

7400(2)

Telkeip

KÖNYVTÁROS

TIZENNEGYEDIK ÉVFOLYAM/1964 AUGUSZTUS

KÖNYVTÁRSZAKKÖRÖK
OSZK

8

Kölcsönözhető

Képek az új Edelenyi Járási Könyvtárról (MTI Foto — Birgés Árpád felv.)

TARTALOM

SZÜCS ANDOR: A könyvek és a televízió	443
GÖNCZI IMRE: Ötven éves a 3. sz. Szabó Ervin Könyvtár	445
Hatékonyabb segítséget a termelést irányító mezőgazdasági szakembereknek! (Sz.)	449
TANKA JÁNOS: A községi könyvtár és az általános iskola	450
ÓNODY MIKLÓS: A könyvtári munka elemzése tíz községben I.	453
A könyvbarát-mozgalom Győr-Sopron megyei eredményei (Thullner István)	457
WALLESHAUSEN GYULA: Levél egy könyvtárvezetőhöz	459
Tömeges irodalmi vetélkedő (Dr. Dóczy Ádámné)	460
Készül az ETO teljes magyar kiadása (Rácz Aranka)	461
Vitatkozunk gondjainkról!	
KERTESZ GYULA: Ertékelés, tervezés, „harci feladatok” és a könyvtári szaksajtó	462
Arányos fejlesztést! (Gerő Gyula)	465
BOKOR PALNE: Egy könyvtárióki választáson	466
Tavkölcsonzés (Kuchta Gyula)	470
Lesz-e magyar hírlap-repertórium? (P. L.)	471
Margó	474, 475
Bemutatjuk az Edelényi Járási Könyvtárat (Slezsák Imre)	475
Hírek	476

TÁJÉKOZTATO

LUKÁCSY SÁNDOR: Nem olvastam, de láttam!	477
PÉTER LÁSZLÓ: Szeged az irodalomban	479
Beszélgetés Sükösd Mihállyal (Pomogáts Béla)	486
A könyvtáros pályázata (Csáky Vilmos)	489

Könyvekről

ERNST FISCHER: A fiatal nemzedék problémái (Bozóky Éva)	491
Tanulmányok a mai faluról (Sz. R.)	491
SZERB ANTAL: A királyné nyaklánc (L. O.)	492
VAS ISTVÁN: Nehéz szerelem (—á—)	493
SZÁVA ISTVÁN: Aranykezü János (L. I.)	493
FEDERICO GARCIA LORCA válogatott művei (Csányi László)	494
WILLIAM FAULKNER: Sirgyalázók (Birkás Géza)	494
FOMENKO: A föld emlékezete (Dorogi Zsigmond)	495
CSINGIZ AJTMATOV: Életveszélyben (Horváth Zsigmond)	495
A Szoria-Moria palota (Bácskai B. Sándor)	496
JÁNOSY FERENC: A gazdasági fejlettség mérhetősége és új mérési módszere (Földi Tamás)	497
LEO TAXIL: Szórakoztató biblia (—y)	497
MÁTYÁS FERENC: Költők és parasztok (Tüskés Tibor)	498
SZAUDEK JÓZSEF: Olasz irodalom — magyar irodalom (Katona Jenő)	498
RONAY GYÖRGY: A klasszicizmus (Z. V.)	499
HORVÁTH ÁRPÁD: A végtelen világegyetem (Rubóczky István)	499
ABA IVÁN: Hogyan működik (Vértessy Miklós)	500
BERKOVITS ILONA: Zichy Mihály élete és munkássága (—r)	500
TITUS LIVIUS: A római nép története a város alapításától (Tassy Ferenc)	501
ZADOR MIHÁLY: Kaposvár (Gerő Gyula)	501
FEKETE DEZSŐ: Tizenöt év Bács-Kiskun megye könyvtárainak életéből (1945—1959) (Péter László)	502
KOSA GYÖZŐ: A Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának folyóiratállománya (Sebő Zoltánné)	502
Két szlavisztikai bibliográfia (Balogh Béláné)	503
Könyvtári kiadványok	504

ИЗ СОДЕРЖАНИЯ

СЮЧ Андор: Книги и телевидение (443);
ГЕНЦИ Имре: Пятидесятилетие филвала № 3 Библиотеки им. Эрвина Сабо (445);
Оказывать более эффективную помощь специалистам-руководителям сельским хозяйством (449);
ТАНКА Янош: Сельская библиотека и общеобразовательная школа (450);

ОНОДИ Миклош: Анализ библиотечной работы 10 сел (453);

Итоги движения друзей книг в комитате Дер-Шопрон (ТУЛЛНЕР Иштван) (457);

Готовится к выпуску полное венгерское издание Десятичной классификации (РАЦ Аранка) (461).

FROM THE CONTENTS

Andor Szücs: Books and the Television (443),
Imre Gönczi: 50 th anniversary of the No. 3. Szabó Ervin Branch Library (445);
More effective help for agricultural managers! (449);
János Tanka: The village library and the primary school (450);

Miklós Ónódy: Analysis of library work in ten selected villages I. (453);

Results of the Book-friends movement in Győr-Sopron county (István Thullner) (457);
Complete Hungarian edition of the UDC in progress (Aranka Rác) (461).

AUS DEM INHALT

Andor Szücs: Die Bücher und das Fernsehen (443);
Imre Gönczi: 50 Jahre Zweigstelle Nr. 3 der Stadtbibliothek Ervin Szabó (445);
Eine wirkungsvollere Hilfe für die lenkenden Fachmänner der Produktion in der Landwirtschaft (449);
János Tanka: Die Gemeindebibliothek und die Grundschule (450);

Miklós Ónódy: Eine Analyse der Bibliotheksarbeit in 10 Gemeinden I. (453);

Über die Ergebnisse der Bücherfreund-Bewegung im Komitat Győr-Sopron (457);

In Vorbereitung die ungarische Gesamtausgabe der Dezimalklassifikation (Aranka Rác) (461).

CIKKEINK SZERZŐI

Bokor Pálné, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 6. sz. kerületi könyvtárának munkatársa; *dr. Dóczy Adámné*, a tapolcai I. sz. iskola h. igazgatója; *Gerő Gyula*, a Könyvtáros olvasó-szerkesztője; *Gönczi Imre*, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 28. sz. kerületi könyvtárának vezetője; *Kertész Gyula*, a Debreceni Megyei Könyvtár munkatársa; *Kuchta Gyula*, a miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem könyvtárának munkatársa; *Lukácsy Sándor* irodalomtörténész; *Ónódy Miklós*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa;

Péter László, a szegedi Városi Somogyi Könyvtár munkatársa; *Pomogáts Béla* tanár; *Rác Aranka*, az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács titkára; *Slezsák Imre*, az Edelényi Járásí Könyvtár igazgatója; *Szücs Andor*, a Televízió művészeti osztályának vezetője; *Tanka János* községi könyvtáros, Aba (Fejér m.); *Thullner István*, a Mosonmagyaróvári Járásí Könyvtár igazgatója; *Walleshausen Gyula*, a gödöllői Agrártudományi Egyetem Könyvtárának h. igazgatója.

A MŰVELŐDESÜGYI
MINISZTERIUM LAPJA

Szerkesztő bizottság: Barabási Rezső, Csőke Anna, Ebergényi Tibor, Gönczi Imre, Katona Jenő (főszerkesztő), Kellner Béla, Kiss István, Kiss Jenő, Kondor Istvánné, Kóhalmi Béla, Páldy Róbert (szerkesztő), Sallai István, Szekeres Pál, Tóth Ferenc, V. dr. Waldapfel Eszter. — Kiadja a Lapkiadó Vállalat. Felelős kiadó: Sala Sándor. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VII. Lenin körút 9/11. Telefon: 221—293. Terjeszti a MAGYAR POSTA

A KÖNYVEK ÉS A TELEVÍZIÓ

I.

A könyvek és a televízió összekapcsolt fogalmakká váltak világszerte az emberi művelődés áramkörében s a jövőben még inkább azzá lesznek.

A *Magyar Televízió* munkatársai az elmúlt hónapokban két alkalommal is fontos találkozón vettek részt, amelyek munkája részben ehhez a gondolathoz kapcsolódott: a SZOT országos könyvtáros konferenciáján s a televíziói népművelő munkájával foglalkozó *salgótarjáni ankéton*. E találkozókön igen nagy hangsúlyt kapott a televízió az a tevékenysége, amely az irodalommal, általában a könyvek sorsával kapcsolatos. Mindazok számára, akik felelősséget éreznek hazánk kulturális életének gazdagodásáért s ezen túl munkájuk kapcsolódik valamilyen formában a könyvek „életéhez”, örömmel vehették tudomásul, hogy a „könyves emberek” — könyvtárosok, kiadók, a könyvtudomány emberei, művelődési otthonok igazgatói stb. — ismerik és értékelik a Magyar Televízió népművelő tevékenységét, ezen belül azt a munkát, amellyel az irodalom — általában a könyvek — népszerűsítését igyekszik szolgálni. Számunkra, a televízió munkatársai számára még nagyobb öröm volt látni, hogy ez a munka a jövőben széles „szövetségi” hálózat segítségével számíthat. Az alábbi eszmefuttatás célja az, hogy felvessen egy-két gondolatot annak a segítségnek mikéntjére vonatkozóan, amelynek keretei között a *könyv munkásainak érdeklődése és segíteni akarása gyakorlati tért nyerhet a televízió irodalomnépszerűsítő tevékenységében*.

A televízió „irodalmi szerepéről” nem kell vadonatúj, ismeretlen fogalomként beszélnünk. Az elmúlt években — többek között e folyóirat hasábjain is — több cikk jelent meg erről a kérdéstről, és főleg televíziók munkája, irodalmi műsorai mind a társadalmi, mind a szakmai közvélemény előtt igazolták hasznos irodalmi szerepét. Lassanként múlt időben beszélhetünk azokról az aggodalmakról is, amelyek a televíziót a könyvek ellenségeként tüntették fel. Köztudomású, hogy a televíziózás kibontakozásának idején a könyvek, az olvasás is sznob-ízű aggodalmak tárgyát képezték: a televízió leszoktat az olvasásról, csökkenti a könyvek iránti érdeklődést. Szerencsére — a könyvek, az olvasók és a televízió szerencséjére — ez az aggodalom nem nyert igazolást. Rövid ideig tartó megtorpanás után — s ez a jelenség is csak az addig sem rendszeresen olvasó rétegek jellemzője — a *könyvforgalom a televízió „jószoigálati” tevékenysége segítségével is, világszerte felledült az elmúlt években*. (Könyvforgalom alatt összetett jelenséget értünk, amelyben a könyvkiadás mutatói épp úgy bennefoglaltatnak, mint a kereskedelem és a könyvtári forgalom mutatói.) Bár a statisztikai adatok hazánkban is tükrözik az átmeneti megtorpanást, e pillanatban a „dagály” jelei sokasodnak. Erről tanúskodnak a *Magyar Rádió és Televízió* közvéleménykutató osztályának vizsgálódásai és erről beszéltek az országos könyvtáros konferencia és a salgótarjáni ankét résztvevői is. Az elmúlt egy-két évben a szociográfiai vizsgálódások és a statisztikák világszerte azt bizonyítják, hogy a televízió léte és munkája a könyvek életében a fejlődés „katalizátorának” bizonyult. E felismerés birtokában úgyszólván minden televízió céltudatos irodalomnépszerűsítő munkát végez, s ez a munka egyértelműen *irodalmi tényezővé avatja a televíziót*.

Nem térünk ki részletesen a *Magyar Televízió* eddigi irodalmi tevékenységének részletes ismertetésére, hiszen akik érdeklődtek e kérdés iránt, számontartják és figyelemmel kísérik irodalmi műsorainkat. Szót érdemel azonban e vállalkozás nemzetközi összehasonlítása. *Az irodalmi műsorok részaránya és műfaji skálája* — az eddig rendelkezésünkre álló nemzetközi összehasonlítás szerint — egyetlen más európai televíziónál sem olyan magas és differenciált, mint a *Magyar Televízió*nál. Televízióink eddigi irodalmi vállalkozásai — nem beszélve most a televíziódramá eredményeiről — három fontos jellemzővel rendelkeznek: meghonosították és állandóvá tették a TV-ben a képi ábrázolásnak oly szigorúan ellentálló irodalmi műfajt, a *lírát*; fontos és összetett szerepet kaptak a *népművelés* feladatkörében („Irodalmi

Klub”, majd „A TV Olvasóterem”) és „nyersanyagforrásul” szolgáltak a legproblematisabb területen, a *szórákoztatás* területén. (Vidám irodalmi estek, pl. „Töltsön egy estét Mark Twainnel”, „Fekete-sárga panoptikum”, Ilf-Petrov-est stb.) Az irodalmi fejtorójáték kialakítása hasznos és eredeti vállalkozásnak számít, figyelembe véve annak a kvízjáték dömpingnek a túlzásait, amelyet a televízió zúdított az emberiség nyakába.

Irodalmi műsoraink összefoglalóan az irodalmi érdeklődés ébrentartását, irodalmi „kiváncsiság” elplántálását s ezek feloldására bizonyos társadalmi aktivitás mozgásbantartását tüzték ki célul. A *Magyar Televízió* életében most új korszak következik: véget ért a „manufaktúra”, a formai kísérletek korszaka. Nézőinek száma, tapasztalatainak mennyisége és differenciáltsága a „nagyipari” fejlődés korszakát nyitotta meg. Ez azonban korántsem pusztán műsorainak horizontális növeledését tüzi napirendre, sőt nem elsősorban azt. Alepvető célkitűzései nem változnak: munkájának *hatásfokát*, színvonalát kell elsősorban emelnie.

II.

Keressük hát a „könyves emberek” és a televízió találkozásának kereteit. Két gondolatot kell előre bocsájtanunk. A *Magyar Televízió* munkájának most következő periódusában valamennyi művészeti tevékenységét a lehető legszélesebb társadalmi alapokra kell helyeznie. Tudatos „toborzó” munkával művészeti műhelyeinknek össze kell gyűjteniök a szellemi élet mindazon alkotóit, akik kedvet éreznek, hogy publikációs keretül válasszák munkájuk számára a televízió egyre szélesebben ható műsorait. Mit jelent ez az irodalom területén? Azt, hogy írók és más literátorok számára az „irodalmi közlés” eszközeként kell elfogadtatnunk a televíziót, mindenekelőtt a drámaírók között, de az áttételes irodalmi műfajok területén is. Jó, jó — mondhatja az olvasó — de a könyvtárosok...

A könyvtárosok *egy kibontandó irodalmi-szociográfiai munka legfontosabb támaszpontjai* lehetnek, már a legközelebbi időkben.

A televíziók munkája nyomán kibontakozó szociográfiai irodalom az adott televízió pubertáskorának végét jelzi. Az elmúlt hetekben, hónapokban öröndetes gyakorlatiággal jelennek meg különböző folyóiratokban a televízió különböző műsorainak *hatását elemző* cikkek, tanulmányok, hazánkban is. Hasznos serénységgel élenjár e folyamatban a *Társadalmi Szemle*. Lapjain több olyan tanulmány jelent meg, amely egyaránt tarthat zámatot könyvtárosok és televíziósok érdeklődésére, *Bölcs István* „Az olvasóközönség irodalomszemléletéről” című munkája pedig már-már egy közös munka integrációs egyenletül kínálkozik. (T. Sz. 1964. júniusi szám.) Elemző munkája, amellyel az irodalmi közfzés legfőbb jellemzőit és mozgásirányait kutatja, mindenképpen például kínálkozik: a jövőben ilyen és hasonló elemzésekkel kell megvetnünk irodalmi műsoraink fejealját. Am ilyen munkákat a televízió nem képes egyedül és kizárólag „belülről” elvégezni, segítőtársakra van szüksége. A szociográfiai irodalom hazánkban is a televízió munkáját segítő, legfontosabb tényezők egyike lesz. Míg a napi sajtó — hivatásának és profiljának megfelelően — impressziókat közöl és azzal orientálja a közvéleményt s a televízió munkatársait, a szociográfiai tanulmányok a televízió *különböző funkcióinak társadalmi érvényesülését*, legfőbb műfajainak általános hatását, hatásfokát mérik s összefoglaló válaszai, „felfedezései” fontos kiinduló pontul szolgálnak a leglényegesebb kérdésekben: a műsorpolitika, a műfajfejlesztés kérdéseiben. Véleményünk szerint a könyvtárosok és a televízió „szövetsége” a jövőben éppen a szociográfiai munkához kapcsolódva *nyerhet* gyakorlatilag tért. Vajon találhatunk-e *avatottabb megfigyelőket a könyvtárosoknál*, ha a televízió „irodalmi jószolgálatának” eredményeit, hatását, problémáit szeretnénk megvizsgálni? A TV irodalmi műfajaival kapcsolatos *közvéleménykutatásnak elsősorban a könyvtárosok tapasztalataira kell támaszkodnia*. De ez csak a kiindulás, egyetlen lehetőség. Impressziók és adatok — ha mégoly széles területet is ölelnek fel — csak tudományos, vagy legalábbis rendszerezett igényű, elvi feldolgozás útján szolgálhatnak alapos forrásul a televízió munkájához. Meggyőződésünk szerint ezeket az „elemző” embereket szintén a könyvtárosok között fogjuk megtalálni. Ha a könyves emberek egyet értenek velünk abban, hogy a televízióknak joggal tulajdoníthatunk bizonyos irodalmi funkciót, valószínűleg nem mondanak ellent ennek a gondolatnak sem: *a könyvtárosi munka feladatkörei a jövőben kibővülnek az irodalmi szociográfia irányába*.

A fentiekkel kapcsolatban — de azt megelőzően — a könyvtárosok „közönszervezői” lehetnek a TV irodalmi műsorainak. Ha kellő színvonalat ér el a televízió műsortájékoztatási adminisztrációja, könyvtárakban és művelődési otthonokban — a könyvajánlási munkához hasonlóan — ki fog alakulni egy „toborzó” tevékenység, amely felhívja a figyelmet az érdekesebb tv-műsorokra s azok könyvtári

vonatkozásaira, a forrásul szolgáló könyvekre stb. Általában egy sokoldalú gyakorlati kapcsolat korszaka előtt állunk, amelybe a fentiek felül időre megrendezett ankétok, tapasztalatcserék épp úgy beletartoznak, mint a konkrét műsor-készítő tevékenység. Mert arról talán nem kell külön beszélni, hogy szerkesztőseink minden jó, konkrét műsorjavaslatot is szívesen fogadnak.

A könyvtártudomány munkásai is nagy segítséget adhatnak a televíziósoknak. Az ő „ajánlási” tevékenységük irányunkban érvényesülhet: a külföld eredményeinek, tapasztalatainak összegyűjtésével, cikkgyűjtemények, televíziós bibliográfiák összeállításával és közreadásával segíthetik *munkatársaink informáltságának*, elméleti ismereteinek szélesedését. Tudvalevő, hogy a televízió művészeti munkájának szakirodalma ma még meglehetősen vékony, a fejlődés legfőbb forrása a gyakorlat. Sehol annyira nem igaz az a közmondás, mint nálunk, hogy „más kárán tanul az okos, magáén a tudatlan”. Minden hasznos külföldi tapasztalat meghonosítása, feltárása takarékosabbá teheti munkánkat.

És végezetül — talán nem utópia ha azt mondjuk — a közeljövőben a televízió és a *könyvkiadás* bizonyos lépéseit is össze lehet hangolni. Erre már eddig is rendelkezünk szerény, de biztató példával, az egészségügyi oktatást szolgáló műsorokkal lépést tartó orvosi könyvsorozattal. A külföldi televíziók gyakorlatában se szeri se száma az olyan népszerű kiadványoknak, amelyek vagy kiegészítik, és kézbevehetően illusztrálják, vagy összefoglalják a televízió valamely oktató szerepkörű műsor-sorozatát. Különösen kívánatos lenne ez a képzőművészeti népművelés területén, de bizonyos kapcsolat teremthető a szépirodalmi kiadványok és a tv-műsorok között is.

Egy következő alkalommal lehetőséget kérünk a „Könyvtáros” Szerkesztőségétől, hogy a Televízió 1964/65. évadra szóló irodalmi műsortervét részletesen ismerthessük.

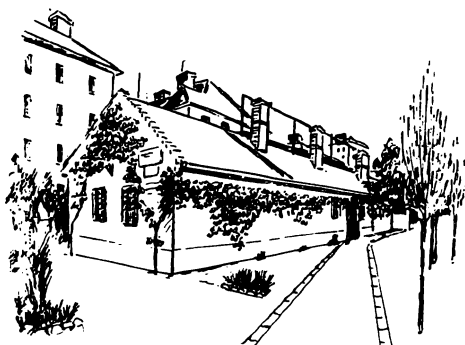
Szücs Andor

Ötven éves a 3. sz. Szabó Ervin Könyvtár

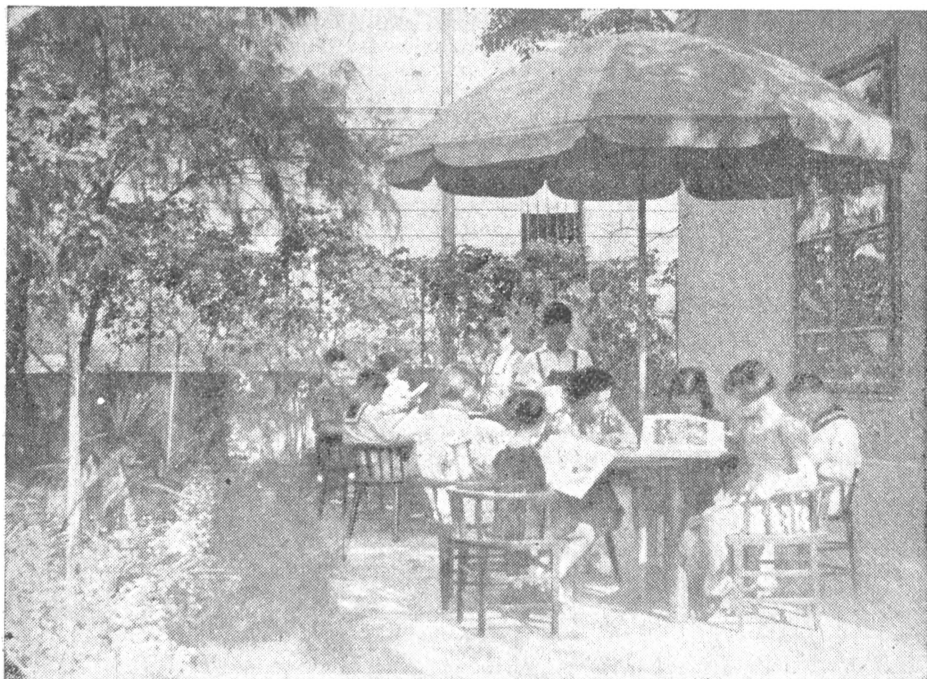
A VIII. kerületi Szörény utca, amely ötven éve ad otthont a 3. sz. Szabó Ervin Könyvtárnak, a főváros egyik foghíjas lakóterületébe ékelődik. A környék üzemeiből kitűnőül közül sokan több kerületet átszelve, tekintetükkel új lakónegyedeket végigsimogatva utazhatnak haza, „kifelé”. Ötven éve még a mai Szörény utca környéke volt a peremváros, a külső periféria. Amikor a régi népfürdő egyik szörény, kis helyiségére felkerült a fiókkönyvtári tábla — másodikként a fővárosban —, a leghaladóbb, legdemokratikusabb könyvtárpolitikai törekvés öltött testet. „*Létesítsünk minél több városi fiókkönyvtárat, s vigyük ki a könyveket a munkáslakta városperemekre!*” Ez a gondolat volt Szabó Ervin egyik legfontosabb és akkor forradalminak ható könyvtártelepítési elve. A jubiláló könyvtár létrehozásával Szabó Ervin sokáig álomnak tűnő gondolatai győzedelmeskedtek a hivatalosak közönyével és értetlenségével szemben.

Egy intézmény születésének félévszázados fordulója önmagában is ünnepléreméltó, számvetésrekészítő esemény. A 3. sz. Szabó Ervin Könyvtár félévszázada azonban több, mint egy könyvtár kerek évfordulója. Hiszen a könyvtár születése egyben a kultúra demokratizálásának eszméjét juttatta diadalra egy területen.

Azonkívül 1914. május 7-én nemcsak egyszerűen egy kulturális intézmény nyitotta meg kapuit, hanem egy *újszerű művelődéspolitikai elv* is bontotta szárnyait: a nyilvános fiókkönyvtárak létrehozása, a legmostohább körülmények között. A szárnybontás után ötven évvel a fővárosi közművelődési könyvtárak kiépült hálózata emlékezett az egyik első fiókkönyvtárra. Az 50 éves könyvtárfiók munkatársai 54 kerületi Szabó Ervin Könyvtár-ba címezheték a jubileumról tudósító meghívókat, s a meghívottak joggal érezheték az eseményt a *maguk ünnepének* is.

A jubiláló könyvtár öreg épülete. (Sárdy Károly rajza)

A kerti gyermekolvasó 1923-ben

A jubileumi ünnepség résztvevői bensőséges, meleg hangulatú összejövetel tanúi voltak. Nagypává korosodott egykori gyermekolvasók, hajdani könyvtári társadalmi segítőkől kinőtt mai érdeemes könyvtárosok, pirosnyakkendős úttörők és köztisztviselőben álló veteránok ragaszkodása, háláérzete forrósította át a levegőt. Az eltelt ötven év változásairól, s főleg a felszabadulás utáni rohamos fejlődésről sokatmondó tablók és grafikonok, valamint dokumentum-kiállítás adott tájékoztatást. Az eredmények korszerű könyvtári törekvésekre utalnak, de az ünnepi alkalommal sem kívánták feledtetni, hogy a szép eredmények technikailag elavult, önmagát régen kinőtt és régen alkalmatlanná vált könyvtárepületben születnek. A *korszakváltozást* talán még a grafikonoknál is jobban éppen az a mód bizonyította, ahogyan ez a megoldandó kérdés az ünnepségen újra és újra napirendre került. Nagyon rokonszenves volt, ahogyan az ünnepi beszédekben a könyvtárigazgató, a kerületi tanácselnök és az idős munkásolvasó egyaránt megosztották ezzel kapcsolatos közös gondolataikat, és biztattak a kitervelt megoldás realitásaival. Egyik a gazda felelősségével, a másik a választott vezető természetesnek érzett kötelességérzetével, a harmadik a legközvetlenebbül

érdekelte segíteni akarásával. A közös akarat és egyforma türelmetlenség a legfőbb záloga, hogy a jubiláló könyvtár olyan körülmények közé kerül, amely méltó múltjához és történetéhez.

A könyvtár múltja és története... Az évfordulóra ez is megelevenedett és hozzáférhetővé vált az érdeklődők számára. Kalauzként Illés Zsuzsa, a könyvtár tehetséges, fiatal munkatársa jelentkezett. Szorgalmas munkával, dicséretes alapos-sággal felkutatott és rendszerezett mindent, amiből a könyvtár hiteles történetét megrajzolhatta. Munkájának eredménye színvonalas könyvtári monográfia lett, kiemelkedő a műfajban megjelentek között is. (Illés Zsuzsa: *A 3. sz. Szabó Ervin Könyvtár 50 éves története*. Főv. SZEK. 1964. 66. old.)

Mi ragadta meg legfőképpen a mai könyvtárost, a könyvtár legrégebbi korszakának emlékeit kutatva?

— Az olvasók azonnal megnyilvánuló, csillapíthatatlan könyvéhsége és a könyvtár kulturális missziója. Már az első hónapban naponta átlag 112 kölcsönző fordult meg a kis könyvtárban. Kulturális missziója nagy hatósugarú volt. Mivel abban az időben a *kültelkeken semmiféle kulturális intézmény nem működött*, a messzi vidékekről, Cinkotáról, Sashalomról, sőt még Gödöllőről is jöttek gyalog

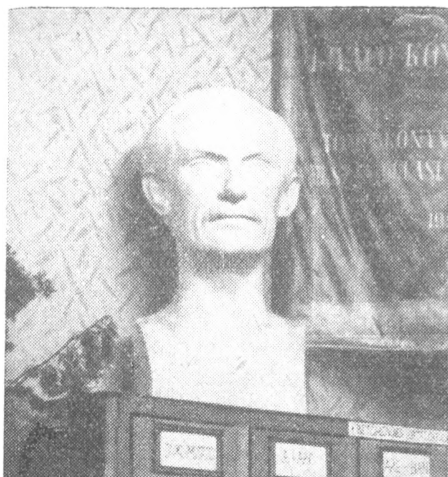

A könyvtár nyugdíjas volt vezetője, Zsák Wilfried beszédet mond a jubileumi ünnepségen

és. HÉV-vel a kis könyvtárba az olvasni-vágyó emberek. Főleg munkások, kistisztviselők, alkalmazottak. Meglepő volt számomra, hogy már *egészen korán megnyilvánult a modern kölcsönzési eljárások alkalmazásának igénye*. A gyermekkönyvtárban például szabadpolcrendszerű kölcsönzést vezettek be — elsőként — már Váradi Irma vezetése idején. Megindító volt azokat a beadványokat, kérelmeket tanulmányozni, amelyeket a könyvtár vezetősége, többek között Szabó Ervin személyesen is intézett a könyvtár állapotának javításáért és fejlesztéséért. Sajnos a kérelmek válaszolatlanul, vagy elintézetlenül maradtak. Határtalan nehézségekkel kellett megbirkóznia a könyvtárnak a világháború, s különösen a Tanácsköztársaság leverése utáni időben. A legváltásosabb idő az 1921—1924 közötti három év volt, amikor a könyvtár kénytelen volt bezárni a kapuit. —

Az 1924 utáni eseményekről a közvetlen résztvevő hitelességével beszélhetne a könyvtár nyugdíjas, érdemes vezetője, a jubileumi ünnepség szónoka: *Zsák Wilfried*. A nyilatkozat külföldi utazása miatt elmaradt, de beszélnek helyettei, amelyeket híven megőrzött és számon tart az emlékezet. *Szabó Ervin tanítványa*, elveinek következetes valóráváltója volt. Szabó Ervin írta róla: „Zsák Wilfried hivatali teendőit az átlagot messze

meghaladó iparkodással, lelkesedéssel és szorgalommal látja el.” Pedagógus és könyvtáros egyszemélyben. 1924-ben került a 3. sz. Szabó Ervin Könyvtár élére, és 27 évig, 1951-ben bekövetkezett nyugdíjazásáig maradt a vezetője. A könyvtár további története elválaszthatatlan egyéniségének kisugárzásától, céltudatos tevékenységétől. 1925-ben a három évi kényszerű zárvatartás után kitarozott és újra berendezett könyvtárhelyiséget nyitott meg. Sokoldalú munkásságával új színeket hozott a könyvtár életébe. Vezetése alatt hozták létre az azóta is meglévő *kerti olvasót*, ahol a nyári időszakban szívesen időztek és olvastak felnőttek és gyermekek egyaránt. Az akkori gyermekolvasók ma sem tudják elfelejteni azokat a mesedélutánokat, amelyeket a könyvtár rendszeresen tartott. Tíz év alatt (1926—1935) 69 mesedélután rendeztek 3877 gyermekolvasó számára. Zsák Wilfried fáradhatatlanul munkálkodott a könyvtár és az iskolák kapcsolatának elmélyítéséért. A tartalmas együttműködésnek olyan formáit alakította ki, amelynél jobbat ma sem igen lehet megvalósítani. Igényes könyvtárosi munkáját tükrözi tudományos jellegű tevékenysége is. *Elsők között vállalkozott olvasás-szociológiai vizsgálatokra*. Száz napig figyelte és elemezte összesen 600 gyermekolvasójának kölcsönzéseit. A valóságos könyv-

Csorba Géza Kossuth-díjas szobrászművész, a könyvtár régi olvasója ajándékozta ezt a Babits-szobrot a könyvtárnak a jubileum alkalmából

forgalomból kibontakoztatott tapasztalatait a Fővárosi Könyvtár 1936-os évkönyvében hozta nyilvánosságra. A korabeli sajtó és a pedagógiai szakemberek egyértelmű elismeréssel méltatták az úttörő vállalkozást. Hogy vizsgálati módszere és elemzésének tanulságai nemcsak a maga korában voltak érdekesek, hanem tanulságosak ma is, azt bizonyítják azok a hivatkozások is, amelyek egy nemrégiben megjelent módszertani kiadványban kaptak helyet Zsák Wilfried tanulmányáról. (*Bikácsi Lászlóné: Az olvasószolgálat főbb kérdései a gyermekkönyvtárakban.* FSZEK. 40 old.)

Zsák Wilfried mellé 1924-ben egy 16 éves ambiciózus gyakornok került. Az egykori gyakornok — *Bánk Ferenc* — egy életre gyökeret vert a Szörény utcai könyvtárfiókban. *Negyven év óta egy helyen...* A Feri fiúból közben Feri bácsi, a pelyhesálló gyakornokból *Munkaérdem*-érem-mel kitüntetett könyvtárvezető lett. Ha a fiókkönyvtári hálózat munkatársai róla beszélnek, elsősorban példás rendszeretét említik tisztelettel. (Róla járja az a történet, hogy hosszú évek alatt egyetlen elcsereült könyv volt a könyvtárában, annak kártyáját viszont még további évekig kifüggesztve tartotta, mementóként, megindító lelkiismeretfurdalásból.) A könyvtárosi köztudat azonban számon tartja egy másik alapvető tulajdonságát is: közismert szükségességét. Alakította a könyvtár történetét, formálja a jelenét, de *nem szívesen beszél* róla. Nem hátrafelé szeret nézni, hanem előre. Szerény kijelentő mondatai hajnalgig nyúló beszélgetés témáit ölelhetnék fel, s a témákból

akár tanulmányok is kerekedhetnének. Arról a munkáról például, amelynek eredményeképpen *Kiváló Könyvtár* címet nyertek a tömegkönyvtárak felszabadulási verenyén, a könyvtár kiváló eredményeiről az ismeretterjesztő irodalom kölcsönzésében (36%!). Könyvtáros látogatók mindig megcsodálják, az igénybevevők pedig nem győzik dicsérni *cikkatalógusukat*, amely az irodalmi újságok, folyóiratok irodalmi kritikáit, recenzióit, irodalompolitikai cikkeit regisztrálja. Ma már több mint 15 500 címfelvétel van archívumukban. Szavaknál is beszédesebb az a termékeny könyvtári légkör és differenciált olvasószolgálati munka, amely egyaránt vonzóvá tette ezt a kis intézményt a *Százados úti művésztelep neves mesterei*, vagy a sok névtelen, hűséges olvasó számára. Ennek a légkörnek titkát kutatta a könyvtár történetének megírója is, s a választ leginkább egy 1918 óta olvasó munkás, Scharle bácsi szavaiból szűrte ki: „Ő mondta el talán a legszebben és legigazabban, hogy nagyon sokat tett a könyvtár azért, hogy az emberekben felgyújtsa az érdeklődést az idegen népek, tájak, szokások, életformák iránt. Azáltal, hogy jobban megismertük a környező világot, jobban megértjük, és közelebb kerülünk a problémák megoldásához. S megismerjük a világ sokoldalúságát, benne a mi helyünk is. De a legjobban azért szerette ezt a könyvtárat, mert itt soha se kérdezték, mi a vallása, hite, foglalkozása, itt a legrangorúságosabb időben is egyenlően bántak azzal, aki munkászübbonyban jött ide, vagy aki jó ruhában. *Itt soha nem volt társadalmi megkülönböztetés.* Munkást és tanárt, gyermekeket és felnőttet öltöztetőt és társadalmi rangtól függetlenül mindig egyenlően bíráltak el. Egyaránt biztosították számukra a csendet, nyugalmat, derűs légkört. Biztatást, ha arra volt szükség, megbecsülést és felvilágosítást mindenkor.”

A jubileumi ünnepség résztvevőinek tekintetéből a kívülállónak sem volt nehéz kiolvasni, hogy Scharle bácsi érzései nem egyedülállóak. Az olvasói ragaszkodásnak és hálaérzetnek kiemelkedő megnyilvánulása is volt az ünnepségen: *Csorba Géza* Kossuth-díjas érdemes művész, a könyvtár régi olvasója, a 3. sz. Szabó Ervin Könyvtárnak ajándékozta Babits-szobrát.

Nagy időkre, eredményes félévszázadra tekint vissza a 3. sz. Szabó Ervin Könyvtár, az egyetlen fiók, amely *alapítása óta az eredeti helyén végzi feladatát.* Megérdemli, hogy minél előbb bekövetkezzék történetének az a várva-várt szakasza, amikor munkásságát megfelelőbb helyiségben, korszerűbb feltételek között folytathatja.

G ö n c z i I m r e

Hatékonyabb segítséget a termelést irányító mezőgazdasági szakembereknek!

A közművelődési könyvtáraknak a mezőgazdasági szakműveltség terjesztésére irányuló törekvései általában nem jártak kielégítő eredménnyel.

Ezért az eddigi tömegpropaganda mellett — és részben helyett — az elkövetkező években a közművelődési könyvtáraknak elsősorban a mezőgazdasági termelést helyileg irányító szakemberek (tanácsok mezőgazdasági osztályainak dolgozói, agronómusok, termelészövetkezeti vezetők, brigádvezetők stb.) segítségére, szakirodalommal való ellátására kell törekedniük.

Ez a feladat természetesen különféle problémák elé állítja a könyvtárakat. Az egyes könyvtárak adottságai és lehetőségei különbözők: különbözik a mezőgazdasági állomány nagysága, a könyvtáros hozzáértése, a mezőgazdasági vezetőkkel való kapcsolata. Általánosan és minden könyvtártípusban (tehát a járási és megyei könyvtárakban is) fel fog azonban merülni az a probléma, hogy a mezőgazdasági szakemberek által támasztott igényeket a könyvtár saját erejéből, saját állománya alapján nem tudja kielégíteni.

Ilyen esetekben a könyvtárak mindig számíthatnak a *Károlyi Mihály Országos Mezőgazdasági Könyvtár és Dokumentációs Központ* (Budapest, I., Attila út 93.) segítségére. Miben áll ez a segítség? Mit kaphatnak és mit nem kaphatnak közművelődési könyvtáraink az OMgK-tól?

Az OMgK segítségének első és a közművelődési könyvtárak számára talán legfontosabb módja a könyvtárközi kölcsönzés. Ritkaságain és az olvasótermi kézikönyvtár anyagán kívül az OMgK teljes állományát, könyveit, folyóiratait és fordításait bármely könyvtár számára könyvtárközi kölcsönzésbe adja. A kölcsönzéshez nincs szükség a könyvtárközi kölcsönzési úrlap használatára, elég az egyszerű kártyalevél. A községi könyvtáraknak kérésüket nem kell a megyei könyvtáron keresztül küldeniük, hanem közvetlenül fordulhatnak az OMgK-hoz.

Fel kell azonban hívni a figyelmet arra is, *mit nem remélhetünk* az OMgK-tól. Az OMgK nyilvánvalóan nem tarthat állományában 20—30 példányt egy műből, ezért az utóbbi 6—8 évben a rendes kereskedelmi forgalomban megjelent magyar könyvek rendszeres kölcsönzését nem tudja biztosítani. Erre azonban nincs is szükség, hiszen a megyei könyvtárak az újkeletű magyar mezőgazdasági irodalmat szinte teljes egészében beszerzik. Ilyen kérésekkel ezért *mindig a megyei könyvtárhoz kell fordulni*, s ha ott nincs

meg, akkor a megyei könyvtár továbbítja a kérést az OMgK-hoz.

Ha a könyvtáros már tudja, hogy a szakember mezőgazdasági problémájáról melyik szakkönyvben vagy folyóiratban található tájékoztatást, dolga igen egyszerű: a könyvet vagy cikket könyvtárközi kölcsönzéssel meg kell szereznie. Nehezebb az eset, ha nem tudja, hogy hol, milyen dokumentumban található tájékoztatást. Az OMgK segítségével ilyenkor két formában nyilváníthat meg.

Az egyik formát az OMgK tájékoztatói kiadványai jelentik. Ezek közül a kisebb közművelődési könyvtárak elsősorban az ajánló bibliográfiákat (*Szakirodalmi Tanácsadó Sorozat*) hasznosíthatják, ezekben tudnak a szakemberek problémáikhoz anyagot keresni. A sorozat új füzetéről a Könyvtáros rendszeresen hírt ad, s ezeket az OMgK kívánságra díjtalanul megküldi. További hasznos segéd-eszközt jelentenek a különféle mezőgazdasági ajánló katalógusok (számos megyei és járási könyvtár adott ki ilyeneket). Bár a legfrissebb irodalmat nem tartalmazzák, jól használhatók az OMgK ajánló katalógusai (*Tanácsadó a mezőgazdasági szakkönyvállomány hasznosítására*), amelyek sok közművelődési könyvtárban megtalálhatók, s új pótfüzetének kiadása 1964. végén várható. A járási és kiemelt községi könyvtárak jó hasznát vehetik a *Magyar Mezőgazdasági Bibliográfia* c. negyedéves kiadványnak is, amely eligazít az újonnan megjelent magyar mezőgazdasági irodalomban, s amelyet levélbeli kérésre az OMgK díjtalanul, rendszeresen megküld az érdeklődőknek.

Az OMgK segítségének másik formája akkor vehető igénybe, ha a felmerült probléma megoldására a rendelkezésre álló tájékoztatói kiadványokban nem található anyag. Ekkor a problémával az OMgK-hoz kell fordulni és kérni kell, hogy küldjön róla irodalmat. Az OMgK ilyen esetekben irodalmat keres a kérdéshez és néhány cikket, fordítást vagy könyvet küld róla. Ezeknél a kérdéseknél igen fontos a kérdés pontos megfogalmazása és annak feltüntetése, hogy csak magyar nyelvű irodalomról lehet-e szó, vagy lehet az irodalom valamely más nyelven is.

Mint látjuk, az OMgK hathatós segítséget tud nyújtani a közművelődési könyvtáraknak a mezőgazdasági szakemberek igényeinek kielégítéséhez. A könyvtár saját eszközeinek elégtelensége miatt tehát sohase utasítsuk el a könyvtárhoz forduló szakembereket, hanem vegyük igénybe az OMgK segítségét! (Sz.)

A községi könyvtár és az általános iskola

Őszintén szeretnék beszélni egy viszonylag keveset tárgyalt kérdéstről: a falusi könyvtárak és a falusi általános iskolák viszonyáról. Jellegetesen falusi kulturális probléma ez, mert városban más a helyzet. Ott vagy külön ifjúsági könyvtár működik, vagy elkülönített részlege van a városi könyvtárnak az ifjúság részére. Természetesen ezek a legjobb megoldások, de községi könyvtárt sem tudok elképzelni, bármilyen csekély is a kötetszáma, hogy legalább külön állványa ne legyen az ifjúsági könyvtárnak.

Ahol ez nincsen így, ott a könyvtáros vét a nevelési elvek ellen, mert nehezebb tekintetbe vennie a választáskor az életkori sajátságokat. A tanuló az ilyen „ömlesztett” könyvtárból néha éppen a hangzatos című könyveket viszi el, amelyek esetleg káros hatást gyakorolhatnak rá. S ezt a könyvtáros nem mindig veszi észre, mert a nagyforgalmú községi könyvtárban nem mindig ő adja ki a könyvet, hanem az általános iskolás segítők.

Függetlenül ettől: mennyivel lassúbb a csak betűrendbe rakott könyvek között a választás! Mennyivel ésszerűbb, ha a tanulók egyenesen az ifjúsági könyvek állványához mennek. Az ifjúsági állványon is polcok szerint külön állnak a regények és elbeszélések, külön az útirajz-vadászkalandok, történelmi regények, érdekes ismereti könyvek, versek, színművek, mesefélék stb. E megoldás nélkül sokkal lanyhább a könyvtár forgalma. Persze, csak szabadpolcos kölcsönzésről beszélek, mert mást még falun sem tudok elképzelni.

De hátha még csak egyetlen ceruzája van a könyvtárnak a könyvkártyák aláírására, s ez is madzaggal az asztalhoz kötve, mint azt az egyik községi könyvtárban láttam! Ez az özönvíz előtti, megdondolatlan eljárás éppen nem szolgálja a szocialista nevelést, de az olvasók bizalmát, szeretetét sem köti a könyvtárhoz. Ellenkezőleg. Hogy lehetne ilyen módszerrel egy estén 90—130 olvasót kiszolgálni! Nálunk a szükséges öt-hat ceruza ott fekszik az asztalon. Egyszer történt, hogy ebből három eltűnt egy kölcsönzési estén. Egyik diákom — tudtomon kívül — kiírta az ajtóra: „Ceruzagyűjtő, vigyázz: mindenki téged figyel!” Soha többé nem tűnt el ceruza a nagy kölcsönzési asztalról!

Állítom, hogy a szabadpolcos könyvtár az ifjúság szocialista nevelésének egyik legelőbb, legcélravezetőbb eszköze a közvagyon megbecsülését, megőrzését illetően. Talán csak a politechnikai termek, műhelyek eszközeinek, felszerelésének használata hasonlítható a szabadpolcos könyvtár nevelő jelentőségéhez. Azt már tapasztaltam, hogy néhány szeget elcsentek a műhelyteremből, de hogy valamelyiket is egy könyv eltulajdonításával kellett volna gyanúsítani, mindnyájunknak gyanúsítanunk, azt a szabadpolcos kölcsönzés jónéhány éves fennállása óta még nem tapasztaltam. Természetes, hogy mindez legelső sorban a nevelés eredménye. Így vált a könyvtár is a nevelés egyik fő eszközévé. S ha egy könyv eltűnésére rájöttünk, a felsőtagozat nyolc osztálya nyomozott utána hetekig, míg legtöbbször az derült ki, hogy a hibát mi követtük el a segítőkkel. Megegett, hogy a könyvtárba először ellátogató tanuló a könyvet a könyvkártyával együtt vitte ki, de később ugyanígy vissza is hozta. Vagy a megkövetelt gyorsaság miatt felületesen történt a nyilvántartás. Csak egy értékes könyvünk tűnt el kideríthetetlenül, a Magyarország gyógyfürdői. De erre egy évi hasztalan nyomozás után azt mondták az aktivisták, a „kiskönyvtárosok” (ez jobb szó!), hogy azt csak felnőtt vihette el. Igazuk volt. Ha számolunk is hasonló esettel, nem ok arra, hogy a szabadpolcos kölcsönzést elvessük. Ezt a mi községi tanácsunk természetesen tartja.

Pár szót ezekről a kiskönyvtárosokról: általában VII—VIII. osztályosok; nem is mind azokból az osztályokból, ahol magyart tanítok. Nem, mert ezeket soha nem én szervezem be: önként jelentkeznek, a könyv szeretete hozza őket segítségemre. Olyan is van köztük, aki nem is jelentkezett, csak megjelent a szokásos kölcsönzési napon, s azt nézte, mit segítsen (Zielbauer Jóska). S mikor 15—20 olvasó válogat a könyvek között egyszerre, s azt sem tudom, hány felé menjek, jól jön a segítség.

Ezek a kiskönyvtárosok beosztják egymást: ki mikor lép szolgálatba; de ezeken kívül egy-kettő mindig megjelenik azzal a kérdéssel, hogy miben segíthet? A régebbiek közül az egyik az alsósoknak segít könyvet válogatni, a másik visszarakja a behozott könyveket, a harmadik a tűzre rak vagy gesztenyecsirizzel megragasztja a kihullott lapokat. Míg én a felnőttekkel foglalkozom vagy könyveket szedek be, a szolgálatos átveszi az aláírt könyvkártyákat, ellenőrzi a könyv azonoságát, s keltezés-peccsétel látja el a könyvkártyákat. A felnőttek bizalommal, szeretettel vannak irántuk. Némelyik kiskönyvtáros a keresett könyvet pillanatok alatt

az olvasó kezébe adja. Hihetetlenül éles az emlékezőtehetségük. Akkor boldogok igazán, mikor statisztikát készítünk:

— Tanár bácsi, rekord: 132 olvasó és 406 kötet! S ebből csak 140 kötet az ifjúsági!

Valljuk be, hogy ahol a tiszteletdíjas községi könyvtáraknak nincsen különtermes ifjúsági könyvtárrészlegük meghatározott kölcsönzési nappal — s ugyan hány-nak van! —, ott az olvasóknak legalább a 40%-a 14 éven aluli. Sőt, ez a szám az idén még nő, mert az új munkanapló a 15—16 éves továbbképző iskolásokat is ideszámítja. Indokolatlan a rendelkezés, hiszen ezek az ifjak a téli hónapokban heti két estén járnak iskolába; egyébként mindnyájan dolgoznak. Az olvasók aránya a kölcsönzési napokon még jobban eltolódik az ifjúság javára, ezt minden falusi könyvtáros jól tudja. Falun a felnőttek egy részének ugyanis a gyermekek viszik a könyvet, gyakran felírják nekik, melyik könyvet szeretnék megkapni. Igaz, hogy évről évre mind több felnőtt lépi át a könyvtár küszöbét, de még mindig nagyon sok a felnőtt olvasó, aki olvas ugyan, de csak ha helyébe viszik a könyvet. Hát viszik is. Sok diákról tudom, melyik kinek hord könyvet.

A kiskönyvtárosok között csak egyetlen leánya található (Göbölös Margit), de ő a legmegbízhatóbb, legkitartóbb segítőm. Örömmel lobogtat egy papirosdarabkát:

— Tanár bácsi, féléve hordok Örzse nélinek könyvet. Most rávettem, hogy beiratkozzék: itt vannak az adatai!

S már vezeti is be Örzse nénit a 450. olvasónak az olvasók betűsoros jegyzékébe, a „kisokosba”, ahogyan azt ők nevezik. Ez március 9-én történt, s megjegyzem, hogy belterületünkön 3300 lakos él.

A tanulók olvasási szomját gyakran a szülők, még gyakrabban a nagyszülők hűtik le. A szülők legtöbbször már szocializmusunk nevelte, így látóköriük tágabb, világnézetük tisztultabb, túlnyomó részük sokat olvas. Nem is amiatt aggódnak, hogy gyermekük sokat olvas, hanem attól félnék, hogy ez a tanulás rovására megy. Volt szülő, aki csak azért keresett fel, hogy tanácsomat kérje: gyermeke pontosan elkészíti iskolai feladatait, a másnapi anyagot felmondja, de már reggel hat órákor felébred, és öltözködésig olvas. Helyeslem-e, mert eszerint dönt. Határozott nemmel kellett válaszolnom, s jól esett neki, hogy véleményünk egyezett. Első az iskola. Akinek meg a képessége gyengébb, az figyelmét a tanulásra összpontosítsa. A napi feladatokon felüli szabad órák, vasárnapok vagy szünetek legyenek csak ilyen esetben az olvasás időszakai.

De babonás előítéletek is előfordulnak. Egyik nagymama látván, hogy unokája — aki különben jó tanuló — mennyit olvas, figyelmeztette az édesanyát, hogy a lányka fejében baj lehet, mert különben hogyan lehetne annyit olvasni! S az édesanya (ő is könyvtári olvasó) tapintatosan megmagyarázta a nagymamának, hogy nem lesz ebből semmi baj: amit most raktároz el a gyermek fejlődő értelmébe, az életre szóló kincse lesz, hadd táguljon látóköre, hadd gyarapodjék a tudása.

Egy példát erre. Az egyik hetedik osztályban röpdolgozatot írtam Petőfiről. Míg a dolgozatok általában a tankönyvet ismételték meg, Mercsek Irén, a legtöbbet olvasó — akit már a Kortárs is érdekel! — négy oldalon számolt be Petőfiről, hiszen elolvasta Jókainak *Írások életemből* című művét is, amelyre felhívtam az osztály figyelmét. Persze, az a legszerencsésebb helyzet, ha magyar szakos tanár a könyvtáros, aki mind az irodalom, mind a történelem kérdéses anyagához azonnal tud könyvet ajánlani. Egyik tanulóknak meg Petőfivel kapcsolatban arról számolt be, hogy a költő ugyan a segesvári csatában, de nem Segesvár határában halt hősi halált, hanem a szomszédos községen, Fejéregyházán is túl, az Ispán-kútnál. Adatait Dienes András: *Az utolsó év* című értékes művéből merítette.

Akad néha egy két szülő, aki konokul, minden indokolás nélkül eltiltja gyermekét az olvasástól. Mikor ez a tanuló visszahozza a könyvét, üres kézzel, sőt néha könnyes szemmel hagyja el a könyvtárat. Feltétlenül időt kell szakítania a könyvtárosnak az ilyen eset kivizsgálására; fényt kell derítenie az okokra, és egyetértésre jutnia a szülővel. Megtörtént már, hogy beszélgetésünk után maga a szülő is könyvtári olvasó lett.

Az általános iskolák ifjúsági könyvtárainak állománya az utóbbi években fel-frissült, korszerűbbé vált. Különös értéke, hogy az ún. kötelező olvasmányokból nőtt a példányszáma. Úgy vélem, a fejlődés menete az lesz, hogy a falusi általános iskolák ifjúsági könyvtárai bele fognak olvadni a községi könyvtárba. A tanulók már ma is szívesebben kölcsönöznek a községi könyvtárból, mint az iskolaiból. Ennek oka talán nemcsak az lehet, hogy a községiben összehasonlíthatatlanul bővebb a könyvválaszték (a múlt évben harmincezer Ft értékű könyvvel gyarapodott könyvtárunk), hanem az is, hogy az iskolai könyvtárak általában nem szabadpol-

cosak, hanem a tanár adja ki a könyveket a szekrényből. Valljuk be azt is, hogy kevés tanárnak szívügye az iskolai könyvtár.

A tél végén tíz ipari tanuló kereste az *És mégis mozog a föld* című regényt egy kölcsönzési napon. Van ugyan hat példányunk belőle, de persze valamennyi nem volt benn. A könyvek pedig sürgősen kellett. De miért? Mert a tanárok rendkívül rövid időt adtak a könyv elolvasására. Miután a saját példányomat is odaadtam, az iskolai könyvtárhoz irányítottam a megijedt fiúkat. Különbösen is nagyon szükséges, hogy a községi és az iskolai könyvtár a legszorosabban együttműködjék. (Itt kell megjegyezni azt a visszás helyzetet, hogy az ipari tanulók fizikai dolgozóknak számítanak a legújabb munkanapló szerint, míg a mezőgazdasági munkában foglalkoztatott továbbképzősök nem.)

Régi tapasztalat, hogy az általános iskolai tanulók magyar nyelv és irodalom osztályzata általában olyan, mint amelyet az olvasásukra osztályozunk. Hogy melyik tanuló mennyit olvas, azt a havonkénti olvasásgyakorló órán mérhetem le, amikor osztályozom is az olvasást. Ha gyengén olvasó tanulót megkérdem, hány könyvet olvasott az elmúlt hónapokban, a válasz általában az, hogy egyet sem. Jó, hogy az ilyen tanuló igen ritka. Természetes, hogy ezeknek a helyesírása is nagyon gyöngye. A naponkénti tantárgyi előkészület a legtöbb tanulónak nem szerez kellő olvasási készséget; jól elkészülni csak az a tanuló tud minden tantárgyból, akinek olvasási készsége gátlástalan. Ezért is kell a gyermekeket már a mesevilágban rászoktatni a könyvek szeretetére.

Az egyik, negyedik osztályt tanító kartársam annyira a szívén viseli a jó könyvek olvastatását, a könyvtár szeretetét, hogy ő jelöli ki azokat a tanulókat, akik jutalomként beiratkozhatnak a könyvtárba. S ha tőlem értesül, hogy könyvrongálás, befirkálás történt, a vétkest pár hónapra eltiltja a könyvtár látogatásától. Mikor az a szokatlan dolog történt, hogy az alsóbb osztályosok befirkáltak a közösség könyveibe, az iskolaigazgató körözvényben tárta ezt az ifjúság elé, s a magatartási osztályzat lerontásával fenyegette meg a művelt tanulóhoz nem illő cselekedetet. Mindezek fontos, szocialista nevelési problémák.

A községi könyvtárakban az egyes osztályok kötelező olvasmányai feltétlenül külön, a megszokott helyükön legyenek. Így sohasem kell keresni ezeket a könyveket, amelyeket ide tesznek és innen visznek ki a tanulók. Egyébként is rá kell szoktatni őket, hogy a könyvtári rendet tartsák meg mindenkor: ahonnan kivitték, oda rakják vissza a könyveket. Hogy tudna egyébként a könyvtáros zárás után két-háromszáz könyvet a helyére rakni!

Jó érzés, hogy a diákok úgy emlegetik a községi könyvtárat, hogy „a mi könyvtárunk”. Legtöbbjük olvasónk marad az iskola elvégzése után is, hiszen a legtöbbet olvasók éppen az ő soraikból kerülnek ki, akiket már mi neveltünk a kultúra szeretetére. S ha ezeket tapasztalva évtizedekkel előre gondolunk, szinte látjuk művelődési forradalmunk végleges győzelmét. Hogy ebben a nevelésnek, a falusi iskoláknak — amelyek művelődési gócpontok is — milyen fontos szerepük van, azt az elmondottak után talán nem kell újból hangsúlyoznom.

T a n k a J á n o s

A LENINGRÁDI SZALTIKOV—SCSEDRIK könyvtár ez évben ünnepli alapításának 100. évfordulóját. Jelenleg 14 millió könyv, újság és folyóirat található benne. Megalapításának évében csak 369 olvasó kereste fel, egyetlen termében mindössze 146 férőhely volt. A könyvtár akkoriban 238 000 kötettel rendelkezett. A Szaltikov—Scsedrin könyvtárat most naponta több mint ötezren keresik fel, és 82 olvasóterme van összesen kétezer férőhellyel. A könyvtár egyik legértékesebb darabja Stuart Mária skót királynő imakönyve, amelyet a vérpad felé menet tartott a kezében. A lapok szélén Stuart Mária néhány saját versora olvasható. (N.)

*

KIK NEM KAPTAK NOBEL-DÍJAT? — Érdekes listát lehet összeállítani azokból a híres írókból, akik 62 év alatt nem kapták meg a Nobel-díjat. Íme néhány nagy név: Zola, Tolsztoj, Mark Twain, Csehov, Proust, Ibsen, Conrad, Joyce, Moravia, Malraux, Sartre. (Przekrój)

A könyvtári munka elemzése tíz községben

I.

Az elmúlt évben a Könyvtártudományi és Módszertani Központ kísérleti elemző munkát végzett tíz községben az ország különböző pontjain. Az elemző munka programjának kidolgozásakor azt a célt tűztük ki, hogy a szokásos statisztikai adatgyűjtésen felül olyan dokumentumokat szerezzünk, amelyek segítségével áttekintést kaphatunk egy-egy falusi könyvtár egész munkájáról. A könyvtári munkával kapcsolatos fontos tényezők összefüggéseit kívántuk feltárni és választ akartunk kapni azokra a problémákra is, amelyekről ugyan gyakorlati tapasztalataink voltak, de tudományosan még nem bizonyítottuk őket. További cél volt olyan adatgyűjtési és elemzési módszerek kialakítása, amelyek révén később a megyei könyvtárak is végezhetnek hasonló elemző munkát.

Az elemzéshez szükséges adatgyűjtés a következő területekre terjedt ki:

- az egyes községek általános gazdasági és kulturális helyzete;
- a könyvtárak helyzete a községekben és helyük a falu kulturális életében, valamint termelő munkájában;
- a könyvtárosok személye és szakmai felkészültsége;
- a lakosság és az olvasók nem, kor, iskolai végzettség és foglalkozás szerinti adatai, a lakosság és az olvasók egyes rétegeinek egymáshoz való viszonya;
- a könyvtárak állománya, az állomány és benne a törzanyag alakulása;
- a forgalom és e forgalom jellemző vonásai.

Az elemzésnek ki kellett terjednie a fenti tényezők legfontosabb összefüggéseire.

A munka során felgyűlt adatok és elemzésük olyan óriási anyagot szolgáltatott, hogy ismertetésük egyetlen cikk keretében nem lehetséges. Ezért itt csak rövid tájékoztatást nyújthatunk. Az anyag legfontosabb részei nagyobb terjedelemben közlésre kerülnek a *Könyvtári Figyelő*-ben.

Az elemzés céljai feltételeket szabtak számunkra a községek kiválasztásában. Szem előtt kellett tartani, hogy a kiválasztandó falvak és könyvtárak az átlagnak legjobban megfelelő 1000—2000 lakosú községek, illetve a 600—1500 kötettel rendelkező könyvtárak közül kerüljenek ki, lehetőleg az ország különböző, jellegzetes területeiről. Ugyanakkor csak olyan falvakat választhattunk, amelyeknek könyvtáraiban az alkalmazott kölcsönzési rendszer lehetővé tette a tényleges forgalom egész évre visszamenő rekonstrukcióját, részleteiben való vizsgálatát is. Így esett választásunk a táblában szereplő 10 községre.

Község neve	Lakosok száma	Állomány db	Egy lakosra jutó kötet	Olvasók száma	Olvasók a lakosság %-ában	Forgalom
Kaposfő Somogy m.	1697	1072	0,60	312	18	2453
Somogyszob Somogy m.	2113	1256	0,59	382	18	3155
Tépe Hajdú m.	1242	1373	0,95	187	13	3767
Sáp Hajdú m.	1388	1278	0,92	271	19	2298
Ulsóórs Veszprém m.	935	871	0,93	270	29	2699
Badacsonytördemic Veszprém m.	1478	812	0,54	321	22	2125
Nagyvisnyó Úveves m.	1572	1275	0,81	392	25	3589
Méra Borsod m.	1750	583	0,33	279	16	1924
Újpestre Baranya m.	1206	1037	0,85	237	20	2178
Vokáóy Baranya m.	1455	800	0,54	250	17	3866

(Adataink mindvégig az 1962. dec. 31-i állapotokat rögzítik.)

Az adatgyűjtés módszerei

Adagyűjtési módszereink meghatározásánál arra törekedtünk, hogy egyrészt minél kevesebb segédlettel dolgozzunk, másrészt, hogy a gyűjtött adatok a leginkább hitelesnek tekinthető bizonylatokon alapuljanak. Ez helyes törekvés volt, mert a felmérés során kiderült, hogy pl. a forgalomról adott hivatalos statisztikai eredményeknél mindenütt kevesebbet mértünk, s a különbség néhol a 15—20%-ot is meghaladta. Az eltérés néhány helyen az olvasókkal kapcsolatban is fennállt.

A községek általános gazdasági és kulturális helyzetét előre kidolgozott kérdőív alapján rögzítettük. A lakosság felméréseinek alapja a választói névjegyzék volt. Az iskolai végzettséget a pedagógusok segítségével állapítottuk meg.

Az olvasók adatait az olvasói törzslapok szolgáltatták, s az adatok hiányosságait a könyvtárosok segítségével egészítettük ki.

Egy-egy községben összesen négy adatgyűjtő lapot használtunk. Az állomány adatait — ahol nem volt másodpéldánya a raktári katalógusnak — a leltárkönyv alapján rövid címléírással készített katalóguscédulákra rögzítettük. Ezekre vezettük rá a különleges állománycsoport-jeleket, a törzsanyag-jelzést, az elavulás jelét és a beszerzés évét is.

A forgalom adatait általunk készített állománytérképre rögzítettük. Ezek 100—100 négyzetet tartalmazó lapok voltak, amelyeken minden négyzet egy leltári számnak felelt meg. Az egyszeri kölcsönzést a négyzetekbe a leltári szám beírásával, a többszörít pedig megfelelő számú pontokkal jelöltük. Ez a módszer gyors adatfelvételt eredményezett. Két munkatárs óránként mintegy 500—600 adatot tudott felvenni.

A feldolgozások az állománytérkép egyes négyzeteinek adatait rávezettük a megfelelő leltári számú katalóguscédulára. Így minden könyv valamennyi állomány- és forgalom elemzési adata egyetlen cédulára került.

Módszereink jórészt munkaközben alakultak ki. Ezért nem minden községből sikerült az összes kívánt adatot megszerezni. Így az állományelemzés adatai 10 községre, a forgalom elemzés 9 községre, a lakosság-olvasók elemzése pedig 8 községre szorítkozik.

A vizsgált községek néhány fontosabb jellemzője

A tíz községből 3 autóbusszal és vonattal is megközelíthető, 5 csak vasúttal, 2 pedig csak autóbusszal. Távolságuk a megyeszékhelytől és a nagyobb ipari centrumoktól átlagosan 26 km. Ipari üzem — kőbánya — mindössze két községben van, egyben pedig gépállomás. Termelőszövetkezet 9 községben van, Badacsonytördemic gazdálkodói pedig hegyközségbe tömörültek. A családok havi átlagjövedelme 1450 Ft, a legalacsonyabb a két hajdúsági községben (1000—1100 Ft), a legmagasabb Mérán (1700—1800 Ft) és Nagyvisnyón (1800—1900 Ft).

Mind a tíz községben osztott nyolcosztályos általános iskola van. Három községben: Alsóórsön, Kaposfőn és Somogyszobon nincs kulturotthon. Mozivetítés mind a 10 községben rendszeresen folyik.

A 10 községben a felnőtt írástudatlanok száma 303 fő. Közöttük a legtöbb Mérán (94), a legkevesebb Alsóórsön (3). Közép- és főiskolát összesen 429-en végeztek, a legkevesebben Tépén, mindössze 21 fő, a legtöbben Alsóórsön: 84 fő. Az újság folyóirat, rádió és televízió-előfizetők száma ugyancsak Mérán a legalacsonyabb, s a veszteprémi községekben (Alsóórs, Badacsonytördemic) a legmagasabb.

A könyvtárak és a könyvtárosok

A tíz község közül 8-ban a könyvtár önálló helyiséggel rendelkezik, de ebből csak kettő szabadpolcos rendszerű. Öt a tanácsházán, négy a művelődési otthonban van elhelyezve. Közülük 6-nak van helybenolvasásra is alkalmas berendezése, de a helyiség csak Nagyvisnyón felel meg ilyen célra. Helybenolvasás azonban — bár néhol más talán igény is lenne rá — sehol sincs, mert a heti 2×2 órás nyitvatartási idő ezt egyszerűen lehetetlenné teszi. A községekben az elhelyezés hiányosságai, továbbá a — még kölcsönzésre is kevés — nyitvatartási idő a gépies kölcsönkönyvtári tevékenységre korlátozza a falusi könyvtári munkát. Bármiféle minőségbeli javulásnak egyik legfontosabb feltétele ezek megváltoztatása.

A könyvtárosok megfelelő személye a munka másik alapvető feltétele. A 10 könyvtárosból 7 pedagógus, 2 nyugdíjas (tisztviselő) 1 pedig adóügyi csoportvezető. Közülük 4-nek nincs semmiféle könyvtárosi képzettsége. Nő csak kettő van közöttük.

A könyvtári munkával legtöbbit a két nyugdíjas — különösen az alsóörsi — foglalkozik. Nem véletlen, hogy a pedagógus könyvtárosok többségénél jóval magasabb a gyermekolvasók aránya, mint a nem pedagógusoknál.

A lakosság és az olvasók

A lakosság adatainak gyűjtésénél arra törekedtünk, hogy ne csak az olvasók különböző csoportjait viszonyítsuk egymáshoz, hanem a lakosság megfelelő csoportjainak arányában is szemügyre vegyük őket. Azt például, hogy sok-e vagy kevés a parasztok aránya az olvasók között, csak úgy lehet eldönteni, ha tudjuk, hogy mekkora a parasztok aránya az egész lakosság lélekszámához viszonyítva. Összesen 11 226 lakos és 2207 olvasó nem, kor, foglalkozás és iskolai végzettség szerinti adatait vettük fel.

A kor szerinti adatok vizsgálatából 8 község adatai alapján a következő képet kaptuk:

	6—14 éves	15—18 éves	19—50 éves	50 év feletti
A lakosság	15 %-a	7 %-a	39 %-a	26 %-a*
Az olvasók	42 %-a	12 %-a	38 %-a	8 %-a
Az egyes korcsoportokból tagja a könyvtárnak	55 %	33 %	19 %	6 %

* A hiányzó 13% a 6 év alatti korcsoportból adódik.

Az egyes korcsoportokban a könyvtári olvasók csökkenő aránya azt mutatja, hogy a falun az olvasási igény ma még az életkor növekedésével arányosan csökken.

A vizsgált községekben az olvasók aránya a lakosságban Alsóörsön a legmagasabb (29%), Mérán pedig a legalacsonyabb (16%). Ez nyilván összefügg azzal, hogy Alsóörsön a legalacsonyabb az analfabéták száma és a legmagasabb a közép- és főiskolát végzettké, míg Mérán éppen fordított a helyzet.

A 8 községben a lakoságnak átlag 20%-a könyvtári olvasó. (A 6 éven felüli lakoságnak 23%-a). Tehát az 5 éves tervben kitűzött célt, a 20%-os olvasói átlagot a megvizsgált községekben már 1962-ben elérték. Ezt a célt azonban a könyvtárosok nagyobb része a legfiatalabbak beiratásával érte el.

Művelődéspolitikai szempontból nem megnyugtató a 19—50 éves korcsoport helyzete, különösen azért nem, mert a mezőgazdasági termelőmunka még nagyon sokáig e korcsoport jelenlegi tagjaira épül, akik műveltség színvonalá azonban messze elmarad a kívánatostól. Ezt különben az iskolai végzettségről szóló adatok bizonyítják szemléltetően.

	A lakosságból	Az olvasókból	Az egyes csoportokban a könyvtári tagok aránya
Analfabéta	2 %*	—	—
Általános iskolába jár	15 %	42 %	55 %
Közép- és főiskolai tanuló	1 %	4 %	53 %
1—6 elemi, ill. általánost végzett	47 %	23 %	10 %
8 általánost vagy 4 polgárit végzett	19 %	24 %	24 %
Közép vagy főiskolát végzett	3 %	7 %	48 %

* A lakosság csoportjából a hiányzó 13 % a 6 éven aluli gyermekek csoportja.

Amint látjuk, az 1—8 általánost (vagy ennek megfelelő iskolát) végzett felnőttek csoportja a lakosság 66%-át alkotja, az olvasók között e réteg pedig már csak 47%. Ha azonban azt is megnézzük, hogy ennek a rétegnek hány %-a olvas, még alacsonyabb értéket, 34%-ot kapunk.

A fenti adatok érték szerinti sorrendbe állítása nyilvánvalóvá teszi a műveltségi színvonal és az olvasási aktivitás közötti összefüggéseket.

A hat elemít vagy ennél kevesebbet végzetek száma a lakosság 47⁰/₀-át, de a 19 éven felüli lakosoknak 67⁰/₀-át teszi ki. Ez arra mutat, hogy a népművelők, közöttük a falusi könyvtárosok figyelmét is erre a rétegre kell elsősorban felhívni, mert tagjai jórészt mezőgazdasági dolgozók (főként tsz-tagok), akiknek szakképzettsége alig van, a szaktudásuk csupán a gyakorlatban megszerzett ismeretekre korlátozódik. A magasabb — szakmunkási színvonalú — szakképzettség eléréséhez hiányzik a megfelelő általános műveltségi alapjuk.

A foglalkozás szerinti vizsgálódás eredménye is figyelemre méltó, s teljes egészében alátámasztja a fentebb elmondottakat. Az elemző munka eredményeinek ismertetése előtt meg kívánjuk jegyezni, hogy a tsz paraszt kategóriájába soroltuk a tsz-tagok családjában élő, önálló kereső foglalkozással nem rendelkező, de a tsz munkájában résztvevő családtagokat is. Az állami mező- és erdőgazdasági dolgozókat pedig külön kategóriába osztottuk be.

	A lakosságból	Az olvasókból	Az egyes foglalkozási csoportokban a könyvtári tagok aránya
Általános iskolai tanuló	15 % *	42 %	55 %
Közép- és főiskolai tanuló	1 %	4 %	53 %
Tsz tag és segítő családtag	20 %	14 %	13 %
Mezőgazdasági munkás	3 %	4 %	28 %
Ipari és közlekedési fizikai dolgozó	17 %	16 %	19 %
Adminisztratív és egyéb alkalmazott	3 %	5 %	31 %
Önálló szellemi dolgozó	2 %	4 %	51 %
Háztartásbeli és nyugdíjas, eltartott	26 %	11 %	9 %

* A hiányzó 13 % a lakosság 6 éven aluli korcsoportjából adódik.

A tsz parasztok 13⁰/₀-os és a munkások 19⁰/₀-os olvasói aránya világosan mutatja a tennivalókat. A felmérés adataiban tükröződik az egyes községekben folyó könyvtári munka színvonala is. Vokányban pl. az olvasók 62⁰/₀-a általános iskolás. Itt a parasztoknak 9, a munkásoknak 10⁰/₀-a olvasó. Mérán a parasztoknak 8⁰/₀-a, Tépén a munkásoknak 5⁰/₀-a olvasó.

Ezzel szemben Alsóörsön a parasztoknak 40⁰/₀-a, a munkásoknak pedig 32⁰/₀-a olvasója a falusi könyvtárnak.

A nemek szerinti vizsgálat eredménye azt mutatta, hogy a földműveléssel foglalkozó nők nagyobb arányban olvasnak mint a férfiak. A tsz paraszt férfiaknak csak a 9⁰/₀-a, a nőknek 16⁰/₀-a olvas. A mezőgazdasági munkás férfiaknak 11⁰/₀-a, a nőknek 54⁰/₀-a tagja a könyvtárnak. Hasonló a helyzet a falun lakó ipari munkásoknál is, ahol a férfiaknak 18⁰/₀-a, a nőknek 31⁰/₀-a olvasó.

Ez a jelenség elsősorban azt mutatja, hogy a férfiak nagyobb része még ma is főként az italboltban és a kártya mellett tölti szabadidejét.

Ónódy Miklós

Lipták Pál: Illusztráció

A könyvbarát-mozgalom Győr-Sopron megyei eredményei

A könyvbarát-mozgalomban kitűzött célok és feladatok megvalósítása érdekében a győri Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár 1962-ben Győr-Sopron megye területén „Minden házból legyen olvasó” elnevezéssel olvasómozgalmat indított a községi könyvtárak körében.

Az olvasómozgalom eléggé hosszúra — mintegy másfél évre — nyúlt kezdeti időszakában mindenütt megtörtént a nyilvántartások felfektetése, a helyi feladatok, lehetőségek felmérése. Az irányító könyvtárak a módszertani segítség fokozása mellett átmenetileg versenyjellegű feladatot szabtak meg: az *Olvasó község* cím és 2—2 ezer forintos könyvjutalom elnyerésének lehetősége szerepelt a felhívásban. A kitűzött határidőig — 1963. november 7-ig 35 községi könyvtár jelentette az olvasómozgalom célkitűzéseinek teljesítését. Ezek sorában szerepeltek 3—4 ezer lakosú nagy- és ezer lakos alatti kisközségek is (Győr-Sopron megyében a 3000 lelket számláló települések nagyközségnek számítanak).

A versenyidőszak lezárása után nem fejeződött be az olvasó községek számának emelkedése, az eredmények értékelése és összehasonlítása során azonban csak a 35 községet vettük vizsgálat alá. Ez a szám Győr-Sopron megye községeinek 20%-át teszi ki.

A mozgalom eredményeinek értékelésénél mindenekelőtt az átfogó célkitűzést, az olvasás terjesztését kell megvizsgálni. A felmérés szerint a lakosság %-os aránya a közművelődési könyvtárakban:

	1961	1962	1963
Országos átlag	10,7	12,4	13,8
Megyei átlag	11,2	13,8	17,1
A 35 olvasó községben	—	—	32,4

A korábbi évek országos statisztikai adatait figyelemmel kísérve Győr-Sopron megyét a közepes, vagy annál is gyengébb eredményeket elért megyék közt találjuk, az 1963. évben viszont a lakosság %-os képviselői arányát mutató országos összesítő táblázat 7. helyét foglalja el.

Az olvasómozgalom eredményének könyvelhető el az is, hogy az olvasólétszám emelkedésének üteme nagyon kedvező. Az 1962. évhez viszonyítva az adott időszakban itt 24,1%-os emelkedés tapasztalható, ami 13 233 új olvasó bevonását jelenti.

Az olvasómozgalom indulása során elhangzottak olyan aggályok, hogy az a gyermekolvasók nagyarányú számszerű emelkedését fogja leginkább eredményezni, mivel ezek bevonása látszik a legkézenfekvőbb megoldásnak az eredményes és főleg gyors olvasótoborzás során. Ezért különös figyelemmel kísértük az olvasók kor szerinti megoszlását az olvasó községekben. A statisztikai adatok szerint éppen a felnőtt olvasók (szorosabban véve a 18 év feletti olvasók) arányszáma növekedett a kívánt mértékben.

Az alábbi táblázat jól szemlélteti az olvasók kor szerinti megoszlásának alakulását évenként és területi egységenként, összevetve az olvasó községek eredményével:

	Év	Az olvasók % aránya		
		14 év alatti	14—18 éves	18 év feletti
Országos átlag	1961	40,2	15,8	44,0
	1962	40,0	15,6	44,4
	1963	40,0	15,6	44,4
Megyei átlag	1961	41,4	16,0	42,6
	1962	40,5	16,7	42,8
	1963	37,6	17,1	45,3
A 35 olvasó községben	1963	25,3	14,4	60,3 (!)

A könyvbarát-mozgalom olvasómozgalmi célkitűzése a felnőtt munkások és termelőszövetkezeti parasztok nagyobb mértékű bevonására irányul. Nézzük meg, hogyan tesz eleget a Győr megyei kezdeményezés ennek a feladatnak.

		Munkás %	Paraszt %	Értelmiségi %	Egyéb %
Országos átlag	1961	22,1	24,7	10,3	42,9
	1962	21,9	24,1	9,9	44,1
	1963	21,4	23,6	9,6	45,4
Megyei átlag	1961	23,1	13,2	11,4	52,3
	1962	21,5	18,2	10,6	49,5
	1963	21,3	24,5	8,8	45,4
A 35 olvasó községben	1963	24,5	34,2	5,5	35,8

Látjuk, hogy sem a megyei, sem az országos adatok nem megnyugtatóak az egyes foglalkozási ágak olvasói részarányát tekintve, bár az 1963. évben mutatkozik némi javulás. Ez a javulás — különösen megyei vonatkozásban — nagyrészt az olvasó községek eredményével magyarázható.

Olvasómozgalmunk az olvasók számának tervszerű emelése, a kor- és foglalkozás szerinti optimális megoszlás arányainak megteremtése mellett célul tűzte ki az egy főre eső kölcsönzött kötettség tervszerű fejlesztését is. Így a könyvtárak olvasói taglétszámának állandó emelése nem jár a veszéllyel, hogy a megnövekedett olvasótáborban sok a névleges olvasó, hanem egyben tartalmi követelményeket is támaszt. (Azt hiszem, ezzel a célkitűzéssel a „Minden házból legyen olvasó” mozgalom túl is mutat a korábbi évek olvasótáborozási kezdeményezésein.)

A kölcsönzött kötetek számának növekedésével egy sorban bemutatom az olvasók számának fejlődési ütemét is, hogy a kettő összefüggése jól szemlélhető legyen. (Kiindulásnak az 1960. évet vettem.)

		az olvasók számának	a kölcsönzött kötetek számának
		növekedési üteme az előző évihez viszonyítva	
Országos átlag	1961	17,6	14,2
	1962	16,0	18,6
	1963	10,7	13,1
Győr-Sopron megye	1961	16,6	23,2
	1962	23,6	24,3
	1963	24,1	28,6

(Meg kell jegyezni a fenti táblázathoz az alábbiakat: az egy olvasóra jutó könyvvállomány Heves és Komárom megyében 7,9, az országos átlag 7,1, Győr-Sopron megyében 5,1 kötet (!), valamint az egész értékeléshez azt a körülményt, hogy a tárgyalt időszakban az intézmények száma változatlan maradt.)

A számadatok, illetve a százalékatokkal alátámasztott eredmények alapján megállapítható, hogy a „Minden házból legyen olvasó” mozgalom ebben a formájában is alkalmas a közművelődési könyvtárhálózat községi könyvtáraiban folyó olvasótáborozásra.

Szólni kell még arról is, hogy az olvasótáborzás minden esetben az ún. háználmozgalmak által mutatott kép alapján történt, annak során nagy szerepet játszott a könyvbarát-mozgalom helyi akcióbizottságának és a társadalmi szervezetek, sőt nem egy községben a tanácsapparátus is tevékenyen kivette részét a szervezésből.

Azokban a községekben, amelyek járásonként elsőnek jelentették célkitűzésük elérését — az olvasó községgé válást —, könyvbarát-nap keretében ünnepélyesen történt meg a könyvtáros és a községi könyvtár jutalmazása. Például író-olvasó találkozókra is került sor, általában a megyei irodalmi, művészeti élet képviselőinek részvételével.

Az olvasómozgalom szervezése napjainkban az „Olvasó járás” cím elérése jegyében zajlik felszabadulásunk 20. évfordulójának tiszteletére.

Thullner István

A szerkesztőség megjegyzése: Az egy olvasóra eső 28,6 kötetes megyei olvasási átlagot — különösen ilyen nagyarányú olvasótáborzás közben — nem tartjuk realitásnak és természetesnek. Vigyáznunk kell, nehogy mennyiségi eredmények hájszolásába tévedjünk!

Levél egy könyvtárvezetőhöz

Kedves Barátom!

Az értekezlet sokáig tartott, és te siettél, hogy elérd a délutáni vonatot. Csak éppen annyi időnk volt, hogy kézzorítás közben néhány odavetett szóval elpanaszold: kudarc ért, mert munkatársaid egy új feladat végrehajtásától visszariadtak és „fellázadtak” ellened.

Feleltre nem futotta az időből, és ezért — ígéretemhez híven — most levélben válaszolok neked.

Tanácsot adni ahhoz, hogy a csorbát kiköszöröld, nem könnyű. Hol esett a hiba? Magad is úgy érzed: valamit elvétettél; beosztottjaid magatartása csak reakció volt. A helyzet pontos elemzéséhez azonban az előzményeket kellene ismerni, de legalaposabban munkatársaidat és a könyvtári közösség légkörét.

Jónéhány tényező homályos előttem, de ha felidézem könyvtárakban tett látogatásaim emlékeit és egybevetem a tőled hallottakkal, úgy vélem, rámutathatók néhány olyan körülményre, amely közrejátszott a jelenlegi helyzet kialakulásában. Némi lelkiismeretfurdalást érek most, hiszen barátságunk jogán már akkor felhívhattam volna figyelmedet arra, hogy — észrevételeim szerint — valami hiba van vezetési módszereddel és ebből fakadóan a közösség szellemével.

Tudom, most te csodálkozol. Hiszen kis kollektívában a hangulat jó volt! Legutóbb, amikor munkatársaidal összeültünk egy kis eszmecsere-re, meg is dicsértél sorra mindenkit!

Csakhogy észre kellett vennem a felvont szemöldökök alatt a meglepetést szavaid nyomán. Az volt az érzésem, hogy munkatársaid *akkor* kaptak először dicséretet tőled. (Talán munkájuk értékelésére sem került sor addig?) — De ezt az elismerést is szemmel láthatóan vegyes érzelmekkel fogadták. Hogy miért? Mert valamennyien tudták, hogy nem mindenki olyan kiváló, hibátlan, jól dolgozó „angyal”, amint az hallották.

Kis közösségben — mint amilyen a tiéd is — a vezető munkája összefonódik beosztottjaiéval, együtt „játszik” velük, mint a kis zenekar karmestere. Mindenkinek a munkáját alaposan ismeri és ezeryni *alkalom adódik a jó munka elismerésére*. Persze, — kellő időben és érdem szerinti adagolással, mert *az állandó, vagy érdemtelen dicsérgetés könnyen megzavarja, tévútra vezeti az érintett dolgozót*; a közösség többi tagjának pedig bántja az igazságérzetét.

Az elismerés jólesik a megdicsértnek, a bírálat már kevésbé kellemesen érinti az embereket. Pedig *észre kell venni a felületességet, fegyelmezetlenséget, a hibákat is, és nem mehetsz el szó nélkül mellettük*. De miként az egyoldalú dicsérgetés rombol, ugyanúgy *célját téveszti az örök korholás is*: elfásulást okoz és érzéketlenné, közömbössé teszi a dolgozókat.

Az őszinteség és igazságosság édestestvérek. Külföldi és hazai vizsgálatok tapasztalatai egyaránt bizonyítják, hogy *a dolgozók az igazságosságot tartják a vezetők legfontosabb erényeként számon*. A határozottságot, a szigorú kevésbé nehezményezik, de az igazságtalanságot — legyen az érdemtelen dicséret, jutalmazás, vagy méltatlan bánásmód, aránytalan büntetés — elítélik. (Kétségtelen: néha szükség van adminisztratív eszközökre is, de ez csak a végső megoldás lehet.) A dolgozó emberek túlnyomó többsége becsületes, és megértő, jó szóra odaadó, szorgalmas munkával felel. Itt most nem a bólogató, véleménytelen, hajbókoló emberekre gondolok (beteges tünet, ha a közösséget negédes felhőjébe burkolja a nyájaskodás), hanem azokra a dolgozókra, akik őszintén kifejtik véleményüket, sőt: vitáznak, ha meggyőződésük úgy diktálja — még vezetőjükkal is.

Szinte látom csodálkozásodat: hisz éppen egy vita tornyosodott lázadássá nálatok!

Vitákra szükség van, nem kell azoktól féltened sem a tekintélyedet, sem pedig a közösség légkörét. Tudod te is: belső ellentétek nélkül nincs fejlődés. *De nem közömbös, hogy a vita mi körül és mikor zajlik le: az utasítás előtt-e, avagy utána? Éppen ezért ismertesd munkatársaidal elgondolásaidat, a könyvtári terveket és hallgasd meg véleményüket*. Itt, ekkor *lángoljon fel a vita, csapjanak össze a nézetek, viaskodjanak a gondolatok. Világosan határozd meg a célt, magyarázz, érvelj, hallgass meg mindenkit, győzd meg munkatársaidat elgondolásod helyességéről, de ha a vitában téged győztek meg, vadd be azt is bátran és módosítsd felfogásodat*. S az ilyen vitában született döntés, a közösen kialakított vélemény ellen már nem lesz talaja a „lázadásnak”; munkatársaid magukénak vallják majd a tervet, távlatot látnak maguk előtt, munkájuk értelmét, célját látják, és nem döntéssed szolgai végrehajtói, jelentéktelen alkatrészei lesznek a könyvtárnak, hanem gondos gazdái. — Idekivánczozik Lenin egyik mondása: „Meg kell tanulnunk, hogy a tömegek viharos, tavaszi áradásként hömpölygő, medréből kicsapó gyűlés demokráciáját egyesít-

sük a munka közben tanúsított vasfegyelemmel, azzal, hogy munka közben ellentmondás nélkül engedelmessédjünk egy személy, a szovjet vezető akaratának."

Vajon te meghallgattad-e munkatársaid véleményét, mielőtt „lázadást” kiváltó utasításod elhangzott? Igaz, néha nehéz és fárasztó dolog meggyőzni az embereket egy elképzelés, terv helyességéről. De nem jobb-e viták eredményeként dönteni, mint a parancsszóra végrehajtott munka gyakran siralmas eredményét látni? Jól jegyezd meg, hogy *nem lehet a feladatokat megoldani a dolgozók tevékeny közreműködése nélkül.*

Persze, az előfeltétel a jó közösségi szellem, kölcsönös bizalom, egészséges vitalissem. Ehhez pedig az alaphangot neked, a vezetőnek kell megadnod.

Légy őszinte és igazságos munkatársaidhoz — dicséretben, bírálatban egyaránt. Hallgasd meg, fogadd el javaslatokat, ötleteiket —, de ne sajátítsd el azokat. Támaskodj bátran rájuk, mert akkor követelhetsz is tőlük. Meghallgatásuk nélkül ne dönts, ne is „nyúlj át” a fejük felett. A merev parancsolgatás ideje lejárt — észrevették ezt már a tőkés országokban is —, de amíg a társadalmi rendszer korlátai, ellentmondásai gátolják a demokratizmusnak, annak a — vezető és beosztott közti — új viszonyoknak a kialakulását, ami a mi társadalmunkban a kor követelménye.

Most már talán te is látod, hogy a „lázáadás” oka nem az új feladat volt (ez csak az alkalmat szolgáltatta), hanem a vezetési demokratikus módszereinek mellőzése.

Bízz az emberekben, a közösségben, támaskodj bátran munkatársaidra, s meglátod: az új feladatok lelkesíteni fogják őket.

Sikert kíván ehhez
Wallehausen Gyula

Tömeges irodalmi vetélkedő

A Könyvtáros ezévi negyedik számában a tömeges irodalmi vetélkedőkről írt Fonay Tibor. A gondolat, hogy a vetélkedőket szélesebb körben is elterjesszük, valóban jó, időszerű és szükséges is.

Magam tanúja és részese voltam néhány vetélkedőnek és az a tapasztalatom, hogy a kezdeményezés jó. A Nótanács akadémiáinak záróülésein az ötleteket ki is bővítettük. A szellemi lottó és totó után úgynevezett „szellemi sorversenyt” rendeztünk. Ez a verseny abból áll, hogy öt-tíz versenyző — a résztvevők számától függően — kap egy-egy borítékot. A borítékban egyetlen kérdés van. Pl. mondjon „M” betűs írókat. A kérdésre egy percen belül kell válaszolni. Az általunk vezetett versenyen öt versenyző szerepelt. Így a feltett 20 kérdésnél négy ízben volt kinek-kinek alkalma egyenlíteni, versenyzőtársát beérni vagy megelőzni. A kérdések között szerepeltek könnyebbek, nehezebbek: olyanok, amelyek tudásra alapozódtak és olyanok, amelyek gyakorlatiak voltak. Természetesen igyekeztünk arra, hogy a boríték rejtette kérdések között az irodalom, a történelem, a földrajz és más tudományok kapjanak elsősorban helyet. De vigyáztunk arra is, hogy a gyakorlati élet széles skálája is megtalálható legyen. Mondjon háztartási gépeket, s mondjon „K” betűvel kezdődő magyar városokat. A versenyt élvezték nemcsak a versenyzők, de a figyelők is. Ugyanis azok is részt vettek a játékban. Hiszen, ha csak a kihívott öt versenyző játszott volna, akkor alig lett volna érdekes és semmiképpen sem tömeges a vetélkedő.

A tömeget elsősorban úgy tettük érdekeltté, hogy a kihívottak azok közül kerültek ki, akik a totó és lottó versenyen gyengébb eredményt értek el. Feltételeztük, hogy ezek nemcsak a szerencsében, de a tudásban is gyengébbek. Nekik kívántunk hát lehetőséget adni a győzelemre. A győztes ugyanis az volt, aki egy percen belül a legtöbb nevet mondta.

A tömeg úgy kapcsolódott a játékba, hogy a versenyzők által mondottakon kívül további elősorolásokat *végezhetett.* A versenyzők által történt felsorolás után mindig közöltük, hogy még hány választ, felsorolást várunk, de már előre figyelmeztettük a versenyben részt nem vevőket, hogy igyekezzenek a ritka előfordulásokra gondolni. Olyanokra, amilyenekre hihetőleg senkinek sem gondol. A válaszokban valóban egészen ritka felemlítéseket is kaptunk.

A jutalmak átadásakor mi is alkalmaztunk szelektáló kérdéseket. Kértünk pl. „K” betűvel kezdődő városokat, és amikor Keszthely volt a válasz, megkérdeztük: járt már ott? mit látott? mire emlékszik? Vagy ha az M-betűs írók között megemlítette Maupassant-t, megkérdeztük mit olvasott tőle. Azt tapasztaltuk, hogy ez a versenyforma is nagyon érdekelte a résztvevőket és valamennyiüket megmozgatta. Ezért merjük ajánlani másnak is, előbb kísérletre, kipróbálásra, majd alkalmazásra.

D r . D ó c z y Á d á m n é

Készül az ETO teljes magyar kiadása

Az OKDT szakbizottságok tevékenységének fontos eseménye volt a *könyvtár-tudományi és kiadványi szakbizottság* júniusi ülése. *Láng Imre*, a Könyvtárosztály helyettes vezetője tájékoztatta a bizottságot az ETO teljes magyar kiadásának tervéről, amelyet a létrehozandó szerkesztőbizottság készít majd el kb. 3 év alatt. Először a műszaki és a természettel kapcsolatos táblázatok készülnek el, ezt követik a természettudományok, továbbá a társadalomtudományoknak a műszaki, tudományos és gazdasági tájékoztatást érintő területeire vonatkozó, majd a többi táblázatok. Fontos szempont a sorrend megállapításában az is, hogy elsőként azokkal a táblázatokkal foglalkozzanak, amelyekben a közelmúltban a revízió megtörtént, és előreláthatólag néhány évig változtatásra nem kell gondolni. A táblázatok lefordítását felhasználja a szerkesztőbizottság arra is, hogy megtegye a szükséges módosító javaslatokat a FID illetékes bizottságának. A teljes magyar nyelvű ETO a tervek szerint ajánlott szabványként jelenik meg a Szabványügyi Hivatal kiadásában.

A szakbizottság elfogadta a kiadási tervet. Emellett azonban kívánatosnak tartotta, hogy a már csaknem teljesen előkészített rövidített ETO is mielőbb rendelkezésre álljon. Egyetért azzal, hogy a szerkesztő bizottságban vegyenek részt az osztályozási szakbizottság, valamint az egyes szakterületek képviselői. Javasolta továbbá a nyelvész szakemberek bevonását is. Felhívta a figyelmet arra, hogy a szerkesztőbizottság vegye figyelembe és hasznosítsa az ETO egyes táblázataival kapcsolatosan más intézményeknél már lefordított táblázatokot.

A továbbiakban a könyvtártudományi kutatómunka ellenőrzésének kérdéseivel foglalkozott a szakbizottság. A vitaindító előterjesztés azt javasolta, hogy minden témakörnek legyen szakreferense, aki a kutatómunka ellenőrzését végzi, szakmai tanácsot nyújt adott esetben a kutatónak és egyben szerkeszti az OKDT által kiadott megfelelő témájú tanulmánykötetet is. A vita során az az állásfoglalás alakult ki, hogy a kutatómunka közvetlen ellenőrzése továbbra is a könyvtár-igazgatók joga és kötelessége. A könyvtár-igazgatók a hozzájuk benyújtott kutatói jelentések illetve kéziratok alapján adják meg évi jelentésüket az intézetükben folyó kutatómunkáról a Könyvtártudományi és Módszertani Központnak. Mivel az eddigi jelentések nem minden esetben nyújtottak kellő tájékoztatást az elvégzett munkáról, illetve ennek ered-

ményeiről, kívánatos, hogy a könyvtár-igazgatók egységes szempontokat kapjanak a jelentések összeállításához. A KMK pedig évenként adja közre a könyvtártudományi kutatómunkának a jelentések-ből összegyűjthető eredményeit.

A szakreferensek feladatkörének értelmezésével kapcsolatban a bizottság azt az álláspontot fogadta el, hogy feladatuk — a kutatók szükség szerinti szakmai irányítása mellett — a témakör gondozása, kutatók toborzása és a kutatás szervezése. Tehát csak azokban a témakörökben kell szakreferenst kijelölni, amelyek művelése nem elég intenzív, vagy nem hoz megfelelő eredményeket, holott erre a további könyvtártudományi kutatásnak vagy a kormányzatnak szüksége volna.

Az *osztályozási szakbizottság* tevékenységében központi helyet foglalt el az elmúlt hónap folyamán az ETO új rövidített, javított magyar kiadása. A kézirat elkészült, legépelése folyamatban van, tehát a közeljövőben kiadásra kerülhet. Ha a nyomdai előállítás idejét sikerül némileg megrövidíteni, akkor a jövő év elejére talán kézbe kerülhet ez a hosszú idő óta hiánycikként emlegetett segédkönyv. Az osztályozási szakbizottság is megvitatta a teljes magyar ETO kiadás ügyét és kifejezte, hogy kész a munkálatokban közreműködni.

A *könyvtár-igazgatási szakbizottság* a könyvtári műemlékekre vonatkozó rendelettervezettel és a reprezentatív statisztikai mérések előkészítésének kérdéseivel foglalkozott. A könyvtári műemlékekről szóló rendelettervezet szorosan összefügg a múzeumi törvénnyel, illetve ennek a közeljövőben megjelenő végrehajtási utasításával, tehát csak ennek megjelenése után készíthető el. A rendelettervezet megszövegezésével a szakbizottság dr. Farkas Lászlót és dr. Fényes Miklóst bízta meg.

A reprezentatív statisztika módszerének bevezetését a szakbizottság szükségesnek tartja, az előterjesztett tervezetet jó kiindulópontnak tekinti. Javasolta, hogy a statisztikai munkabizottság tárgyalja meg Urbán Lászlónak (KMK) ilyen irányú elmunkálatait, számítsa ki az új rendszer pénzügyi hasznát és a könyvtári statisztikát vizsgáló szervekkel ismertesse el hitelesnek a reprezentatív statisztika módszerét, illetve eredményeit.

R á c z A r a n k a

VITATKOZZUNK GONDJAINKRÓL!

ÉRTÉKELÉS, TERVEZÉS, „HARCI FELADATOK” ÉS A KÖNYVTÁRI SZAKSAJTÓ

A könyvtárat kezdjük lassan a gazdasági, társadalmi és művelődési élet összefüggésébe beágyazni — nemcsak deklarációkban, hanem vizsgálódásainkban, cselekedeteinkben is. Ez a kitekintés és körültekintés szabadíthat csak meg bennünket sok fétisünktől, bal- és előítéleteünktől. S más megvilágításba helyezi „belső”, vagy eddig belülről szemlélt ügyeinket is!

Amíg a régi belső szemlélet uralkodott, még saját eredményeinket sem tudtuk helyesen megítélni. Például a *könyvtári munka számszerű értékelésére alkalmas mutatószámok területén* — ahol közismerten fontos települési, népesedési, gazdasági, művelődési és szociológiai jelenségek tényezőivel kellett volna számolnunk, mégpedig nemcsak önmagukban, hanem összefüggésükben és kölcsönhatásukban is — teljesen bizonytalanul mozgunk! Sőt, talán még most is megvan ez a bizonytalanság, ha a mutatószámok használatát ilyen széles összefüggésben nézzük! A *könyvtárhasználat mértékének*, mint *egyedüli mutatójának a kiemelése*, más mutatóktól való függetlenítése, lényegében fetisizálása — a jó ügy: a bűvös számalék elérése érdekében! — még nem kapott megfelelő bírálatot! Lényegében még 1960—61-ben is a Könyvtáros aszerint ítélte meg az egyes hálózatok eredményeit, hogy milyen a könyvtárhasználat mértéke. (Jól emlékszünk még a „ranglistára”, amely annak idején sok keserűséget és bosszúságot okozott a hátul kullogóknak.) A *könyvtárhasználat mértéke önmagában ugyanúgy nem használható egy könyvtár, vagy hálózat munkájának értékelésére, mint ahogy külön-külön a többi intenzitási viszonyszám sem!* E mutató „fajsúlyát” a többi mutató adja meg! Különösen ilyenek kell tekintenünk az *olvasási átlagot*, amely megmutatja, hogy milyen olvasótáborral — rendszertelenül, vagy rendszeresen olvasókkal — érte el eredményeit a könyvtár. (Erre az összefüggésre Sallai István is rámutatott az olvasótoborzási kampány kelletlen közepén — talán éppen annak helyes mederbe szorítása volt a célja! —, de úgy látszik nem elég erőteljesen: „Az olvasótoborzás nem független a jó olvasószolgálati munkától. Nyomában nemcsak az jár, hogy megnövekszik az olvasók száma, javul az olvasótábor összetétele, hanem az is, hogy az egy olvasóra eső kölcsönzött kötetek számából élénk könyv-

tári életre lehet következtetni.” (Olvasótoborzási terv készítése. Könyvtáros, 1961. 6. 329. l.)

Az eltelt időben számos felismerés és tanulság tett körültekintőbbé mindnyájunkat. Egy-egy megye munkáját valóban csakis a megye sajtóosságainak feltárása, elemzése útján értékelhetjük helyesen.

Nálunk gyakorlatilag nem alkalmazzák a könyvtári munkában a gazdaságossági mutatókat, annak ellenére, hogy elvileg beletartoznak az intenzitási viszonyszámok rendszerébe, s a kérdés a könyvtári szakirodalomban sem ismeretlen. (Persze meg kell jegyezni, hogy a gyakorlati alkalmazásról könyvtáros szakfolyóiratunk — működésének 13 éve alatt — egyetlen cikket nem közölt, s a *Könyvtári Figyelő* „Könyvtári és Dokumentációs Szakirodalom” c. rovata, illetve társlapja is csak 1962. évi 9. számától adott önálló szakjelzetet „A könyvtári és dokumentációs munka gazdaságosságá”-nak. Magyar vonatkozásban csak néhány — műszaki dokumentációval összefüggő — elemzést ismertet. Ugyanakkor gazdasági-üzemszervezési irodalmunkban már 1957 előtt is óriási viták folytak a gazdaságosságról, s a kérdésről önálló témabibliográfia is megjelent!)

Érdeemes lenne egyszer már ebből a szempontból is értékelni az egyes könyv-

Lipták Pál: Illusztráció

tárak és hálózatok eredményeit! Könyven kiderülhet, hogy míg egyes megyékben, de méginkább járásokban 1—2 Ft között mozog egy könyv kölcsönzésének „önköltsége”, addig másutt ez a 8—10 Ft-ot is eléri! S ezt nem is annyira a kölcsönzési technika különbözősége határozza meg. (Pl. a „csekély előállítási önköltségu” statisztikai dobozok, használata, vagy a hagyományos időigényes „körmölés”. Persze ennek is megvan a maga helye a költség- és időelemzések sorában, de ezt inkább ésszerűsítésnek tekinthetjük.) Sokkal inkább meghatározó tényező az egyes hálózatok differenciáltsága, vagy differencialatlansága, illetve pazarló, vagy szűkmarkú ellátottsága, ami külön-külön is súlyos hiba, de együttesen még nagyobb, mert összefüggésben vannak egymással. A túlzott elaprózottság s az ezzel összefüggő pazarlás felszámolása nélkül nem valósítható meg a kellő differenciáltság (fiókok, gyermekrézlegek létesítése!) s ennek feltétele: a keretek célszerű elosztása, átcsoportosítása sem!

Ez a tény még súlyosabb kérdésekhez vezet el bennünket: *a könyvtártelepítés és igazgatás, valamint a távlati tervezés nyomasztó megoldatlanságához!* Sallai Istvánnak lapunk 4. számában megjelent cikke a Könyvtártudományi és Módszertani Központ ilyen irányú munkájáról bizonyos reményekre jogosít. Nagyon időszzerű, hogy a kisközségek és nagyközségek, illetve városok problémái végre összefussanak egy „csatornába”. Jó jel az is, hogy e fontos kérdések megoldásában nem hagyatkoznak az Orsz. Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács illetékes szakbizottságainak vitaforumára, hanem a KMK-n belül operatív módon is foglalkoznak velük.

A *távlati tervezésre* azonban — okulva az eddigi tapasztalatoktól — *még nagyobb gondot kellene fordítani!* Nem valószínű, hogy elegendő erre az új létesítési távlati tervezési osztály kapacitása. A „bedolgozó” csoportokat, bizottságokat is irányítani kell, nem beszélve arról, hogy bizonyos képzés szükségessége is felmerül. A távlati tervezés igen fontos kutatómunka, amely nem oldható meg a külföldi szakirodalom mechanikus átvételével és szűkebbkörű tereptanulmányokkal!

Gondoskodni kell arról is, hogy a *távlati tervezés sajátos elvi és módszertani kérdéseivel a hálózati központok, sőt alközpontok is megismerkedjenek!* Az ötéves terv és a húszéves terv kidolgozása teljesen váratlanul és felkészületlenül érte a könyvtárakat. Számos elvi és módszertani kérdést vetett fel és hagyott nyitva. Ezeknek általánosítása, értékelése és a hálózati központok felkészítése igen fontos megoldandó feladata a KMK-nak.

Bármennyire is helyes a normák központi kidolgozása, az „előregyártott elemek”-kel nem érünk célt!

Általában is kívánatos, hogy a *KMK rendszeresebben és gyakrabban adjon tájékoztatást terveiről, kísérleteiről, megvalósulás előtt álló munkáiról!* Ennek nagy lenne a „megelőző” jelentősége. Ma gyakran előfordul, hogy a területen egyes könyvtárak olyan mértékű és jellegű munkába kezdenek, amit a KMK is végez nagyobb felkészültséggel. Hogy egyes tervek és munkák egybeesnek, az önmagában jó jel! Az azonban már nem helyes, hogy ezeket nem hangoljuk össze, nem vesszünk egymásról tudomást. S ma már — szerencsére! — ott tartunk, hogy a KMK-nak is figyelembe kell vennie az egyes területi módszertani központok munkáját saját jobb munkája érdekében is! A KMK-t tájékoztatják a hálózati központok tervei, de *viszont* megkapjuk-e ezt? Nem elegendők a tájékoztatáshoz az olyan — rendszertelen időközökben megjelenő — cikkek sem mint nemrég Sallai Istváné, sőt a területi felelősök rendszerre sem pótolja a rendszeres, intézményes tájékoztatás hiányát.

Kétségtelenül rengeteg energiát kötnék le az anyagi alapokért, a helyes káderpolitika érvényesítéséért stb. vívott „harci feladatok”. Sajnos ezek permanensekké váltak a fokozódó művelődési forradalom közepette is. Nem lehet csodálni, hogy a vezető, a szervező és az „önálló” könyvtárosokban sokkal inkább kialakultak az ehhez szükséges taktikai, diplomáciai és egyéb „fondorlatos” képességek, mint a helyzetelemzés, elvi általánosítás stb. Ezek a tények mind a „művelődési offenzíva” ellen fogtak össze és hatásuk duplázott mértékben negatív. (A személyi, gazdasági-műszaki alapok a harc ellenére is gyengék, s ugyanakkor még el is veszik az időt, energiát és képességeket tulajdonképpen feladataink megoldásától. Napjainkban ezen a helyzeten s a bele nyugváson is túl kellene jutni. Azon pedig különösen, hogy egyes — a szakigazgatásért, fenntartásért — felelős vezető szervek erényt csinálnak a szükségből, s ezt a „Harcot” nélkülözhetetlennek tartják a kulturális forradalom jelenlegi szakaszában is.

Csökkenjen végre a „faldöntögetések” száma, s az erőket arra méltóbb tartalmi feladatok megoldására lehessen koncentrálni.

Véleményem szerint megdöbbenően kevés az — még keresztmetszetszerűen is — amit a Könyvtáros könyvtárügyünk problémáiról, gondjairól s ezek megoldá-

sáról közölni tud. Kétségtelen tény, hogy egy új, általános jellegű könyvtár-tudományi szakfolyóirat létrehozása égető szükséglet. Emellett azonban még mindig lenne helye és tere egy magyar „*Library Trends*”-szerű periodikának, amely évi 4—6 számában csokorba szedné az egyes könyvtár-típusok, vagy könyvtári munkaágak sajátos magyar eredményeit, problémáit és megoldásait. Azonban maga a *Könyvtáros is élhetne a csoportosítás lehetőségével*, ahogy az utóbbi időben élt is vele, de még nagyobb mértékben és terjedelemmel. Akár úgy is, hogy mellékletként adná ki a kb. egy ív terjedelmű „*Fórum*”-szerű rovatát. (Volt már rá példa az elmúlt években, hogy központi direktívát közöltek ilyen módon, miért ne lehetne ezt „alulról” kezdeményezett anyagokkal is csinálni?)

A *Könyvtári Figyelőnek* jelenlegi profilja mellett véleményem szerint sok lenne a hazai termés felvétele is. Mint külföldi lapszemle igen jól látja el feladatát, azonban erre a kapacitásra — sőt még nagyobbra! — a továbbiakban is szükség van, tehát kár lenne ezt csökkenteni! Az utóbbi időben már jelentkezett belső berkekből a magyar anyag bevitelének tendenciája, azonban ez — bármennyire is

biztosítva lenne a rugalmas és nagyvonalú szerkesztés — nem helyeselhető ilyen formában. Ha már már lapalapítási lehetőség nem lenne, akkor is csak társ-lapként képzelhető el a „*Magyar Könyvtári Figyelő*” a „*Külföldi Könyvtári Figyelő*” mellett! Felmerül az a gondolat is, hogy a *Magyar Könyvtárosok Szabó Ervin Köre* alapítson új folyóiratot a külföldi egyesületek mintájára. Erre egyébként is — mint „kollektív szervezőre” — szüksége van egy életképes egyesületnek.

Ez a megoldás különösen szerencsés lenne, ha a folyóirat az egyesület orgánuma-ként a valóságos könyvtári közvélemény hangját fejezné ki. Persze ez csak úgy valósítható meg, ha maga az egyesület is a teljes demokratizmus alapján működik; nem ver tanyát benne a kincstári irányítás és a megfeneklett „tudományos könyvtári” akadémizmus szelleme. A leendő egyesületnek a közvélemény kollektív erejével, keretei közt kifejtett szakmai tevékenységével jobb munkára kell ösztönöznie minden rendű és rangú szakigazgatási, tanácsadó és módszertani szert, valamint szakmai sajtóorgánomot. E feladat megoldásának lenne legaktívabb eszköze az egyesületi lap.

Kertész Gyula

A KÖZKÖNYVTÁRAK VÉDELME A NÉMET JOGBAN

Nyugat-Németországban 1963-ban nemzetközi viszonylatban is nagyon érdekes tárgyú tanulmány jelent meg: Ralph Lansky: *Der Schutz der öffentlichen Bibliotheken nach deutschem Verwaltungs-und Strafrecht* című munkája. (Köln, 1963. Greven Verl. 151. p.) E felsőfokú könyvtárosi vizsgadolgozat azt a nagyon időszerű kérdést tárgyalja nyugatnémet vonatkozásban, hogy a jogrendszer közigazgatási és büntetőjogi területen milyen védelemben részesíti a közkönyvtárakat, közelebbről állományukat.

A tanulmány első része, címéhez hűen, a közigazgatási jogvédelemmel foglalkozik és a közkönyvtárak jogállásából indul ki. Az igazgatási jellegű kényszerrendszabályokat tárgyalja, amelyek közül ott is elsődleges kérdés a kölcsönzött könyvek visszaadásának biztosítása a közigazgatás segítségével és a törvényes rendes útján. Hasonlóképpen központi kérdés a könyvtár kárából vagy a késedelmes visszaadásból keletkező követelések végrehajtása.

A büntetőjogi védelem ismertetése érdekében a közkönyvtárakat, illetőleg állományukat érő károsodás büntetőjogilag szankcionált eseteit tárgyalja, s a vonatkozó általános rendelkezésekből a könyvtárakban előforduló esetekre következtet. A lopás, sikkasztás, a gondatlan és hűtlen kezelés, az okirathamisítás, a hamis név használata, a hatósági rendelkezésekkel való szembeeségülés stb. jogi rendezését közli, s a rendszerint a büntetőtörvénykönyvből ismert szabályokat a könyvtárakra alkalmazza.

Hasznosak a tanulmány segédletei is: részletes irodalmi jegyzéket ad, közli a felhasznált forrásokat: hivatalos lapokat, folyóiratokat, végül tárgymutatót és jogszabálymutatót is tartalmaz.

A tanulmány már csak az analógiák megállapítása érdekében is alapos figyelmet érdemel. (T. J.)

Arányos fejlesztést!

Csupán egyetlen fiókkönyvtári építkezéssel kérésünk felvilágosítást a Szolnoki Megyei Könyvtártól, a válasz mégis hosszú lista volt: a könyvtár 22 tételben sorolta fel a megye területén folyó vagy a közel múltban befejezett, illetve a közeli megvalósulás szakaszában levő építkezéseket, közöttük községi könyvtárakét is, például a 96 m² alapterületű jászkiérsi és a 140 m²-es fegyverneki építkezést. A járási és a városi könyvtárakban szintén megoldódnak a helyiséggondok.

De más téren is rohamos a fejlődés. Két évvel ezelőtt még úgy látszott, hogy a megye könyvállományának növekedése nem lesz elegendő az ötéves terv célkitűzésének teljesítésére. Azóta a tanácsok áldozatkészségéből Szolnok megye nemcsak behozta a lemaradását, hanem már 1963 végén csaknem elérte az ötéves terv előirányzatát: csupán 10 kötet hiányzott az 1000 lakosra tervezett 1200 kötetből.

Persze nemcsak Szolnok megyében ilyen nagy a fejlődés: az ország legtöbb megyéjébe jó érzés időnként ellátogatni, mert nemcsak a 10 évvel ezelőtti viszonyok gyökeres megváltozását veheti tudomásul a látogató, hanem megismeri, hogy 1—2 évvel előbb látott könyvtárakra sem ismer rá, annyira átalakultak, megszépültek. Sajnos azonban nem mindenütt tapasztalható megfelelő fejlődés. Vannak megyék, amelyeket mintha elkerülte volna a kedvező változások szele. Néhol pedig a megyén belül is aránytalan a fejlődés, bizonyos vonatkozásban alig van előrehaladás, szinte megállt az idő. Szabolcs megyében járunkban például szembe-szökő volt az az ellentét, amely a tanácsai gondosko-

dást bizonyító jó létszámviszonyok és a megye központi könyvtárának elhelyezkedése között feszül.

Nyíregyházán a magánulajdonban levő, földszintes, sivár épület csaknem olyan, mint 10—12 évvel ezelőtt. A gazdasági épület némi átalakításán kívül alig látható valami változás. Az olvasók és a könyvtárosok részére nem áll rendelkezésre semmilyen higiénikus mellékhelyiség, a feldolgozó szoba levegőtlen, a hálózati csoport helyisége közvetlenül nem szellőztethető, a szűk könyvkötőműhelyben csak ügyel-bajjal lehet közlekedni. Az olvasószolgálati részlegnek pedig nemcsak a látványa kiábrándító, hanem a rossz helyiségviszonyok a könyvtár fő feladatainak elvégzését is gátolják: az egész nap villanyfényvel megvilágított 46 m²-es kölcsönzőbe 24 000 kötet könyvet kellett bezsúfolni, és a mennyezetig tömött állványok létráin veszélyes tornamutatványokat végeznek a könyvtárosok. Az elmúlt év végén 3275 volt a beiratkozott olvasók száma. Amikor ott jártunk, a déli órákban csak 12 olvasó állt a kölcsönzőpult előtt, de ezzel a néhány emberrel is teljesen megtelt a kölcsönző. Az olvasók közül sokan sürgetik a szabadpolcos kölcsönzés bevezetését. De hol? Beeresszék őket az állványok közé, hogy rájuk dőljen valamelyik, mint egyszerű az egyik könyvtárosa? Mászassák fel az olvasókat a létrákra? Ültessék be jószívvel őket az „olvasóterembe”, hogy ott 2 könyvtárosi munkahely, 3 kis asztal, 8 szék, 2 katalógus szekrény, folyóiratállvány és 1373 kötet kézikönyvtársaságában, no meg a könyvtár hivatali telefonjának állandó csörgése közepette „nyugodtan” olvas-

gassanak a rendelkezésükre álló 25 m²-en?

A gyermekolvasók helyzete még tühretlenebb: az 1434 olvasót kirakták a megyei úttörőházból, s most a 7400 kötet könyvvel és 4000 diafilmmel rendelkező gyermekkönyvtár a megyei könyvtár épületének egyik, 31 m²-es szobájában „működik”. Naponta 80—100 gyermekolvasó kér bebecsátást ide, de a tömegesen érkező gyerekek közül egyszerűen csak 5—6-ot engedhetnek be a könyvtárosok. A többi a közös előtérben várakozik, miközben az oda belépő felnőtteket valószínűleg elriasztja a zsiabongó, lármázó gyermekhad.

Lapunk minden száma bőségesen közöl híreket, beszámolókat, képeket a legújabb, szebb és még szebb könyvtárakról. A könyvtárépítési példák nemcsak a könyvtárügy fejlődéséről, pezsgő olvasómozgalomról tanúskodnak, hanem bebizonyították azt is, hogy ma már a szép könyvtárak létesítése az olvasómozgalom legfőbb tartaléka, az olvasótábor kiterjesztésének, különösen a kezdő olvasók megnyerésének legjobb eszköze. A szép, korszerű megyei könyvtár pusztá léte is lelkesedéssel tölti el a hozzátartozó könyvtárak társadalmi munkás könyvtárosait, mert a szakma tekintélyének és komolyságának kézzelfogható tanúbizonyosságát adja. A kis könyvtárak fenntartói számára természetesen ugyanolyan vonzóerőt jelent: szinte kötelezi őket arra, hogy a saját lehetőségeiknek, viszonyaiknak megfelelően, környezetükhöz arányosítva igyekezzenek elérni vagy felülmúlni a példakép által teremtett színvonalat.

Gerő Gyula

Egy könyvtárfiók válaszúton

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 6. sz. kerületi könyvtárának az is a feladata, hogy a XI. kerület külterületeit ellássa. *Albertfalván*, a Szabadság úton egy körülbelül 30 m²-es helyiségben létesült az a könyvtárfiók, ahol dolgozom. A könyvtár közelében hét évvel ezelőtt lakótelep épült, s itt hétszáz tanuló általános iskola is van.

A fiókkönyvtárnak 1963 végén 1030 olvasója volt, közöttük 440 gyermek. A szabadpolcos könyvtár 4400 kötetet kitevő állományából 1990 szépirodalmi, 1160 ismeretterjesztő mű (a kézikönyvtár anyagát is ide számítva), 1080 a gyermek-szépirodalmi könyv, a gyermek ismeretterjesztő művek száma pedig 170. A kölcsönzési idő heti 27 óra, ebből 4 óra jut kizárólag a gyermekek számára, a többi közös.

Albertfalva *munkáskerület*. Egyik részében elég rosszak a lakásviszonyok, s két erősen túlterhelt iskola működik. A több műszakban dolgozó szülők gyakran hagyják egyedül otthon gyermekeiket, mivel a napközi otthon nem képes befogadni őket.

A fiók átvételekor utcán száguldozó gyermekekből került ki az állandó látogatók zöme. A derűs, jól fűtött helyiség, az „érdekes” könyvek, újságok, képek színes világa erősen vonzotta őket. A szó szoros értelmében rákaptak a könyvtárra. Hosszú idő után jöttem csak rá, hogy az „itt mennyi szép könyv van” s az ehhez hasonló gyerekes felkiáltások csak ürügyet szolgáltattak a könyvtárban tartózkodásra: itt ugyanis meleg van, beszélgetnek velük, sokszor a leckeírásra és a kikérdezésre is sor kerül. Ezek a gyerekek többségükben nem szeretnek, illetve nem tudnak olvasni. A legkevesebbet otthon tartózkodnak, s az iskola sem képes foglalkoztatni őket a tanítási órákon kívül. Olvasni nemcsak technikailag nem tudnak, hanem a hiányos nevelés következtében „kedvük” sincs hozzá.

A kezdő, ügyetlenül olvasó gyermeknek mindenkor segítségre lenne szüksége, de *legalábbis nyugalomra*. Otthon az említettek közül néhány gyerek ezt nem kapja meg, tehát a könyvtár maradna számára az egyetlen hely, ahol olvashatnának. Itt azonban a gyerekek és a felnőttek állandó zajos körforgása kölcsönösen zavaró, a könyvtárost pedig lekötő a kölcsönzés. A gyermekek megmaradnak az újságlapozás, a képeskönyvek mellett.

Mindez gyermekelvasóim kisebb részére, 40–50 gyerekre érvényes, de tudom, hogy a többi negyszáz kis olvasó közül is nagyon sok szorul személyes segítségre. Egy sincs azonban, akinek ne lenne kárára, hogy nem önálló gyerekkönyvtárba jár, hogy *nem foglalkoznak külön vele*. Úgy hiszem, ez a megállapítás még akkor sem túlzott, ha figyelembe vesszük, hogy jelen pillanatban ez az egyetlen lehetséges megoldás.

Sajátos nehézségeket okoz a gyorsan és sokat olvasó idősebb általános iskolások ellátása. Ők már „kinőtték”, legalábbis „kiolvasták” az ifjúsági könyveket. Ezen a ponton pedig a szabadpolcos rendszer alkalmatlan, sőt káros a közös kölcsönzésben. A felnőttek számára összeválogatott állomány semmiképpen sem válhat tizenkét-tizenégy éves gyermekek válogatási területévé. Forgalmasabb napokon a könyvtáros csak olyankor veszi észre, hogy a gyerekek *tiltott vadászterületre* léptek, amikor a kiválasztott könyveket már beiratni vizsik. Ilyenkor aztán újabb vonzóerőt kölcsönöz a könyvnek, hogy nem vihetik el. Legközelebb ismét próbálkozni fognak. Előfordult, hogy az egyik gyermekelvasó egyszerűen elvitt egy Villon kötetet, s ezt csak a könyv visszacsempészésekor vettem észre. Az is megtörtént, hogy az asztalnál ülő nyolc-tíz évesek szokatlan elcsendesedésére lettem figyelmes. A „Horogkereszt rémtettei”-t tanulmányozták. Ez a probléma nyilván nem először vetődik fel, de egy ilyen kis alapterületű, lassan már túlterhelt könyvtárban különös élességgel jelentkezik.

Az együttes kölcsönzésnek, az önálló gyerekkönyvtár hiányának nemcsak a gyerekek látják kárát. A szüntelenül zibongó, állandóan jelenlévő tíz-tizenöt gyermek a folytonos fegyelmezés ellenére is zavarja a felnőtteket. Érdekes megfigyelés igazolja, hogy nemcsak a figyelmet, hanem a helyet is elvonják a felnőttek elől. A kartonok többheti vizsgálata során kiderült, hogy a legforgalmasabb napokon, vagy amikor gyermekújság jelenik meg, s az átlagnál is többen veszik körül a kölcsönző helyiség közepén lévő két asztalt, a felnőtt tasakok szépirodalmi céduláin kilencven százalékban A–M betűs írók könyvei szerepelnek. Ennek az az oka, hogy

az olvasók nem tornázták át magukat a zsbongó gyermekkupacon, hanem gyorsan kiválasztottak a szabadon lévő polcra egy könyvet és elsiettek. Arra csak leg- ritkább esetben kerül sor, hogy ők is kezükbe vehessenek egy-egy újságot, folyó- iratot.

A könyvtárfiók berendezésekor rendszerint a következő tényezőket veszik figyelembe:

A környék jellegét, eddigi könyvtári ellátottságát, az olvasóként számba vehető lakosok számát és társadalmi, valamint műveltségi rétegek szerinti megoszlását, vagyis a várható olvasóösszetételt.

Természetesen az anyakönyvtár e célra fordítható anyagi eszközei határozzák meg, hogy a tervezésnél az előbb felsorolt tényezőket milyen mértékben lehet figye- lembe venni.

A tervezés lehetőségeit a könyvtárfiók átmeneti jellege is bizonyos határok közé szorítja, hiszen ha anyagi, munkaerő és egyéb nehézségek nem volnának, akkor az olyan gyenge könyvellátottságú területeken, amilyen Albertfalva, nem könyvtár- fiókot, hanem önálló könyvtárat kellene nyitni, tekintettel a környék lakosságának szaporodására, az építkezésekre, tehát a várható népességnövekedésre és a könyv iránti érdeklődés természetes fokozódására.

Az albertfalvai könyvtárfiók berendezésekor sikerült úgy összeválogatni a fiók alapállományát, hogy minimális legyen az elfekvő könyvek száma. Induláskor ezért lehetett a helyzetet kielégítőnek nevezni. Az új olvasók nagy száma okozza, hogy azok a könyvek is forognak, amelyeket az „első hullám” már általában elolvasott.

Viszont a tapasztalatok szerint bizonyos idő eltelte után a három példányban meglévő könyvek iránt oly mértékben csökken az érdeklődés, hogy kettőt nyugodtan be lehet cserélni újabb könyvekre. Például Albertfalván Arnold Zweig „Parancs” című könyvének három példánya több hónapon keresztül állandóan mozgásban volt. Egy idő után azonban észrevettem, hogy még ajánlásra is csak nehézkesen viszik el egyszer-egyszer, az új olvasók. Az új olvasók kielégítésére egy példány is tökélete- sen elegendő. Hasonló a helyzet még körülbelül húsz-harminc két, illetve három- példányos kötettel. A felnőtt szépirodalom sokszínűbbé tételét tehát sokszor elő- segítheti, ha a könyvtáros nem fél megszabadulni fölös példányaitól, ha azt álta- lánosabb érdeklődésre számotartó könyvvel, esetleg ugyanannak a szerzőnek másik regényével cserélheti fel.

Az ismeretterjesztő művek összeválogatásánál azt kellett szem előtt tartani, hogy a fiók jellegénél fogva — nem elégíthet ki szakmai igényeket, viszont kielé- gíthet bizonyos általános társadalomtudományi, technikai, művészettörténeti stb. érdeklődést. Tehát, noha nagyobb a valószínűsége egyes könyvek ideiglenes moz- dulatlanságának, ezeket — ellentétben a szépirodalmiakkal — mégsem lehet be- cserélni, még akkor sem, ha az anyakönyvtár állománya erre módot adna. Lehet, hogy egy társadalomtudományi művet nem kölcsönzünk ki hónapokig, mégsem lehet eltávolítani, mert minden egyes általános, átfogó ismeretterjesztő mű a kézi- könyv szerepét tölti be. Végeredményben ezt igazolja a gyakorlat is, mert *még nem volt könyvtárunkban olyan szakmunka*, amelyet — bármilyen elvont tudományág alapjait tartalmazza is — ilyen vagy olyan módon *ne használtak volna*.

Ha egy felnőtt olvasó beiratkozás után nem talált meg egy-két könyvet, mert azt esetleg már visszaadtuk az anyakönyvtárnak, vagy nem is volt meg a keresett mű, belenyugszik; illetve megtaláljuk a módját, hogy teljesítsük indokolt kérését. Nem így a gyerekek. Ők minden könyvet szinte azonos érdeklődéssel olvasnak, hiszen náluk sajátos érdeklődésről, megállapodott ízlésről még alig lehet beszélni. Ezért Albertfalván — gondolom másutt is így van — a gyermekkönyveket „agyon- olvassák”. A meglévő kevésszámú könyvet minden gyerek olvasta, kicserélni (más művekre) mégsem lehet őket, mert egészen bizonyos, hogy valamennyi új beirat- kozó igényt fog tartani rájuk. Ebben az esetben tehát az újonnan megjelenő köny- vek lehetőség szerinti beszerzésén kívül folyamatosan gondoskodni kell az „el- fogyasztott” gyermekkönyvtári anyag pótlásáról, újrakötetéséről is.

A legbonyolultabb feladat a könyvtáros számára a speciális kívánások telje- sítése. Ezeket minden esetben ki kell elégíteni, de legalábbis elfogadható, valóságos indokkal lehet csak megtagadni a kérést. A különleges kívánások fő területe az ismeretterjesztő irodalom, mert — amint már említettem — a fiók ennek köréből csak izelítőt tud adni. Az olvasó rendszerint nem találja meg a szakmájába vágó részproblémákkal foglalkozó munkákat. Az ilyen igények kielégítésére kicsiny a mi fiókunk, de a könyvtárosnak mindent el kell követnie, hogy az olvasó mégis hozzá-

jusson a keresett könyvhöz. Mivel felsőfokú tudományos igényekkel úgy sem fordulnak egy ilyen kis könyvtárhoz, általában *meg is van a lehetőség a könyv beszerzésére*. Albertfalván eddig majdnem minden esetben sikerült eleget tenni a kívánságoknak.

Hasonló a helyzet a szépirodalom tekintetében, bár ismétlem, ott ritkábbak az ilyen kívánságok.

Megfigyelhető, hogy az intenzíven fellépő különleges, nem egyszer tömeges igényeknek rendszerint azonos okai vannak. A nagy könyvtárakat is gyakran nehéz helyzet elé állítják a kötelező olvasmányok. Másik eset, hogy a beiratkozó olyan könyvet keres, amit máshol nem kapott meg. Ilyenkor valószínű, hogy a szóbanforgó könyv nálunk sincs meg, mégis mindent el kell követni a megszerzése érdekében, hiszen éppen ilyenkor lehet megnyerni az olvasó tartós bizalmát. Sokszor fordul elő, hogy az olvasó kedvelt íróinak további, kevésbé közismert műveit követeli. Ha a könyvtáros úgy érzi, hogy az illető író *megérdemli a megkülönböztetett figyelmet*, semmiképpen se elégedjék meg ilyen esetekben a válasszal, hogy „sajnos, nekünk nincs meg”, hanem próbálja felkutatni a könyvet az anyakönyvtárban.

A kötelező olvasmányokon kívül tömeges igények jelentkeznek még az újonnan megjelent „sláger”-könyvek, valamint a rádió, televízió, sajtó, mozi által rádiójáték; TV-játék, képregény, vagy film formájában megjelenített művek iránt is. Ez utóbbi három kategóriára jellemző az érintett könyv iránti érdeklődés hirtelen fokozódása. A fiókkönyvtáros feladata ebben az esetben az, hogy folyamatos tájékozódás segítségével lehetőleg felkészüljön a kereslet növekedésére.

Sajnos, eléggé általános az a tapasztalat, hogy a kis könyvtárakban *a bibliográfiák és a katalógus használata nem kielégítő*. Ennek okául elsősorban azt jelölik meg, hogy az ajánló bibliográfiák anyagának tizedrésze sem található meg e könyvtárakban. Talán ezen a ponton mutatkozik meg leginkább az anyakönyvtár vagy központi könyvtár adta lehetőségek kihasználatlansága. Véleményem szerint, ha a könyvtáros szerencsésen tudja felhasználni a kölcsönzésnél az anyakönyvtár állományát, akkor az olvasó igen eredményesen forgathatja a bibliográfiákat. Ilymódon nő meg a választék azok számára, akik eddig csupán egy-két polcnyi könyvet láttak maguk előtt. A fiókkönyvtárosnak ilyenformán nemcsak módja van rá, hanem kötelessége is a mélyebb érdeklődésű olvasóknak igen nagy segítséget nyújtó bibliográfiák használatának népszerűsítése.

Én híve vagyok a bibliográfiák használatának, noha tudom, hogy a fiókban nem található, de a bibliográfiában szereplő könyvek tömeges beszerzésére végeredményben nincs lehetőség. *A bibliográfia forgatása ugyanis mindenképpen új ismeretekkel gazdagítja az olvasót, s ezek a tapasztalatai oda vezethetnek, hogy nagyobb könyvtárba iratkozik át*. Ez pedig végső fokon kívánatos. Úgy vélem, hogy minden egyes könyvtárfióknak fokozottabban kellene törekednie az új bibliográfiák beszerzésére és népszerűsítésére, esetleg kölcsönzés útján is. Így tudjuk feltárni az olvasó előtt a keresett téma teljesebb, igényesebb irodalmát, s így tudjuk felhasználni a bibliográfiát mintegy irányjelzőként a nagyobb állományú könyvtárak felé.

*

Albertfalvát a munkásokon kívül szép számban lakják tisztviselők és értelmiségiek is. A fiók olvasóinak foglalkozás szerinti megoszlása a következő: 151 munkás, 78 nyugdíjas, 3 paraszt, 5 főiskolás, 41 értelmiségi, 109 gimnazista, 89 tisztviselő, alkalmazott, 44 ipari tanuló, 51 háztartásbeli, 18 egyéb. Rajtuk kívül — mint már szóltunk róla — a könyvtárnak 440 tizennégy éven aluli gyermekolvasója van.

Mindenek előtt szembeszökő ebben a felsorolásban, hogy milyen *csekély arányban képviseltetik magukat az olvasótáborban az értelmiségiek*. Előre bocsátom, hogy meggyőződésem szerint ez nem baj. Az értelmiségiek ugyanis legnagyobb részt tagjai más könyvtáraknak, hiszen számukra ez a korlátozott könyvellátási forma nem megfelelő. Így egészséges helyzet alakult ki azzal, hogy *akik beiratkoztak, nem csalódtak*. Valamennyiüket a könyvtár közelsége és a szabad választás lehetősége vonzotta, amely különös módon még a 40 000 kötetnyi különbséget is feledtetni tudja egyesekkel. Itt rendszerint megtalálhatók a divatos, modern könyvek, persze csak amíg kevesen keresik őket. Így alakult ki az az *egyensúlyi állapot*, amely azonnal felborulna, mihelyt például megkétszereződne az értelmiségiek száma.

Albertfalva 30 000 lakosának ugyanis csak egyetlen négyezer kötetes könyvtár áll rendelkezésére. A tapasztalatok szerint ilyen arányok mellett feltétlenül hatalmas százalék rekedt.

Nagyobb propagandát kifejteni már most sem tudunk, különösen, ha figyelembe vesszük a gyermekkölcsonzéssel kapcsolatban kifejtett problémákat. Propa-

ganda helyett kénytelenek vagyunk beérni a törekvéssel, hogy megpróbáljuk legalább a természetes ütemben beiratkozott olvasókat kielégítően ellátni. Egyelőre ez a természetes ütem is *havi ötven új olvasót* jelent.

A könyvtár hatósugarának becslésekor nem szabad figyelmen kívül hagyni azt sem, hogy Albertfalván a beiratkozott gyermekolvasók legalább 250 családot képviselnek. Márpedig — s a peremkerületekben ez általános lehet — bevett gyakorlat, hogy a kiskgyerek által hazavitt könyvet a szülő is elolvassa. A könyvtárosnak számolnia kell ezzel. Azt tapasztaltam, hogy ha nem küldök a gyermekkel könyvet a szülőknek, ahelyett, hogy beiratkoznának, inkább olvasnak ifjúsági regényt, meséskönyvet. Ennek a gyakorlatnak a legfőbb vonatkozása a könyvtáros számára, hogy a közvetett módon ajánlott könyvek hatása titok marad előtte.

A távolmaradás okait tehát két pontban lehet összesűriteni. Egyrészt a *jelenlegi teljesítőképessége miatt a könyvtár vonzóereje nem terjed ki a tervezett befolypási övezetre*. Másrészt a közelben lakó, de sajnálatosan érdektelen családok körében sincs lehetőség propaganda-tevékenységre.

Szeptemberben az általános iskolások 10 százaléka hosszú szünetet kért, mivel a szülők megtiltották, hogy az iskolaév megkezdése után a könyvtárba is járjanak. Közülük azóta sokan visszatértek, mások viszont elmaradtak. Ez szomorú tapasztalat, és más könyvtárakban is általános. Elég egy rossz osztályzat, egy intő, vagy egy felszólítás a könyvtártól a késedelmi díj kifizetésére, és eltiltják a gyereket. Ilyen esetben a könyvtáros önmagában tehetetlen. Tervbe vettem hát, hogy az iskoláktól kérek segítséget: magyarázzák meg a nevelők egy-egy szülői értekezleten, hogy a könyvtól való eltiltás a legrosszabb nevelő eszközök egyike.

A kimaradások másik részét költözés okozza, vagy az, hogy a gyermeknek a testvére is könyvtári tag, és ő szerzi be az olvasnivalót.

A felnőttek kimaradása összetettebb, és ebben Albertfalván helyi sajátosságok is közrejátszanak. Nagyon sok olyan asszony van — legnagyobb részük „bedolgozó” —, ki időnként hosszabb-rövidebb szünetet kér, de utána rendszerint pontosan visszatér. A férfiak közül sokan csak alkalmi munkát végeznek a környéken, s ennek befejeztével természetesen a könyvből is kimaradnak.

Végül mindennapos oka az elmaradásnak, hogy az olvasó meghatározott könyvet keres, más pedig nem hajlandó elfogadni, inkább szünetelteti a kölcsönzést, míg a könyvtáros beszerzi a kért művet. A fáradozás azonban ilyen esetekben nem hiábavaló. Az olvasó iránt tanúsított figyelem csaknem minden alkalommal fokozott érdeklődést vált ki a könyvtár, s rajta keresztül a könyv iránt.

A végső következtetések levonásához érkezve meg lehetne állapítani: *a könyvtárfiók egyik feladata, hogy elvezesse az olvasót a nagyobb könyvtárakba*. Pontosabban: a lehető legteljesebben ki kell elégítenie a kezdő olvasó bontakozó érdeklődését, azokat azonban, akik „túlnőttek” a fiók méretein, át kell irányítania teljesebb állományú könyvtárakba.

Az olvasók egyrésze valóban átiratkozik az anyakönyvtárba, de a zöme marad — a közelség és a megszokás miatt. Ahelyett, hogy tömegesen átiratkoznának, minden egyes megnyilvánulásukkal, s pusztán egyre növekvő számukkal szinte követelik a könyvtár fejlesztését. És a rendszeres olvasók mellett nem szabad megfeledkezni a *távolmaradottakról*, a kintrekedtekről sem, arról a legszerényebb becslés szerint is *legalább ezer emberről*, akit az albertfalvai könyvtárfiók jelenlegi formájában talán soha nem tudna befogadni. És a legközelebbi jövőben *két új lakótelep épül a környéken!*

A fiók ma még, véleményem szerint, a felsorolt gátló tényezők ellenére is, *kielégítően ellátja beiratkozott olvasóit*. De mi lesz holnap, egy év múlva? Itt az ideje, hogy ezen elgondolkozzunk!

Albertfalva már földrajzi értelemben sem sokáig peremvárosrész, de művelődéspolitikai szempontból semmi esetre sem tekinthető periférikus területnek. A fejlődés *legalább 15–20 000 kötetes kerületi könyvtár létesítését követeli*.

Ezt a fejlettebb helyi közművelődési könyvtárat várják az albertfalvai olvasók.

Bokor Pálné

A szerkesztőség megjegyzése: *A gondos beszámoló adatai meggyőzően bizonyítják, hogy Albertfalva könyvtári ellátásának megjavításával nem szabad tovább késlekedni. Hiszen a 30 000 lakos közül csupán 1000 a beiratkozott olvasó, és nekik is csak 4000 kötet áll rendelkezésükre egy 30 m²-es helyiségben. Ennél rosszabb ellátottságot aligha találunk valahol az ország területén. A legsürgősebb teendő, hogy önálló könyvtárat szervezzen a főváros Albertfalván!*

Távkölcsonzés

A Miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem három karának különböző évfolyamait mintegy 1000 levelező, illetve esti tagozatos hallgató látogatja. Az esti tagozatosok csaknem kivétel nélkül helybeliek, a levelező tagozaton azonban főként vidékiek tanulnak; elsősorban az északmagyarországi bányavidékről, de vannak hallgatók a Dunántúl különböző városaiból, falvaiból és Budapestről is.

Az esti tagozatosoknak a foglalkozások megkezdése előtt módjuk volna könyvet kölcsönözni, azonban bizonyos okok miatt (pontosan a foglalkozások kezdő időpontjára érkeznek, a foglalkozások egy másik épületben vannak, a kölcsönzés 16^h-ig tart stb.) ritkán jutnak el a könyvtárba. Ha miskolciak, a közvetlen kölcsönzésre viszonylag könnyen tudnak alkalmat teremteni (külön e célból hamarabb felkereshetik a központi könyvtárat). A levelezők azonban nem naponta járnak foglalkozásra, gyakorlatra, hanem bizonyos időközönként. Ilyen esetekben viszont az amúgy is sűrített program miatt szokott elmaradni a kölcsönzés.

Mindezek figyelembe vételével látszott szükségesnek olyan kölcsönzési forma bevezetése, amely lehetővé teszi a hallgatók eddiginél jobb szakirodalmi ellátását. Néhány hasonló kísérlet és a sikeres szovjet példák alapján legalkalmasabbnak találtuk az ún. *távkölcsonzési* módszer bevezetését. Ez bizonyos mértékig hasonló az AKV „Könyvet postán” elnevezésű szolgáltatásával. Nálunk is postán lehet kérni és megkapni a szükséges-könyveket.

Az új szolgáltatásunkat igénybevevő levelező, illetve esti hallgató kitölti egy távkölcsonzési beiratkozási lapot, amely mellé megkapja sokszorosított tájékoztatónkat. Az ily módon beiratkozott olvasó levélben is kérheti a szükséges könyveket. Az olvasót arról is tájékoztatjuk, hogy valamelyik mű nincs állományunkban vagy

kikölcsonzésben van. Előfordul, hogy az olvasónak a kölcsönzési határidőn túl is szüksége volna a művekre. Ilyenkor levélben kérhet hosszabbítást. Ha a meghosszabbításnak nincs akadálya, sokszorosított levélben közöljük vele.

Ha a kölcsönzési határidő lejártával az olvasó a könyvet vagy könyveket postán visszaküldi, a visszaérkezés tényét egy másikfajta sokszorosított levéllel igazolják. Minden beiratkozott távkölcsonzó számára kiállítjuk a szokásos „Törzslap”-ot.

A minden esti és levelező hallgatóra kiterjedő távkölcsonzést folyamatosan, szakaszosan vezetjük be. Az oktatási időszak végére való tekintettel egyelőre csak a vidéken lakó levelező hallgatókra terjesztettük ki, mégpedig 200 főre. A tájékoztató értesítésünk kiküldése óta eltelt kb. négy hét alatt 50 fő küldte vissza a beiratkozási lapot. A fennmaradó 150 főből többen mostanában végeznek, így nem tartották fontosnak a beiratkozást a hátralevő néhány hónapra. A többiektől még várjuk a lapot. Bizonyára lesznek olyanok is, akik megmaradnak a közvetlen kölcsönzés lehetősége mellett, vagy más okok miatt (hanyagosság, érdektelenség) nem tartanak igényt új szolgálatunkra.

A beiratkozási lapok visszaérkezésével egyidőben már kértek is olyan könyveket, amelyek éppen akkor voltak szükségesek a tanuláshoz. A vizsgált időszakban 15 kérés érkezett hozzánk, valamennyit még aznap teljesítettük. Ugyanígy — postafordultával — intéztük el a tíz hosszabbítási kérést is. Egyetemenk tanulmányi osztálya az új tanévben már a fél-évre történő beiratkozással egyidejűleg kiküldi a tájékoztató nyomtatványokat és a beiratkozási lapokat minden esti és levelező hallgatónak, tekintet nélkül arra, hogy miskolci vagy vidéki az illető.

K u c h t a G y u l a

NÉHÁNY ADAT a szovjet sajtóról és könyvkiadásról. — A Szovjetunióban 1963-ban minden emberre 37 újság és 27 folyóirat-példány jutott. A forradalom előtti Oroszországban 100 főre csak két újság jutott.

A Szovjetunióban 1963-ban (a sokszorosított kolhozújságokat nem számítva) 5167 újság jelent meg. A szovjet nyomdáknak 997 folyóiratot nyomtatnak. Tavaly 77 599 könyv jelent meg, összesen 1261,8 millió példányban. 1—1 művet átlag 3,5 millió példányban adnak ki. Minden 100 emberre 566 könyv jut. (Negyelja)

*

MIT OLVASNAK OLASZORSZÁGBAN? — Olaszországban néhány évvel ezelőtt a jó könyvek 20 000 példányban jelentek meg, s az átlagos példányszám 3500 körül mozgott. Ma viszont a jó könyvek százezer példányban is megjelennek. (Kulturny Život)

Lesz-e magyar hírlap-repertórium?

A kérdés nem mai keletű. Annak is lassan két éve már, hogy Gárdos Miklós a *Magyar Sajtó* 1962. októberi számában az újságírók, szerkesztők igényének hangot adva kívánta: „Legyen magyar hírlapcikk-repertórium!” Külföldi példákra, sürgető hazai kívánságokra utalva kereste a gazdáját a magyar hírlap-repertórium készítésének. Ugyanennek a folyóiratnak 1963. júniusi számában Dezsényi Béla már a *Magyar Folyóiratok Repertóriumának* gazdagodására hivatkozott, arra, hogy 1962 novemberében óta a földolgozott folyóiratok körét kibővítették, sőt megkezdték három központi napilap (*Népszabadság, Magyar Nemzet, Népszava*) válogatott cikkeinek fölvételét is.

Dezsényi Béla a föladatakra is helyesen mutatott rá: egyrészt tovább kell bővíteni a földolgozott lapok körét, beleértve a megyei és városi napilapokat is, másrészt a lassú nyomdai előállításról át kell térni a xerox sokszorosításra. Teljesen érthetetlen, hogy ez az utóbbi máig sem történt meg, s így a *Magyar Folyóiratok Repertóriumának* most is mintegy féléves késése van. A *Magyar Nemzeti Bibliográfia* bevált technikáját haladéktalanul ki kell terjeszteni a repertóriumra is, sőt, ennek frissességét fokozottabban szolgálni kell, tehát a mostani havi megjelenés helyett nem is — mint a *Magyar Nemzeti Bibliográfia* esetében — kéthetenkénti, hanem *heti megjelenésre* kell áttérni. A változásnak a repertórium címében is ki kell fejeződnie. (*Magyar Folyóiratok és Hírlapok Repertóriumára*).

A lapok körének kitérítése veti föl az országos repertórium és a *helyismereti bibliográfiai munka* keretében folyó — vagy éppen kezdődő — helyi repertórium-készítés összefüggését, a célszerű munkamegosztás kialakítását. Jelenleg ugyanis, míg egyfelől tervszerű repertorizálás nem folyik a vidéki lapokból, sőt mint láttuk, a központi lapok is csak nagy rostájú szelekcióval kerülnek földolgozásra, másfelől számos szerv, intézmény nézi át ugyanazokat a lapokat, s dolgozza föl saját szemzőgéből. Csak hirtelenjében: a *Párttörténeti Közlemények* a munkaszemzsalom történetére, a *Századok* általában történeti eseményekre, történettudományi írásokra, a *Művészettörténeti Értesítő* a művészetekre, Kozocsa Sándor a magyar irodalom-történetre vonatkozó írásokat jegyzi ki egyazon újságokból. Ha ehhez hozzáveszszük, hogy a megyei könyvtárak, már ahol folyik helyismereti munka, szintén és még több szempontból dolgozzák föl a helyi lapot, sőt a KMK is kicédelülzza a könyvtárakra vonatkozó cikkeket kiadványa (*Könyvtári tájékoztató a magyar hírlapok cikkeiről*) számára, akkor nyilvánvalóvá válik, hogy itt *hallatlan energia- és ióparalás folyik, és sürgős közbelépésre, az együttműködés megteremtésére van szükség.*

E sorok írója a *Könyvtáros* 1963 szeptemberi számában fölajánlotta, hogy készségeel közreműködök az országos munkamegosztásban, ha ez céljául a vidéki lapok repertóriumainak elkészítését is kitűzi. Mindeddig nem volt visszhangja ajánlatomnak. Beszéljünk egészen konkrétan: mennyivel egyszerűbb lenne, ha pl. a szegedi *Tiszatáj* vagy a *Dél-Magyarországot* egyetlen ember dolgozna föl *minden itt említett szempontot kielégítően, egyetlen munkamenettel*, s az országos hírlap-repertóriumunk úgy készülné, hogy szakrendjével vagy mutatóival fölöslegessé tenné a *Párttörténeti Közlemények*, a *Századok*, a *Művészettörténeti Értesítő* stb. bibliográfusainak párhuzamos munkáját. Mármost hogy magukat a lapokban rendre megjelenő repertóriumokat is fölöslegessé tenné-e, vagy éppenséggel *alapjául szolgálhatna ugyanaz az anyaggyűjtés az említett tárgykörökben* — és még mennyi minden más ágazatban — önálló szak-repertóriumok kiadásának, az más kérdés. Erre nézve is figyelemre méltó *Bóday Pálnak* az az 5—6 évvel ezelőtti, sajnós, nem publikált, s ezért is feledésbe merült tervezete, amely a xerox reprográfiára épülve olyan országos munkamegosztás távlatait dolgozta ki, melyben *ugyanaz* a cédula lenne fölsználható más-más bibliográfia, repertórium építőköveként.

S ezt a munkát nemcsak Szegeden lehet elvégezni, hanem ma már az ország minden megyei könyvtárában. Hiszen előbb-utóbb azok a könyvtárak sem tudnak kitérni a követelő igények elől, amelyek ma még — objektív nehézségekre hivatkozva, de többnyire az újító való idegenkedésből, a csekély munkatöbblettől való fázásból — nem láttak hozzá a helyismereti bibliográfiai munkának, s ennek keretében a helyi lap repertorizálásának. Az anyagi és az erkölcsi ösztönzés módszerei egy ilyen munkamegosztásban nyilván őket is kimozdítanák a holtpontról.

A helyi, vidéki lapok repertóriumainak készítése még sürgetőbben veti föl a hírlap-repertórium egyik lényeges elvi kérdését. Erre Dezsényi Béla utalt már cikkében, sőt egy vonatkozásban példára is hivatkozhatott. Arról van ugyanis szó, hogy a *hírlapi cikkek egy jelentős része nem kíván önálló címfölvételt*. Főként a híryanag földolgozása tetemes tehermentesítéssel egy új bibliográfiai műfaj: az

eseménynaptár formájában történhet. A nemzetközi élet eseményeinek ilyen jellegű földolgozására az *Országgyűlési Könyvtár* már tett kísérletet: 1961 óta (1962 óta félévente) kiadja a nemzetközi kérdések eseménynaptárát — gazdag mutatókkal. (Kár, hogy csupán száz példányban, és megnehezíti kezelését, hogy a mutatókat tartalmazó — magánál a naptárnál terjedelmesebb — kötet önálló, holott egyetlen egységet kellene alkotnia.) Mindenki érzi szükségét, hogy ugyanilyen mihamarabb készüljön a *belpolitikai élet* eseményeiről is. Végül ugyanilyet készíthetnének a maguk használatára, a tudományos kutatás és a tájékoztató szolgálat igényeinek kielégítésére a megyei könyvtárak is a helyi lapok alapján a *helyi eseményekről*.

Hitem szerint óriási mértékben megkönnyítené, meggyorsítaná a helyi (megyei, városi, járási, sőt esetleg községi) eseménynaptár a hírlap-repertóriummal járó munkát, s egyúttal nagy segítséget nyújtana a *Hazafias Népfront honismereti mozgalmában* résztvevő kutatók, krónikairók stb. részére is. Mik kerülhetnének ebbe a helyi eseménynaptárba? Minden olyan esemény, amely konkrét időhöz kötött. Tehát a *nevezetes látogatások* (pl. Kádár János Csongrád megyében), *természeti jelenségek* (árvíz, földrengés, tűzvész stb.), *előadások, kiállítások, hangversenyek, tanácskozások, színházi bemutatók, filmbemutatók, sportesemények, üzemek, intézmények eseményei, sőt néha emlékezetes balesetek, bűnesetek is*. Mit takarit meg a bibliográfus az eseménynaptárral? Azt, hogy egyetlen eseménynek több lapban, több napon át megjelent cikkeit egyenkint, terjedelmes címfölvétellel, esetleg még annotációval is földolgozza. Helyette egységes kelet és saját megfogalmazásával tömörített, züzetes megjelölés áll. Gazdag mutatórendszer (név-, szak-, ha szükséges, még földrajzi és tárgymutató) könnyíti meg az *egységes időrendben* fölsorolt mindenfajta esemény közti eligazodást, visszakeresést.

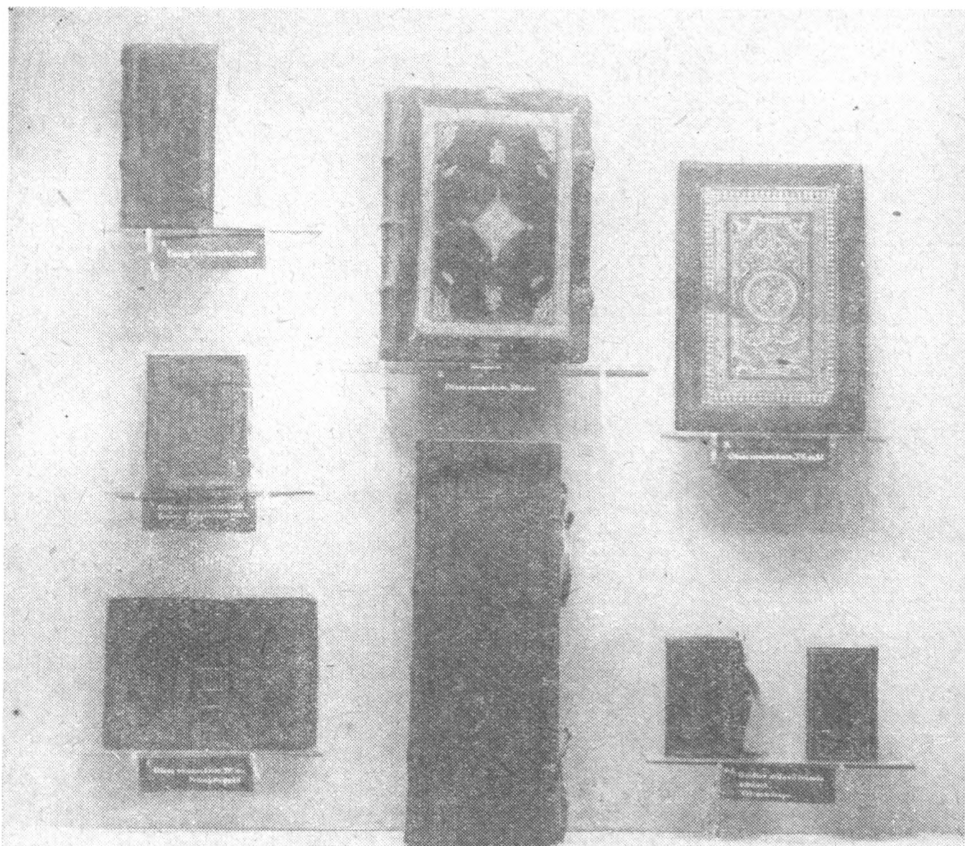
A megyei, városi, esetleg járási könyvtárak évi eseménynaptárai (annyi példányban, ahányat írógépjükön másolatban elkészíthetnek) most a tájékoztatás fontos forrásai, évek múltán a *helytörténeti kutatás legfőbb dokumentumai* lesznek. S a megyei lapok repertóriumának készítése során csupán azokról kell teljes címfölvételt készíteni (szerző neve, a cikk címe, a lap neve, keltezése, évfolyama, száma, a közlemény oldalszáma, esetleg annotáció), amelyek nem esemény-jellegűek, jelentősebbek, rendszerint szerzős írások. Ezek kerülhetnek a helyismereti katalógusba, legalább két példányban (szerző és szak szerint). *Ezekből kell készítenünk — ha a vázolt országos munkamegosztás megszületik — az országos hírlap-repertórium számára megfelelő másolatot.*

S ha az országos heti hírlap-repertórium létrejön, lehetővé válik az újságok és kiadók dokumentációs tevékenységének ésszerűsítése, egyszerűsítése is. A könyvtárakban, tudományos intézményekben folyó bibliográfiái és repertorizáló munka párhuzamosságain kívül ugyanis van még egy terület, ahol az előbbivel is és egymással is átfödés mutatkozik. Majd minden központi napilapnak van saját archívuma, sőt mostmár a vidéki lapok is önálló archívum, dokumentáció kialakítására törekcszenek. A *Magyar Sajtó* 1964 februári számában olvashatjuk pl. a *Lapkiadó Vállalat* ilyen jellegű munkájának ismertetését. Félő, hogy a kivágások kezelése ott is gyakorlatlává válik, ahol egyszerű katalóguscédula is megtenné. Mindenesetre helyesen mutat rá a *Magyar Sajtó* májusi számában Bóday Pál, hogy mielőbb szükség lenne a *sajtdokumentációnak és a könyvtári repertorizáló munkának összehangolására*. Ha a műszaki tájékoztatásban a bibliográfia és a dokumentáció egyesült, ezt az egységet meg kell teremteni a társadalomtudományok (politika, irodalom stb.) terén is. Az *Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács* — mióta neve kiegészült — erre hivatott is. Elsősorban e testület állásfoglalásától — majd a könyvtáros bibliográfusok és a sajtódokumentációban tevékenykedők közös eszmecseréjétől, megteremtendő *munkamegosztásától* — várjuk a magyar hírlap-repertórium ügyének vázolt előmozdítását.

P. L.

A DÉLAFRIKAI KÖZTÁRSASÁGBAN a színesbőrűek nem látogathatják: a fehérek könyvtárait — írja a *Libri* című, Dániában megjelenő könyvtáros folyóirat. A köztársaság népességének mintegy 80%-át kitevő, „apartheidekbe” kényszerített színesbőrű lakosság számára létesítettek néhány külön könyvtárat. Ezeknek azonban felszerelése és könyvellátása lényegesen rosszabb, mint a fehérek könyvtáraié, s még ezek használatát is igyekeznek korlátozni, akadályozni. Nyitvatartás például csak délelőtt és a kora délutáni órákban van, amikor a felnőttek nagy többsége munkahelyén tartózkodik. Csupán a szabadabb szellemű Cape Town város néhány könyvtára, közöttük az egyetemi könyvtár kölcsönöz a színesbőrűek részére is. (B. Gy.)

KÖTÉSTÖRTÉNETI KIÁLLÍTÁS

Az Iparművészeti Múzeum a művészi könyvkötésekből a közelmúltban már két kamarakiállítást rendezett: először az 1450—1500 közt készült remekekből, másodsor a festett pergamenkötések legszebb darabjaiból. Most merészebb feladatra vállalkozott: két, aránylag kis helyiségben egyszerre mutatja be a XV—XX. század könyvkötő művészetét, a gót, a reneszánsz, a barokk, a rokokó, a klasszicista, az eklektikus és a szecessziós stílust, a magyar, francia, német, holland és keleti könyvkötők mesterdarabjait. Ennek az elgondolásnak hátránya, hogy mindegyik stílusról csak igen vázlatos képet tud adni, s így a kötéstörténet ismerői számára alig mond valamit. Igaz, hogy kárpótlásul azoknak, akik a művészi könyvkötéssel nem, vagy csak keveset foglalkoztak, alkalmat ad arra, hogy alapvető tájékozódást szerezzenek maguknak e téren. A rendező, Sz. Koroknay Éva valóban igen jellegzetes, szép és koruk művészetét híven tükröző darabokat válogatott ki.

A kiállítás május 30-án nyílt meg. Garas Klára, a Szépművészeti Múzeum főigazgatója megnyitó beszédében utalt arra, hogy ma már a könyvművészet a művészettörténelem szerves része. A művészi kötések gyűjtésével együtt olyan dokumentációs folyamat is megindult, amely feltárja és világossá teszi mindenki számára ennek a művészi ágának a fejlődését és jelentőségét.

A kiállítás a tervek szerint félévig marad nyitva, s így megtekintésére mindenki találhat alkalmat.

V. M.

A közművelődési könyvtári hálózatok kialakulásától jó egynéhány esztendőnek kellett eltelnie addig, míg a megyei, járási könyvtárak rendszeresen adhatták kiadványaikat az olvasók kezébe. Néhány éve még csak elvétve jelent meg ajánló bibliográfia, vagy a könyvtár szolgáltatásait ismertető nyomtatvány.

A fejlődés — ha csak a kiadványok számát nézzük — rohamos volt. Sokan kezdték azt hinni, hogy minél több a kiadvány, annál jobb a könyvtár. Különösen a röplapbibliográfiák száma nőtt. A kezdeti próbálkozások után gyakran valóban tetszetős kiadványokkal is találkozhatunk. Néhány megyei könyvtár közrebocsátott nagyobb terjedelmű, jól összeválogatott anyagot tartalmazó ajánló jegyzékeket is. Örültünk ennek a fejlődésnek, mely könyvtáraink életében új szakasz kezdetét jelezte.

Az öröm azonban nem mindig zavartalan. Sokan kérdezték — nagyon jogosan —, hogy miért kell néha egész sereg könyvtárnak ugyanolyan tárgyú és tartalmilag is majdnem megegyező röplapbibliográfiákat kiadni. Miért nem lehet ezeket együttműködve, közösen, sokkal gazdaságosabban és színvonalasabban előállítani?

Elgondolkozhatunk azon is, hogy — ha ez a nagy közönségnek szánt kiadványok impresszum adataiból egyáltalán kiderült — miért csak 150—300 példányban állították elő a bibliográfiákat? A felettes szerveknek bizonyára jutott a 150 példányból, de az olvasóknak már aligha.

Néha szem elől tévesztették a könyvtárak kiadási

Az új művelődési évad előkészítésére tájérkezleteket tartott a Művelődésügyi Minisztérium Könyvtárosztálya a megyei tanácsok könyvtárügyi előadói, a megyei könyvtárigazgatók és az SZMT könyvtárak vezetői számára. Az értekezleteket Kaposvárott Kondor Istvánné osztályvezető, Szolnokon dr. Láng Imre osztályvezető helyettes, Debrecenben pedig Barabási Rezső, az OSZK főigazgató helyettese vezette. A tanácskozásokon kötetlen beszélgetés formájában kerültek szóba a közművelődési könyvtárügy időszerű kérdései. A vitát megnyitó előadás után a könyvtárvezetők elmondották munkájuk problémáit, felsorolták, hogy milyen nehézségeket kell leküzdeniök a könyvtárfejlesztési tervek megvalósítása során, s ezekben az ügyekben segítséget kértek a Minisztériumtól. Kaposvárott az esti órákig tartott a felvetett kérdések megvitatása, Debrecenben pedig ugyan csak különösen élénk volt az eszmecsere.

A könyvtáros legrégebb magyar elnevezése

A németújvári (güssingi) ferencendi zárda könyvtárában őriznek egy prédikációgyűjteményt tartalmazó, 1470-ben másolt kódexet. Egy ismeretlen pálos vagy ferences barát a latin szöveg egyes szavai fölé írta azok magyar megfelelőjét, hogy akkor, amikor a nép nyelvén prédikál, könnyebben eszébe jussanak a kevésbé ismert kifejezések. Itt találjuk meg a latin *librarius* szónak akkori magyar megfelelőjét: *ken hordozo, azaz könyvhordozo*.

A középkori *librarius* egyaránt jelenthetett könyvmásolót, könyvkereskedőt és könyvtárost. A szövegből azonban kiderül, hogy a kolostor könyvtárosát értették rajta. Azt hiszem, ez a kifejezés ma is ráillik a közművelődési könyvtárhálózatok sok dolgozójára, különösen a kölcsönzési csúcsporgalom idején, zártpolcos kölcsönzésnél. (V. M.)

tevékenységük célját is. „Beszélgetünk, tanakodunk. Olyan kiadványok közrebocsátása, melyek a lakosság figyelmét a könyvtár szolgáltatásaira hívják fel, feltárják állományát, könyveket ajánlanak a szakismertetek, az általános műveltség fejlesztéséhez, a könyvtárak feladata. Ezek a kiadványok felsorolhatnak, ismertethetnek, ajánlhatnak könyveket, de nem pótolhatják őket. Ezért emeljük már szót az ellen, hogy könyvtárak versgűjteményeket adjanak ki. Egyik megyei könyvtárunk jóvoltából most megint ilyesmit láthatunk. Nem sok örömünk telik benne. Mutatóba álljon itt ez a strófa a nőnapra szánt egyik költeményből:

„Beszélgetünk, tanakodunk. Gondban vagyunk hej, nagon. Kinek adjuk szívünket a Nemzetközi Nőnapon?”

Szükség van ilyesmire? Verseskötetek kiadása a kiadóvállalatok feladata. Jelent is már meg alkalmi versgűjtemény, sokkal jobb tartalommal.

Adjunk ki kevesebb kiadványt, de emeljük színvonalukat: ha közösen is lehet, ne próbáljunk közös feladatokat külön-külön megoldani: kiadványainkat pedig ne tekintsük reprezentációs lehetőségnek, hanem népnevelő munkánk eszközeinek. Mert ez a feladatuk.

— gh —

Bemutatjuk az Edelényi Járási Könyvtárat

Margó

Engedjék meg, hogy a Könyvtárosban a képeken kívül is bemutassam könyvtárunkat, az Edelényi Járási Könyvtárat. Épületünk két szintű. A szolgálati helyiségeken kívül építettünk hozzá egy lakást is. Központi fűtésünk van és hideg meleg vizünk. Ezen a téren, úgy érzem, elértük a nyugati színvonalat. A kazánházat, mellékhelyiségeket a dolgozók számára létrehozott mosdóhelyiséggel és a letéti raktárral együtt az alagsorban helyeztük el. A felső szinten vannak a szolgálati helyiségek, mégpedig a klub, a felnőttek illetve a gyermekek szabadpolcos kölcsönzője, a tápraktár, ruhatár és két iroda helyiség. Ezeket előszoba köti össze, amelyet propagandára, szemléltető anyagok elhelyezésére használunk.

Munkánk háromnegyed részét házi kezeléssel munkával végeztük el. Az építkezés 770 000 Ft-ba került, és kb. 130 000 Ft-ba a berendezés. Az épületet Slezák László építész-mérnök tervezte társadalmi munkában. A bútortzatot a szakirodalom felhasználásával munkatársaimmal közösen terveztük, és a mezőkövesdi asztalos KTSZ készítette el. Ahol lehetett, típusbútort alkalmaztunk.

Községünk négy, egymástól kissé külön álló településből áll. A most létrehozott könyvtár a kb. 5000 lelket kitevő központi rész olvasói igényeit elégíti ki elsősorban. A másik három résznek külön könyvtára — fiókja — van. Az 5000 lelket alapul véve, a július 1-i 1037 olvasó a lakosság 27%-a. A múlt évben ilyenkor 808 olvasónk volt. Azonban könyvtárunk vonzó hatása nem az olvasók számának növekedésében mutatkozik meg elsősorban, hanem a helyben olvasás fellendülésében, a könyvtár klubszerű életének kialakulásában. Nagyon sok olvasónk, aki a régi könyvtárban szinte meg sem melegegett, csak kikölcsonözte a könyvet és máris rohant, most rendszeresen bejár, és órák hosszat olvasgat, böngészget. Gyakran egyetlen nap alatt 150 látogató fordul meg nálunk. A téli olvasási időnyben volt olyan nap, hogy nem tudtunk mindenkinek ülőhelyet adni, és a gyerekek közül csak azokat tudtuk beengedni, akik könyvet is hoztak, illetve vinni akartak.

A múlt év második negyedében 1009 könyvet és folyóiratot kölcsönöztünk helybeni olvasásra. Ez év második negyedévi olvasótermi és klub-forgalmunk a múltévinek kb. négyszerese.

A téli hónapokban nagy feladatot jelentett a helyi olvasószolgálati munka ellátása. Ugyanis a megnövekedett munkához nem kaptunk új létszámot, és ennek bizony az olvasókkal való foglalkozás látja kárát. Mi nem tudunk rajta segíteni. Egy ifjúsági könyvtárosi státus segítene rajtunk.

Slezák Imre

Negyvenkilenc helyisége van az új pécsváradai művelődési háznak, Baranya megye legkorszerűbb járási művelődési házának — írja a Dunántúli Napló —, de nem jutott hely benne — a könyvtárnak. A járási könyvtár nem fért bele a 49 helyiségbe!

A Dunántúli Napló riportere végigment a helyiségeken és megkérdezte az igazgatót, hogy hol, mit fognak csinálni? A válaszból kiderült, hogy a művelődési ház megfelelő kihasználására nincsenek korszerű tervek, az igazgatónak nincs is róla megalapozott elképzelése. Régen olvastunk ilyen lehangelő riportot...

Ha egy új művelődési ház tervezésénél nem gondolnak a könyvtár elhelyezésére, akkor a művelődési ház munkájából is hiányzik majd az olvasás, a könyvtári tevékenység. Ilyen esetben mi természetesen tartjuk, hogy azonnal jelentkezzen a probléma: kikkel és milyen művelődési tevékenységgel töltésük meg az új helyiségeket?

Lemle Géza, a Baranya megyei tanács népművelési csoportjának vezetője ezeken a hasábkokon fejtette ki, hogy a korszerű népművelésbe természetesen beleértik a könyvtári nevelőmunkát is. Úgy látszik azonban, hogy a megye „legkorszerűbb” járási művelődési házában létesítésénél nem így értékelték a népművelés egységét!

(pr)

KAZINCBARCIKÁN nyolc fiókkönyvtára működik a városi könyvtárnak. A fiókkönyvtárak napi négy órában kölcsönöznek. (—)

A MŰVELŐDÉSÜGYI miniszter 129/1964. MM. számú utasítása értelmében középfokú könyvtárosi szakképesítésnek a tanítóképző intézet népművelő-könyvtáros szakán szerzett oklevelet, vagy a középiskolai végzettséget és a könyvtárosképző szaktanfolyam elvégzését tanúsító bizonyítványt kell tekinteni. (—)

A SZAKSZERVEZETI könyvtárosok képzésének új rendszerét szabályozza a művelődésügyi miniszter 128/1964. MM. számú utasítása. Ennek értelmében a SZOT Központi Iskolájának népművelő, vagy könyvtáros munkakörben dolgozó hallgatói az 1964/65. tanévtől kezdve felvehetők a Debreceni Tanítóképző Intézet népművelő-könyvtáros szakára levelező hallgatóként. A kötelező foglalkozások és vizsgák lebonyolítására az iskolán konzultációs központot állítanak fel. (—)

MAKARENKO EMLÉK-ÉRMET adományoztak a nagy szovjet pedagógus emlékére rendezett ünnepi ülészakon a makarenkói pedagógia legjobb hazai elméleti és gyakorlati munkáinak. A kitüntetettek között két könyvtáros is van: Rozsnyai Istvánné, a Szabó Ervin Könyvtár munkatársa és Illés Lajosné, az Országos Pedagógiai Könyvtár munkatársa.

AZ OKDT március 31-i üléséről szóló tájékoztatóban (A könyvtáros 1964. 6. sz.) a felsőfokú technikumok könyvtárainak helyzetét változó sorok általánosságban értendők. Ennél jobb helyzetben vannak a mezőgazdasági technikumok könyvtárjai, amelyekben a működés feltételei biztosítva vannak és az OMéKDK rendszeres módszertani gondozásában részesülnek.

Hírek

TOVÁBBKÉPZÉS keretében két napos tanulmányúton vett részt, s ennek során Gyöngyös—Eger—Miskolc könyvtárait tekintette meg a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának 35 munkatársa. (a. ó.)

MINTASZERŰ KÖZMŰVELŐDÉSI KÖNYVTÁRAT ÉPÍTÜNK jelszóval immár 14 esztendeje folyik a csehszlovák tanácsi könyvtárak versenye, mely hasonló versenyek indítására ösztönzi a szakszervezeti és katonai könyvtárakat is. Ez év eleje óta a versenyfeltételek megváltoztak: az új követelmények elsősorban a munka minőségére vonatkoznak. Sor kerül a már kitüntetett könyvtárak felülvizsgálatára is, hogy mai munkájukkal érdemesek-e a régebben kapott címre. (H.)

GULÁCSON író-olvasó találkozót rendezett a könyvtár, amelyen Bory Zolt, Jobbágy Károly és Solyomár József írók vettek részt. Az irodalmi találkozó bevezető előadását Katona Jenő, lapunk főszerkesztője tartotta. Az írókat a nagy dologidő ellenére is telt ház fogadta, amely arról tanúsított, hogy a könyvtár olvasótáborát erős szálak kapcsolják az intézményhez.

KIÁLLÍTÁS nyílt a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárában, amelyen az egyetem egyik legrégebbi tanszékének, az ásványtani és földtani tanszéknek száz éves történetét és szakirodalmi munkásságát mutatták be. A kiállítást a tanszék és a központi könyvtár közösen rendezte. (a. ó.)

MÁSODSZOR IS KÉPVI-SÉLŐVÉ VÁLASZTOTTÁK a csehszlovák nemzetgyűlési választásokon Valeria Palácková városi könyvtárigazgatót. A képviselőnk kiváló könyvtáros, könyvtára a múlt évben elnyerte a „Mintaserű közművelődési könyvtár” címet. (H.)

AZ ISKOLAI KÖNYVTÁRAK a megyei és járási könyvtárak módszertani segítségével működnek Csehszlovákiában. Tevékenységükért az iskolaigazgató felelős, a könyvtárak vezetése a megbízott pedagógus feladata, a kiadások pedig az iskola költségvetésének részét képezik. Az iskolai könyvtárakat a tanulmányi felügyelők ellenőrzik, a megyei és járási művelődési felügyelőkkel együttműködve. (H.)

A TANSZÉKI könyvtárosok alapfokú szakképzése jó eredménnyel zárult a műszaki felsőoktatási könyvtárhálózatban. A tanfolyamon a 34 hálózati tanszéki könyvtároson kívül a felsőfokú ipari technikumok és más könyvtárak munkatársai is résztvettek. A hálózati könyvtárkezelők 80 százaléka rendelkezik alapfokú képzettséggel. (a. ó.)

DEBRECENBEN az agrármérnök jelöltek ankétára hívták meg Bénérd Gézát, a „Szürke egy esztendő” c. könyv szerzőjét, aki egy tiszben végzett munkájának szakmai és emberi tapasztalatairól számolt be e művében. Az agrárfőiskola diákjai élénk eszmecsere-t folytatottak a szerzővel. Az író bejelentette, hogy készülő könyvében a fiatal agrárszakemberek életével kíván foglalkozni. (B. J.)

TÁJÉKOZTATÓ

Nem olvastam, de láttam!

Gyakran hallani ezt az elutasító mondatot, ha a könyvtáros olyan könyvet ajánl, amelynek a közelmúltban filmváltozatát vetítették. Sokan vannak, akik azt hiszik, hogy ha megnézték filmen a *Háború és békét*, a *Vörös és feketét* vagy a *Pacsirtát*, akkor már nem érdemes elolvasniuk Tolsztoj, Stendhal, Kosztolányi remekműveit. A valóságban értékes művészi élménytől fosztják meg magukat, mert egy irodalmi művet sohasem pótolhat akár a legsikerültebb filmváltozat sem.

Nem mintha a film alacsonyabbrendű művészet volna, mint az irodalom! Az esztétika nem ismer ilyen megkülönböztető rangsorolást a művészetek ágazatai, műfajai között. Bartók joggal jelentette ki, hogy egy négysoros népdal lehet éppolyan érték, mint Bach vagy Beethoven legnagyobb kompozíciói; hasonlóképpen elmondhatjuk, hogy egy tenyérnyi rajz, ha igazi művész, egy Rembrandt vagy Picasso kezéből került ki, semmiképpen nem alábbvaló Mantegna freskóinál vagy a Laokoon-szoborcsoportnál. A film pedig, bár a legfiatalabb a művészetek családjában, már elégszer bebizonyította, hogy nincs oka szégyenkezni idősebb rokonai mellett, hiszen Eisenstein vagy Chaplin remekei a maguk nemében az esztétikumnak éppoly tökéletes megvalósulásai, mint az irodalom halhatatlanjainak bármely nagy alkotása.

Még csak azt sem lehet állítani, hogy egy irodalmi mű, ha filmvászonra kerül, szükségképpen értékcsökkenést szenved el. Hiszen arra is van példa, hogy a filmváltozat jobb, mint az eredeti írói mű. A *Hamu és gyémánt* igen jó regény, de a film, Andrzej Wajda filmje, messze megelőzi művészi rang tekintetében.

Miért kell mégis tiltakozni a „Nem olvastam, de láttam” felfogás ellen? Azért, mert mind az irodalom, mind a filmművészet a maga sajátos nyelvén beszél, mindegyik olyan valamit tud kifejezni, amit a másik nem, és aki csak az egyiknek a beszédére figyel, úgy jár, mintha lemondana valamelyik érzékszervének használatáról.

Egy írói mű sokféle esztétikai elemből tevődik össze, s ezeknek mindegyike részt vesz a hatás előidézésében, a művészi érték megeremtésében. A sokféle összetevő közül a cselekmény (a történet, a mű tartalma) csupán az egyik; a film ezt tudja leginkább megragadni (bár többnyire ezt is csak kényszerűen megkurtítva), a többi tényező: a lélekelemzés finomságai, a leírások szépsége, a hangulatkeltés stilisztikai eszközei és általában a nyelvi forma minősége rendszerint és szükségképpen kicsúsznak a rendező kezéből. A *Háború és béke* egyik legcsodálatosabb jelenete a sebesült Andrej hercegről szól, amint a borogyinói csatamezőn felocsúdik ájulásából, fölpillant az égre, és mint tekintete a végtelen tereket, gondolatai bekalandozzák az élet és halál egész rejtelmességét; ugyan hogy tudná követni a gondolatok e csapongását a film, ha még oly tehetséges művész alkotása is; hogy tudná, miféle fényképezőlencsével lefotografálni azt a hangulatot, amely a néma síkon és Andrej lelkében borong? A film a regénynek ezt a mozzanatát csupán jelezheti, értésünkre adva, hogy a herceg megsebesült és föléledt; a tolsztoji többlétről le kell mondania. Megteheti persze a rendező, hogy másutt, másfajta szépséggel kárpótol, esetleg olyannal, aminek létrehozására a szóhoz kötött írói mű nem is gondolhat; de még ha egyensúlyba kerül is az, ami vesztés itt és nyereség amott, nyilvánvaló, hogy *mást* kapunk a filmtől, *mást* a regénytől.

Egyébként az értékeknek ilyen kiegyenlítődéseről, sajnos, ritkán beszélhetünk. Ritkaság az olyan film, amely — mint például Pudovkin *Anyája* vagy Lawrence Olivier *Hamletje* — méltó az eredetihez; az esetek többségében a filmváltozat csak az irodalmi mű tartalmi kivonatát nyújtja, alig többet, mint ha valaki *elbeszéli*, hogy mit ábrázol Michelangelo *Utolsó ítélete*. Egyik-másik film e tekintetben nem jobb, mint a manapság divatos képregények, az írói alkotások együgyű eltorzítói.

A művészetek formanyelvének s lehetőségeinek különbségére jó példát ad *A párdúc*, Tomasi di Lampedusa regénye és Visconti filmváltozata. Nem vitás, hogy Visconti tehetsége nem marad el a regényíróé mögött, ezt már számos művével bebizonyította. E filmjében azonban olyasvalamire vállalkozott, amit nem sikerült,

nem is sikerülhetett megvalósítania. A regény egyik értéke különös, fojtott és fűtött lírájában van, mely főként Tancredi és Angelica szerelmének jeleneteit hatja át. A két fiatal, mint bódult darázs, kereng, bolyong egy lakatlan palota poros termeiben, a szerelmi vágy beteljesülésére mohón és gyáván, s ezt még le tudja fényképeztetni a rendező, de amit az író hozzáad a jelenethez (s ami a lényeg), azt már nem: a jelen, a múlt és a jövő sajátos összefonódását, amint az önkorbácsolással vezeklő Salina-ős emlékezete és a szerelemre következő házasság majdani kudarca belejátszik a pillanat hangulatába, megtöltve aszú erjedésszel, melyet mintegy az enyészet láthatatlan gombái okoznak, s amitől ez a szerelem hasonlatossá válik „a nyitányokhoz, amelyek túlélnek az operát, amelyhez tartoznak, mert a maguk szemérmesen leplezett, bővérű vidámságával magukba foglalják összesűrítve mindazokat az áriákat, amelyeket aztán az operában ügyetlenül dolgoztak ki, s ezért meg is buktak”. A hangulatnak ezt a méz-sűrű csillogását, a stílusnak ezt az asszociációs gazdagságát Visconti filmművészete nem tudja a néző élményévé tenni. Ahhoz, hogy Tancredi és Angelica történetének teljes értelmét átélhessük, a könyvet kell elővenni és elmerülni az *olvasás* pótolhatatlan élvezetében.

Lukácsy Sándor

A jövő könyvtára

(RÉSZLET EGY UTÓPISZTIKUS REGÉNYBŐL)

Az utópisztikus, a tudományos-fantasztikus regények szívesen kalauzolnak el bennünket egy elképzelt eszményi világba és a jövő tökéletes társadalmába. Kommunizmus, világállam, örök béke, az emberi élet meghosszabbítása, a betegségek leküzdése, tőkélletes kényelem, kiapadhatatlan energiaforrások, gépemberek, a Naprendszer meghódítása és hasonló csodálatosnak ható dolgok festik lapjaikon rózsaszínűre az emberiség jövőjét. A sok várható felfedezés mellett a mi közvetlen munkaterületünket, a könyvtárakat nem tartják az írók fontosnak, nem tartják jelenősnak azt, amit e téren a fejlődés hozhat. Ezért nem is igen beszélnek róla.

Egy kivételt mégis találunk, s ez Stanisław Lem. A XXXII. század első felében lejátszódó regényében, a *Magellán felhőben* leírja, hogy 2100-ban a nagy könyvtárak átlagos állománya meghaladta a 90 milliót, s ez a szám tizenkét évenként megkétszereződött. 2150 körül a legnagyobb könyvtárakban egyenkint hétszázán foglalkoztak katalogizálással. „*Felmerült az a torz látomás — folytatja Lem —, hogy 2600-ban a könyvek és katalógusok vastag rétege elborítja majd az egész világot, s az embereknek könyvtárosokká kell majd átalakulniuk, hogy az írásos művek egyre növekvő hegyei fölött örködjének.*” Később, amikor feltalálták a katalogizáló automatakat, átmenetileg enyhült a helyzet. „*Mindazonáltal továbbra is készültek a katalógusok katalógusai és a bibliográfiák bibliográfiái, s ez a folyamat egyre jobban bonyolódott olyannyira, hogy végül 2400 körül, ha egy tudósnek bizonyos könyvre volt szüksége, néha egy hét is beletelt, amíg megkapta.*”

Vége 2531-ben a legkiválóbb szakemberek nemzetközi tanácskozása kidolgozta az emberi gondolat rögzítésének teljesen új útját. E célra a trionokat használták fel. Ezek — Lem szerint — „*olyan kvarckristályok, melyeknek molekulaalkatát elektromos rezgések útján tartósan változtatni lehet. Egyetlen homokszemnyi kristályban annyi ismeretet lehet felhalmozni, mint egy régi lexikonban.*” Felállítottak egy központi Trion Könyvtárat, s ebben halmozták fel az emberi értelem összes termékét az ókori klasszikusoktól kezdve a legfrissebb jelenig. Innen rádió-televíziós úton a Föld minden lakója pillanatok alatt megkaphat minden felvilágosítást, bármely könyvet megjeleníthet televíziójának képernyőjén. A trionok használata a magánkönyvtárakat is feleslegessé tette. Hiszen ha valaki feláll íróasztalától, és könyvszekrényében kikeresi a szükséges könyvet, ez a legjobb esetben is tovább tart tíz másodpercnél. Viszont ha televízióján felhívja a Trion Könyvtárat, a kívánt könyv címének bemondásától a kért műnek a képernyőn való megjelenéséig csak éppen annyi idő telik el, amennyire a katalogizáló automata beállító készülékének, valamint a rádióhullámoknak szükségük van ahhoz, hogy megtegyék a Trion Könyvtártól a felhívóig terjedő utat. Ez rendszerint a másodpercnél csupán tört része.

Így látja a lengyel író a könyvtárak jövőjét. Mi ehhez csak egy óhajt tehetünk hozzá: „*Jó lenne a Trion Könyvtárban dolgozni!*”

V. M.

Szeged az irodalomban

*Mikor látom fakó eged?
A holdat a fűzes megett?
Addig szívtem be nem heged.
Szeged.*

*(Kosztolányi Dezső:
Esti Kornél rímelt).*

„A legirodalmibb magyar város.” Köszönettel fogadtuk Hárs László költőtől ezt a jelzőt, nem a mi érdemünként, de a szegedi irodalmi hagyományok gazdagságára méltán büszkén. A 16. században nyomda, a 18-ikban híres iskolai színjátszás, neves korabeli líterátorok tevékenysége, a 19. elején *Kelemen* Lászlóék szereplése (1800), *Dugonics* András népi-nemzeti törekvései, a szerb és német nyelvű nyomtatványokat is kibocsátó nagy hatósugarú *Grünn*-nyomda működése (1801) — mogyoróhéjban ennyi is elég a mindig eleven szegedi irodalmi élet érzékeltetésére. A népköltészet itt őrzi legbensőségesebben, legtovább *Dózsa*, *Rákóczi* és *Kossuth* emlékét. A szabadságharc különben is nagy élménye a városnak: nemcsak fiainak vitézkedése a délvidéki harcokban, de *Kossuth* két híres beszéde — a második egyben *utolsó is e hazában!* —, az itt üléselő és fontos törvényeket hozó országgyűlés, melyen

részt vett a román forradalmár író, *Balcescu* is, az itt megforduló írók — *Jókai*, *Vörösmarty*, *Jósika*, *Bajza*, *Tancsics* és mások — megannyi szép hagyománya e városnak.

Jókai később is gyakran idelátogat (1891-ig), levelez *Kemény Nándorné*-vel, a magyar nőnevelés jeles úttörőjével, a vasúti híd pilléreinnek építésekor leszáll a víz alá (1856), riportorozatot ír az 1879-es nagy árvízről. Nem kis szerepe jut a veszedelmet követő külföldi segélyforrások megnyitásában. De az árvíznek másik nagy tanúja és krónikása, *Mikszáth Kálmán* már félévvel előbb itt újságíróskodik (1878—1880), figyeli az alföldi metropolis életét, embereit, emlékezetébe vési figuráit, hogy vendéglátójából, a magyar polgár jellegzetes típusából, *Zsótér Andorból* — a *Nosztly*-fiú *Tóth Mihály*-t formálja... Követi őt *Gárdonyi Géza* (1888—1891), *Pósa Lajos* (1880—1889) — ők *Dankó Pistával* kötnék barátságot —, aztán *Thury Zoltán* (1890—1892), *Sebők Zsigmond* (1883—1888). „*Átutazók*” — ahogy a fiatal *Juhász Gyula* jellemzi 1906-ban a szegedi irodalom addigi jeleseit.

De még ezután következnek azok, akik a város maradandó, igazi reprezentánsaivá lesznek irodalmunkban. *Kálmány Lajos* (1852—1919) innen indult a Temesközbe rajzott szegedi magyarság népköltészeti kincseinek klasszikus gyűjteményekbe mentésére, s ide is tért vissza öregségére. *Tömörkény István* (1866—1917) innen nő ki úgy a társak, *Cserzy Mihály* (1865—1925), *Palotás Fausztn* (1854—1922), *Bite Pál* (1866—1948) és a többiek közül, hogy Tolsztojig eljut a híre, nemcsak *Gárdonyi* utódja, de *Móricz Zsigmond* előfutáraként is. Írásaiban nem csupán a népelet hiteles, néprajzi alaposságú rögzítése, hanem a paraszti gondolatvilág és sors mélyebb titkaival való meleg emberi azonosulás is becsülendő. S ha látszólag követi is, valójában alkatalilag más írói természet *Móra Ferenc* (1879—1934). A kezdő újságíró és lírai költő progresszív publicisztikájával hívja magára a figyelmet, hogy alkotó ideje fénykorában, az ellenforradalmi kor legsötétebb, első évtizedében a magyar tárcanovella klasszikusává, országosan kedvelt, ragyogó humorú, maró iróniájú, bölcs nemzetnevelővé magasodjék. Pályájával párhuzamos nagy barátjának, a jellegzetesen szegedi költő *Juhász Gyulának* (1883—1937), az *Ady* utáni és *József Attila* előtti líránk

legnagyobbjának életútja. Az ő költésze kapcsolja együvé századunk két költő óriásának, forradalmi költő-klaszszikusainak életművét. Egyre ismeretebbé és kedveltebbé váló versei — szerelmi és politikai költeményei egyaránt — a modern magyar líra legszebb teljesítményei közé tartoznak.

Szeged szülötte *Balázs Béla* (1884—1949), is bár negyed századon át emigrációban élt, a fölszabadulás után hazasietett. Itt írta önéletrajzi regényét, szegedi ifjúságának szép rajzát. S a város híven ápolja a „Holnaposok” érdemes tagjának, a világ egyik legjobb filmesztétájának emlékét.

Két évig tanított itt *Babits Mihály* (1906—1908), itt jelentek meg *Kosztolányi Dezső* első versei (1905), itt kezdi népdalgyűjtését *Kodály Zoltán* (1905), majd *Bartók Béla* (1906), gyakran ide

látogatott a tízes évektől kezdődően, de főként a negyvenes években *Móricz Zsigmond*, prózánk huszadik századi klasszikusa: ismerkedni a különleges szegedi tanyavilággal, kutatni régi könyvekben és alsóvárosi meg főlőstanyai anyókáik emlékezetében „a Sándor” után, irogatva a nagyállomás melletti Európa-szállóban a népi forradalom csonkán maradt nagy eposzát...

József Attila, *Juhász Gyula* fölfedezettje és tanítványa, itt érik költővé, itt találkozik először (1925) a munkásmozgalommal, itt szerez életre szóló élményt az uralkodó osztályok ösztönös előítéleteiről. S pár évvel később szinte ugyanezt az utat járja végig — találkozik a munkássággal, és megütközik az immár jelképpé lett *Horger Antallal* — *Radnóti Miklós* is, költészetébe oldva a magyar Alföld, Szeged és Tápé izeit és színeit (1930—1935).

Ha az ünnepi játékok városáról kérdeznek, legelsőbbben irodalmunk Szegedképével válaszolok. Ha *Dugonics* művei mára már történeti érdeműek is, a *Példabeszédek és jeles mondások* két kötete, csakúgy, mint *Kálmány hét népköltési gyűjteménye* híven vall a népről, nyelvről, humoráról, esze járásáról, a paraszti múlt szóbeli emlékeiről. A századforduló, a feudalizmusból a tőkésrendbe forduló paraszti világot, embereit, örömeit s tragédiáikat *Tömörkény* művei örökítették meg számunkra. Századunk második és harmadik évtizedének Földnélküli *Jánosai* és haladó szellemi emberei *Móra* írásaiban váltak halhatatlanná.

A táj élményébe, Szeged és a Tisza hangulatának varázsába Juhász Gyula versei avatnak be. A költő a legkiválóbb szegedi idegenvezető, versei kalauzolják lehangulatotabbban a város örök értékeire kíváncsi vendéget:

*Érzem, hogy az öreg Tisza felett
Az örök élet csillaga remeg.*

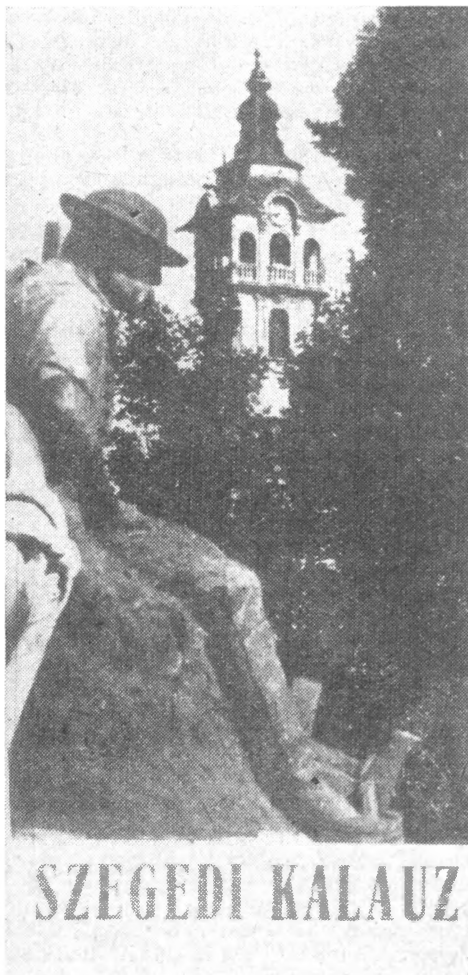
(Szeged)

Ezt a „szerelmes földrajzot”, a költészet varázslatos eszközeivel vonzóvá tett „honismeretet” gazdagította az ifjú költőtárs, *Radnóti* is:

*Kilenc perccel nyolc óra múlt,
kigyúlt a víz alatt a tűz,
és sűrűbb lett a parti fűz,
hogy az árnyék közészorult.*

*Az este jó, s a Tisza csak
locsog a nagy tutajjal itt,
mert úszni véle rest*

(Pontos vers az alkonyatról)

Ma még csak az írók gyűjteményes munkáihoz, a költők összes verseinek kötetéhez utasíthatom az érdeklődőt, de hamarosan a *Magvető Könyvkiadónál megjelenik a Magvető Könyvkiadónál gyűjti írók és költők vallomásait, tudósításait, emlékeit a Tisza-parti városról*, melyet Ady „magyar Moszkvának” Babis meg hol „az Alföld leányának”, hol meg „Porvárosnak” nevez. „De a por néhol csillogó és a porváros néha szép” — írja a szegedi főreáliskola egykori tanára. S a Széchenyi térről, a vidék legszebb parkjáról már ötven évvel ezelőtt ezt mondta: „De ha kilépsz a porváros legszebb terére, megbékülsz. Ott magas paloták, ott új szobrok vannak fák között, ott gesztenyesorok a gyönyörű négyzetben. Ott zene és elegáns aszszonyok, dallamos mozgások, s villanyos reflektor fénye játszik a fekete lombokon. Ott elötted a kettős városháza, s óhajok hídjával és egy kis karsú toronnyal. Hányszor néztem ezt a tornyocskát a gyönyörű ég háttérében: az ég itt indigószínű, és a toronymak este égő szeme van, s kacéran hordja cifrázott erkélyét, mint csipkét a kecses táncosnő. S hányszor képzeltem, hogy a kecses torony a felhők előtt nesztelen táncot jár!”

Az irodalom tanúságtétele mellett a tudományak is sok mondandója van Szegedről. Dugonics és Kálmány örökségét viszi tovább szülővárosának hű fia, az alsóvárosi születésű *Bálint Sándor*, a József Attila Tudományegyetem néprajzprofesszora. Szinte egész élete munkásságát a Szeged-kutatásnak szentelte. Mire e sorok megjelennek, betöltötte már hatvanadik évét: majd negyven esztendő termékeny bűvárkodásának gyümölcsei most értek be.

Szegedi szótára (1957) jóval több, mint tájszógyűjtemény: a *szegedi világ nagyszabású enciklopédiája*. Történelmekönyv, melyben megörökül a „szegedi nemzet” honfoglalása a sívó homokon, küzdelme a víz ellen, erőfeszítése a mindennapi kenyérért. Nemcsak a földművelés, a halászat, vadászat műszókincse található itt, hanem a kubi-kosmunka, a hajóépítés, a galambászat, a különféle kismesterségek terminológiája, példamondatokkal, magyarázatokkal. Alapvető és úttörő jellegű mű ez a két kötetes, mintegy 1600 lapnyi terjedelmű munka: várostörténet, néprajz, szómagyarázat, helynévgyűjtemény, földrajz szerves egységben forr benne össze. Addig is, míg tervelt főműve, *Szeged néprajzi monográfiája*, megszületik, a legfőbb forrása a népi Szeged, a régi Szeged kutatójának, érdeklődőjének.

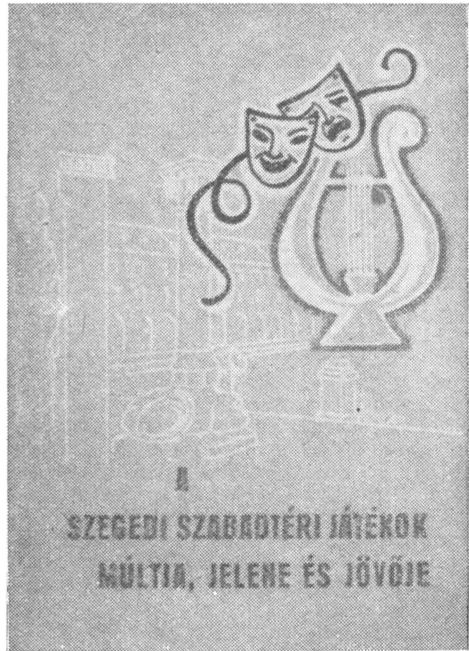
Időszaki kiadványokból

Másik műve, mellyel kevéssel utóbb ismét megajándékozta szülővárosát, a *Szeged városa* (1959) ismét szerzőjének tág látókörét, nagy összefogó képességét és lankadatlan városszeretét bizonyítja. A *legmegbízhatóbb kézikönyve ez a város régészeti és történeti múltjának, építéstörténetének, a mai városkép kialakulásának*. De megintcsak több a műemlék méltatásánál, az építészeti korok, stílusok fejlődéstörténeti elemzésénél. *Szeged egész művelődéstörténete* élénk tárul lapjairól; különösen sok újat tár föl — a város érdemes történetírójának, a történetírás pozitívista módszerű és liberális eszmeiségű művelőjének, a Somogyi-könyvtár első igazgatójának, *Reizner János*nak monográfiájához képest — a Város közepkori műveltségi viszonyairól. A magyar huma-

nizmus számos jeles szegedi képviselője, *Zákány Balázs, Szegedi Körösi Gáspár, Szegedi Pál, Szegedi Gergely* eleventül meg lapjain, s hirdeti, hogy ebből az alföldi homokból sarjadt sajátos, Európa legmodernebb eszméin iskolázott, mégsem másodlagos, másolt műveltség, a szegedi polgárság önjelű teljesítménye.

Mintaserű alaposágú a Város egyik legnagyobb múltú műemlékének, az alsóvárosi Havi Boldogasszony gót építésű, barokk berendezésű ferences templomának leírása, s önálló ítéletű az árvíz (1879) utáni rekonstrukció építészeti eredményének, a belváros eklektikus képének értékelése. „*Abból, hogy ez a stíluskorszak — írja — máris a történelemé, következik, hogy a szegedi városkép világa már műemlékjellegűvé érett, és a maga gazdag egységében hazánkban egyedül áll. Fölfedezése és egyetemes, széleskörű városesztétikai élménnyé válása bizonyára már nem is sokáig várat magára.*”

Az Árpád-kori Dömötör-torony — az Alföld legrégebb műemléke — és az alsóvárosi templom, a Török-ház vagy a vármúzeum, a Fogadalmi-templom vagy a zsinagóga éppúgy látványosság, mint a Város újkori specifikuma, a körtöltés. Városfalként fogja körül, és védelmezi a Víz óta Szegedet. „*Egyelőre még inkább csak költők, szerelmes fiatalok fedezték fel költészetre és bölcselkedésre kísértő magányát, perspektivikus*

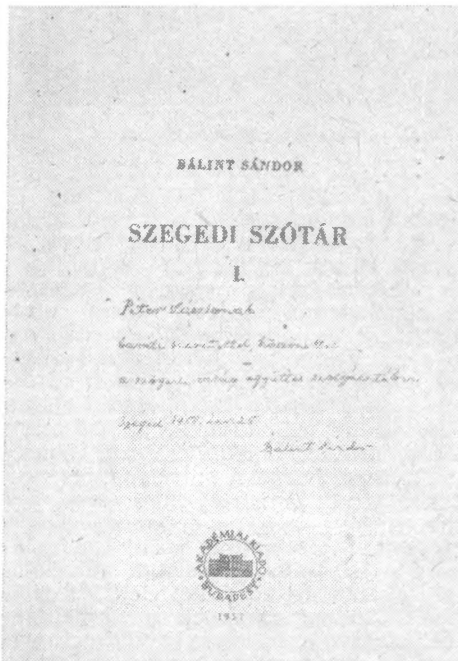

gazdagságát. Babits Mihály itt kezdte magyarrá álmodni Dante látomásait.”

S Bálint Sándor könyve ezekkel az ihletett mondatokkal zárja Szeged méltatását: „*A körtöltés valóságos bástyasétányként járható végig. Egyfelől a városra nyit folyton váltakozó rálátást, másrészt pedig a végtelen alföldi horizont, a Tömörkény és Móra parasztjaitól anyafölddé igézett futóhomok, a kenyeret és bort verejtékező, paprikától pirosító tanyavilág nyílik meg beszédes hallgatással előttünk: a szegedi kozmosz szigetként emelkedik belőle az európai világba.*”

Szeged kutatójának még egy könyvről kell említést tennünk, mely szintén több évtizedes részletmunkák summája: *A szegedi paprika* címmel (1962) foglalta össze a jellegzetes szegedi termelési ág néprajzi és nyelvi tudhatóit, a növény múltját, gazdaság- és társadalomformáló szerepét, a termelésével, iparával, kereskedelmével, használatával kapcsolatos néprajzi látású, ám minden vonatkozásra kitékintő ismeretanyagát.

Az utóbbi években országosan föllendülő helyismereti kutatás és idegenforgalmi propaganda számos Szegedről szóló munkát hozott létre. A Tudományos Ismeretterjesztő Társulat *Csongrád megyei füzetek* címmel indított sorozatában több füzet foglalkozik a város

történetének egy-egy korszakával, eseményével. A Hazafias Népfront kiadványokkal ünnepelte a Tanácsköztársaság negyvenedik évfordulóját. A szegedi idegenforgalmi hivatal is kis ismeretterjesztő könyvekkel, útikalauzokkal szolgálta az 1959-ben fölújított szabadtéri játékok propagandáját. Az egyetem, a tanárképző főiskola, a múzeum különféle kiadványaiban, az Acta-sorozat számaiban, évkönyvekben, ugyancsak szép számú helyismereti tárgyú tanulmányt talál az olvasó. A Műszaki Könyvkiadó Városképek — Műemlékek sorozatának Szeged című kötete (1960) nemcsak időben, hanem anyagában is Bálint Sándor munkáját követte. Amiben újat ad, az a rekonstrukció (1879—1883) mérnöki nézőpontú elemzése, valamint a műemlékek és a városképi együttesek részletesebb leírása a hivatalos műemléki jegyzék alapján. Sajnos, ez is, mint ahogyan a Panoráma sorozat mindkét szegedi tárgyú füzeté, de főként a helyi idegenforgalmi kiadványok csak kritikával használhatók, mert nem ritka bennük a tárgyi tévedés.

Szeged persze nemcsak az irodalom, a sajátos népelet, a paprika és a jellegzetes papucs városa, hanem a könnyűipar (a szövő-fonóipar, a szalámigyártás stb.) és az iskolák városa is. A bölcsészeti, jogi és természettudományi karokat magába foglaló József Attila Tudományegyetem és az orvostudományi egyetem híre-neve — nem túlzás — ismeretes az egész tudományos világban. Kiváló belgyógyászaink, sebészeink, matematikusaink, biológusaink felfedezéseikkel, publikációikkal világszerte megismertették Szeged nevét a tudományos közvélemény előtt. A tudományegyetem könyvtára — hivatásának megfelelően — éppen most adta ki bibliográfiáját (1964) az egyetem dolgozóinak 1955 és 1961 között megjelent írásairól. E bibliográfia imponáló gazdagságával, világos szakrendjével és használatát megkönnyítő mutatóival éppúgy dicséri a könyvtár munkaközösségét, mint főképpen magát az egyetemet, a tudományos alkotókat, akiknek értékes, termékeny munkásságáról ez a könyvészeti összeállítás számot ad.

Mondhatnám még azt is, hogy Szeged ma is ihlet szépirodalmi alkotásokra: nemrég született novella-fűzer török-kori vitézi kalandokból, regény a hírhedett boszorkánypörökről, s leányregény is itteni miliőben, ismerős figurákkal. Am befejezésül inkább a jövő Szegedjére vetnénk pár pillantást. Ma nem költők, hanem mérnökök álmodják meg a kétezredik esztendő városát, s aki erre kíváncsi, annak a „Szeged prog-

ramtervvázlata” című kiadványt (1964) kell föllapoznia.

A következő öt éves tervek s a 21. század elejének Szegedjét a városépítő szándék két nagy tényezőre alapozza: a szerepében — magasabb szinten — megújuló Tiszára, valamint a vegyiparra. A Tisza: Szeged főutcája, s ha még ma nem teljesen az, azzá lesz holnap. Az újszegedi oldalon új városrészek nőnek ki a földből, s ezek megteremtik a mostani belváros „pendantját”: a jobb parti eklektikus belvárossal átellenben lesz Szegednek egy modern átépítésű bal parti belvárosa is, a körutak — új hidakon át — folytatódhatnak a tulsó parton is, tovább fejlesztve a rekonstrukciókor kialakult körutasugárutas városszerkezetet. Ugyancsak Újszeged valósítja meg Szeged fürdővárosi hivatását, melyben óriási szerep jut — tán a Tiszánál is nagyobb — az 1957 óta egyre-másra föltárt, s a közeljövőben gyorsuló ütemben még föltárandó geometrikus energianak, az 1980-ig megfúrandó mintegy fél száz hőforrásnak. A természeti kincsekben eddig oly szegény Alföld és metropolisza most kárpótlást kap: óriási lehetőséget rejt magában a föld méhe, a hévíz és a földgáz. Lakásokat fűtünk vele, melegágyi kultúrát teremtünk, s még mindig marad annyi hője, hogy melegvízű fürdőt

adjunk a táj üdülést, pihenést, gyógyulást kereső népének.

A másik tényező: az ipar. *Szegeden épül a következő évtizedek során az ország legnagyobb vegyiüzeme.* A városból nyugatra, a domaszéki földeken, ahol ma még pár megmaradt tanya árvalkodik, 40—50 milliárd forintos beruházást kívánó *petrokémiai kombinát* létesül, műtrágya, műanyag s még sok egyéb vegyitermék oly mérvű előállítására, amely meghaladja a most legnagyobb Tiszai Vegyiművek nagyságrendjét is. Ennek a nagy munkástömegnek fölszívására, nemcsak élelemmel, hanem kultúrával való ellátására föl kell készülnie Szegednek. A távlati tervek szerint 2000-re a város lakossága

elérheti a kétszázézer, 2040-re — a környező, a várostestbe addigra betagolódnó községekkel együtt — a háromszázézer főt is.

Az újjáépítés, az árvíz utáni rekonstrukció máig megszabta Szeged fejlődését. Akkor a költő, aki talán nem is járt a Tisza partján, *Reviczky Gyula*, verssel köszöntötte a város serény, a romokból palotákat emelő népét:

*Hullámsírodból feltámadt Szeged,
Reménye a hazának, üdv neked!
Szépülj, virulj, légy gazdag, irigyelt;
Alföld lakóinak gondját viseld;
S a Tiszánál élő testvéreket
Magyar, művelt s munkás néppé tegyed!*
(Szeged)

Ma ez a hivatás fokozottabban hárul a városra. A szocialista ipartelepítési politika meg akarja állítani a főváros kóros földuzzadását, ezért a vidéken teremt Budapest szívóhatását ellensúlyozó, regionális központokat. Ezek hivatása, hogy lakáskultúrában, ellátásban, szellemi javokban egyaránt olyant hozzanak létre, mely vetekszik a fővároséval, magához köti a munkást s az értelmiségit egyaránt. Ilyen szerepre csak nagy múltú, kulturális hagyományokban gazdag városok alkalmasak. *Szegedet történelme, irodalma, tudománya, ipara, folyóvize és hévize egyaránt erre szánja.* S ezt szolgálja az az erőfeszítés is, amely a harminc évvel ezelőtti hagyományok korszerű továbbfolytatásával nyaranta a városra irányítja az ország, s reméljük, mihamarabb a külföld osztatlan figyelmét is. Ha a szabadtéri játékok rálelnek egvedy, *nem utánzó és nem utánozható*, jellegzetes hivatásukra, akkor ez is valóra válik. A város hű fia, Balázs Béla, emigrációjából hazatérve szívügyének tartotta, hogy ebben is szolgálja szülővárosát, tanácsot adjon, utat mutasson. *Az ő álma szerint Szeged a délkelet-európai népek kulturális ünneptoronyának fővárosa!* Higgyünk jövőjében.

Péter László

BIBLIOGRÁFIA

- A város régebbi irodalmának főbb műveit megtalálhatja az olvasó a következő bibliográfiában:
- Péter László: Csongrád megye népe és földje Szeged, 1954, 7—16 old.
Az azóta megjelent következő fontosabb írásokat ajánljuk:
Lőkös Zoltán: Szeged föltszabadulása Sz. 1954. 28 old. (Csongrád megyei füzetek 3. sz.)
Prinz Gyula: Szeged Sz. 1954. 24 old. Csongrád megyei füzetek 7. sz.
Bálint Sándor: A szegedi papucs Sz. 1955. 19 old. Csongrád megyei füzetek 12. sz.
Osváth Béla: Képek a szegedi színművészet történetéből Sz. 1956. 64 old.
Németh Ferenc: A szegedi textilművek Sz. 1956. 21 old. (Csongrád megyei füzetek 18. sz.)
Bálint Sándor: Szegedi szótár Akadémiai, 1957. 1—2. köt.
Bálint Sándor: Rókus — A Móra Ferenc Múzeum Evkönyve Sz. 1957. 165—169. old.
Szegedi kalauz Szerk. Kiss Lajos és Németh István Sz. 1957. 119 old.
Könyvtári kalauz. A városi Somogyi-könyvtár a szocialista tudomány és közművelődés szolgálatában Sz. 1958. 36 old.
Csongor Győző: Dankó Pista. Emlékkoszorú születésének centenáriuma Sz. 1958. 72 old.

Bálint Sándor: A szegedi népelet Sz. 1958. 81 old.
 Németh István: Séták és kirándulások Szeged környékén Sz. 1958. 87 old.
 Tóth Béla: A közsőrüs kádi Szegedi török mesék Sz. 1959. 64 old.
 A napfény városa, Szeged Szerk. Gács György és Németh István Sz. 1958. 34 old.
 Bálint Sándor: Szeged városa Képzőművészeti, 1959. 172 old.
 Szeged Szerk. Magyar László és Németh István Műszaki, [1959]. 264 old. (Panonáma útikönyvek)
 A forradalmak szegedi szemtanúi Összeáll. Csongor Győző Sz. 1959. 64 old.
 Szegedi írók a tanácsköztársaságért Vál. és jegyz. ell. Krajčík András. Sajtó alá rend. Lőkös Zoltán Sz. 1959. 64 old.
 Szeged mai képzőművészete (Összeáll. Horváth Mihály) Sz. 1959. 64 old.
 A szegedi szabadtéri játékok múltja, jelene és jövője Szerk. Németh István Sz. 1959. 72 old.
 Nagy Zoltán—Papp Imre—Börtsök László: Szeged Műszaki, 1960. 288 old. (Városképek — Műemlékek)
 Magyar László: Budapest—Kecskemét—Szeged Műszaki, [1960]. 132 + 16 old. (Magyarország irásban és képbén.) (Panoráma útikönyvek.)
 Bálint Sándor: Alsóváros. = A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve 1958—1959. Sz. 1960. 123—126. old.
 A napfény városa, Szeged Szerk. Németh István Sz. 1960. 94 old.
 Janikovszky Éva: Szalmaláng (Ifjúsági regény) Móra, 1960. 270 old. (Pöttös könyvek)
 Takács Tibor: Móra igazgató úr Kotormány János emlékei Móra Ferencről Móra, 1961. 199 old.
 Bálint Sándor: A szegedi paprika Akadémiai, 1962. 138 old.
 Bálint Sándor: Palánk = A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve 1960—1962. Sz. 1962. 147—159. old.
 Szeged Műszaki, 1962. 142 old. (Képeskönyv)
 Bálint Sándor: Az 1522. évi tizedajstrom szegedi vezetéknevei Akadémiai, 1963. 79 old.
 Bálint Sándor: Felsőváros = A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve 1963. Sz. 1963. 121—128. old.
 Sz. Simon István: Séták Szegeden Sz. (1963). 32 old.
 Szeged programtervezése Sajtó alá rend. Pálffy-Budinszky Endre Sz. 1964. 44 old.
 A József Attila Tudományegyetem dolgozóinak szakirodalmi munkássága 1955—1961. Szerk. Lisztes László Sz. 1964. 268 old. (Acta Bibliothecaria, tom. 3.)
 Péter László: Bálint Sándor munkássága Bibliográfia Sz. 1964. (Sajtó alatt)

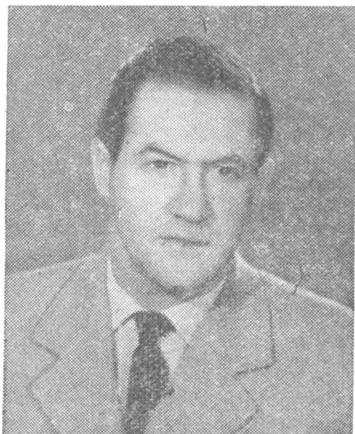

KÖNYVBARÁT tanácskozást szervezett Szolnokon a megyei könyvbarát-bizottság, amelyen mintegy 220 falusi és városi könyvbarát megbízott és 30 könyvtáros vett részt. A találkozón az elmúlt év mozgalmi eredményeiről a SZÖVOSZ művelődési előadója számolt be, a következő év feladatait pedig a Hazafias Népfront művelődési munkatársa ismertette. — Képünkön: Bíró Jánosné Kisújszállás—Sallai telepi fiókönyvtáros lakásán kölcsönöz a kis könyvtár 700 kötetes állományából a telep lakóinak.

KÖNYVGYÁR LVOVBAN. — A lvovi (Ukrajna) könyvgyár nyolc nyelven 18 millió példányban fog tankönyvet, technikai és szépirodalmi könyveket kiadni a szocialista tábor országai számára. A gyár terveit leningrádi mérnökök készítették. A cseh, lengyel, bolgár, román és magyar nyelvű kiadványokon kívül a könyvek egy részét angol, német és francia nyelven fogják nyomtatni. A könyvgyárat szovjet nyomdagépekkel szerelik fel. (N.)

A KÖLCSÖNVETT KÖNYVEK NAPJA ötlete Angliából származik. Lényege, hogy ilyen címmel rendezzenek évente egyszer egy napot, amelyen mindenki nézze át szekrényeit és adja vissza tulajdonosainak a kölcsönkért könyveket. A posta kijelentette, hogy féláron továbbítja az ilyen könyvküldeményeket. (N.)

Beszélgetés Sükösd Mihállyal

Akik az ötvenes években beiratkoztak a bölcsészkarra, jobbára írók akartak lenni. Aztán középiskolai tanár lett belőlük, művelődési otthon-igazgató, vagy éppen építésvezető Dar és Salamban. Sükösd Mihályt először az orvosi hivatás vonzotta, aztán meg sportújságírónak, irodalomtörténésznek, könyvtárosnak készült. Végül író lett.

— Orvosnak készültem. Ezt a hajlamomat vezekeltem le egyetemista koromban azzal, hogy szakdolgozatomat Tudós Veszprémi Istvánról, a XVIII. század híres orvostörténészeről írtam. Tanáraim ekkor a régi irodalom kutatására akartak csábítani, engem azonban egyre inkább a modern magyar és világirodalom érdekelt. Szorgalmasan céduláztam a XVIII. századi szövegeket, s közben angol és németnyelvű könyveket olvastam. Sőt egyre gyakrabban írtam is róluk: Faulknerről, Laxnessről jelentek meg első cikkeim.

És a novellák, a regények? Hogyan kezdett írni és milyen tervei vannak? Mi az a világ,

amelyről és amelynek nevében szólni akar?

— Első novellám már könyvtáros koromban jelent meg az *Előjáték* című antológiában. Ezt egy elbeszéléskötet: az *Ólomketrec*, majd *Fától fáig* című regényem követte. Az előbbi az emberi helytállás lelkiismereti parancsáról próbál vallani, az utóbbi pedig a gyermekkori emlékeit idézi fel. Ezek az emlékek nemzedékem nagy gyermekkori megrázkódtatásából: a világháborúból valók. Most is nemzedékem sorsa és élményei érdekelnék. Nagy tervem, hogy regényt írjak az ötvenes években eszmélő fiatal értelmiség világáról. Ez a nemzedék már nem lehetett tevékeny részese a felszabadulást közvetlenül követő évek lendületének. Fellépése a személyi kultusz torzításainak idejére esett — amikor mi, ennek a nemzedéknek a tagjai szétnéztünk a világban, kínzó és gyakran megoldhatatlannak látszó ellentmondásokra találtunk. Magunknak kellett kiküzdeni a világnézetet, a gondolkodást és az erkölcsöt. Erről a küzdelmes nemzedékről akarok írni. Széles horizontú regényt tervezek: jelen lenne benne a politika, a kulturális és egyetemi élet, barátságok és szerelmek — nemzedékem teljes életszférája. Ha mintára, ösztönző példára akarnék hivatkozni, Simone de Beauvoir *Mandarinok* című regényét említeném.

Hol tudná elhelyezni magát a fiatal magyar próza palettáján?

— Az eddig elmondottak is azt jelzik, hogy nem annyira az ösztönös, mint inkább az intellektuális fogantatású próza áll hozzám közelebb. Az írás számomra a gondolkodás kérlelhetetlen kötelességét és pezsdítő örömét jelenti.

Nyilván ezzel a hajlammal rokon az esszéírás is. Sükösd Mihály ebben a műfajban is értékes és sokszor izgalmas, vitára serkentő olvasmányokat nyújtott át az olvasónak.

— Valóban nagyon érdekel az esszé. A műfaj azért csodálatos, mert a legkülönbözőbb tudományágakon és területeken enged végigpillantani. Az író elolvas seregnyi cikket, könyvet, továbbgondolja őket, az olvasás gondolatokat ébreszt benne, igen érdekes eredmények szülehetnek így. Az esszé modern műfaj, a modern irodalomban — főként intellektuális szerzők: Sartre, Camus, Huxley kezén — nagy a súlya is. Írásaim közül sem érzem az esszét a szépirodalmi alkotások „melléktermékének” s nem hiszem, hogy az írónak rosszat tenne, ha tanulmányokat is ír. Az esszéírás olyan nálam, mint a gondolkodás: gondolataim kapnak határozottabb formát általa, ez pedig további gondolatokat ébreszt. Mint esszéírót egyaránt érdekel a modern irodalom, az esztétika, a szociológia. Eddigi esszéista működésem során Hemingway-vel, Dickensszel, Hölderlinnel, Macaulayval, Franz Kafkával foglalkoztam. Sőt tavaly ismét visszakanyarodtam a XVIII. századhoz — ahonnan Tudós Veszprémi Istvánnal indultam —, Bethlen Kata *Önéletírását* rendeztem sajtó alá és bevezető tanulmányt írtam hozzá. Izgalmas feladat volt ez a múltbalkalandozás is.

Említette Kafka nevét. Az *Új Írásban* „Kafka ürügyén” írt tanulmánya nagy feltűnést keltett. Mi a véleménye az irodalompolitika úgynevezett „kényes” kérdéseiről?

— Ezek — s köztük a Kafka-kérdés is — valójában nem „kényes” kérdések, hanem annak a folyamatnak a melléktermékei, melyeket a dogmatizmusból való kilábolásnak nevezünk. Egy sereg irányzat, szerző és irodalmi jelenség körül még mindig bizonytalanság uralkodik. Egyetértek azzal a nemzetközi folyamattal, amely bizonyos életműveket és jelenségeket az alapoknál kezd el újravizsgálni. Ezért kísérem rokonzenvező figyelemmel a Roger Garaudy és Ernst Fischer képviselte per-újrafelvételt is, amely Kafka körül megindult. Szükség lenne néhány hazai problémának a vizsgálatára is.

Sükösd Mihály jelenleg a Valóság című művészeti és társadalomtudományi folyóirat egyik szerkesztője. Ezt megelőzően viszont hosszú ideig könyvtárosként dolgozott, így hát először ezekről az évekről kérdezzük.

— Hét évet töltöttem a Műegyetem könyvtárában. Egy nagy könyvtár mindennapi munkájával s egyúttal az ország legnagyobb egyetemének életével ismerkedtem meg. Úgy gondolom, nagy hálaival tartozom azoknak a vezetőimnek és munkatársaimnak, akik lehetővé tették, hogy a könyvtári munka mellett az irodalomra is elegendő időm jusson.

Hogyan látja a nagy könyvtárak munkáját, a könyvtárosok helyzetét és lehetőségeit?

— A könyvtári munka sokat fejlődik — mivel azonban ez a beszélgetés most már inkább a problémákat szövegezi meg, valljuk meg őszintén az aggodalmakat is. Könyvtárosaink nagyrészenek a könyvtár nem adja meg a hivatásszerű tevékenység lehetőségét, ezt ki kell küzdeni az adott, sokszor sivár keretek között. A könyvtáros emberi elszántságán és hivatásszereteten múlik, hogy mennyire tud megküzdeni az elszürkülés, a hivatalnokká válás veszélyeivel. Nagy könyvtáraink munkaszervezete sokszor nem engedi kibontakozni a könyvtárosi, pedagógiai ambíciókkal induló fiatalok tehetségét.

Nos, akkor térjünk vissza a Valóságra. Mit tervez, miben látja e folyóirat a feladatait?

— A Valóság lehetőségei kitűnőek: a művészet különféle területei, az irodalomtörténet, a természettudomány, a politika és a szociográfia egyaránt az érdeklődési körébe tartoznak. Ez a sokoldalú érdeklődés hozott engem is a folyóirathoz, hiszen nekem is mindig „egy szakmán túlnövő” igényeim voltak. Polihisztor ma nem lehet senki, de a különböző tudományágakból egy közös világgép kidolgozása minden gondolkodó és művelt ember kötelessége. Ezért magam is számos műfaj közegeiben szeretném kifejezni élményeimet, ez a kívánság vonzott az esszéíráshoz, s ezeket szeretném kamatoztatni ennél az enciklopédikus folyóiratnál is. Most különösen a szociológia és a szociográfia érdekel, a Valóság rovatai közül is a „Mai magyar valóság” címűt szerkesztem. A szociográfia terén hatalmas tenni-valóink akadnak, egy évtizedes lemaradást kell itt behoznunk. Különösen a mai magyar nagyváros társadalmáról hiányos a képünk. Ahogy Csoóri Sándor Tudósítás a toronyból és Csák Gyula Mélytengeri áramlás című szociográfiája bemutatta a falut, úgy, azzal az őszinteséggel, eszmei határozottsággal és bátorsággal kellene felmérni a nagyvárosi társadalmat is. Az átmeneti korok, — mint amilyen a miénk is — a dokumentum műfajokat: a naplót, a riportot, a szociográfiai felvételt igénylik.

És más tervei? Min dolgozik, mit szeretne csinálni, és — ha már az imént szóba került Csoóri és Csák neve — kérdezzük meg azt is, hogy kikre figyel legszívesebben kortársai közül?

— Sok, nagyon sok kortársamat szeretem olvasni. Németh Lászlót, Déry Tibort és Lengyel Józsefet az idősebb nemzedékből, a fiatalok közül pedig költészetben Csoóri Sándor, Orbán Ottó és Kalász Márton, novellában Fejes Endre, Moldova György és Hernádi Gyula, tanulmányban Gyurkó László és Konrád György írásait. Őket érzem magamhoz a legközelebb állónak. A terveim pedig: sokat szeretnék írni és sokfélét. Kafkáról készülő tanulmányomat, amely az Irodalomtörténeti Kiskönyvtárban fog megjelenni, nemsokára befejezem. Ezen kívül azt a regényemet írom, amelyről az előbb beszélgettünk és egy történelmi drámát Dávid Ferencről, a XVI. század híres hitvitázójáról, aki ennek az átmeneti, válságokkal küszködő kornak szinte a címszereplője lehetne.

P o m o g á t s B é l a

MŰVEI

Olomketrec (Elbeszélések) Szépirodalmi 1960
Dickens (Tanulmány) Gondolat 1960
Fától fáig (Regény) Szépirodalmi 1962

Józsa János illusztrációi

Külvárosi éj

Nem hivatalos megbízásra, hanem önként, felszólítás nélkül születtek Józsa János Ady, József Attila, Radnóti, Brecht stb. illusztrációi, amelyeket a fiatal művész a Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség budapesti Fialat Művészek Klubjában mutatott be. A kiállítás ideje alatt látott napvilágot a Kiadói Főigazgatóság döntése az illusztráció pályázatról s azon — a mezőnyben számos elismert művészt megelőzve — Józsa János Brecht: Kurázi mama c. illusztrációja nyerte el az I. díjat.

Józsa János fába, linóleumba és rézlemezbe vési mondanivalóját. Robusztus tehetség, erős, kemény vonalakkal és foltokkal dolgozik, ugyanakkor annyi finomsággal is mind a kompozíciót, mind a részleteket illetően, amennyit a téma megkövetel és elbír. A sűrített mondanivaló, a látomásszerű ábrázolás követeli, hogy több jelenetet szerkesszen egybe (Erőtletett menet), mégis világos tagolással; hogy egy, vagy több arcot más-más nézőpontból ábrázoljon egyidejűleg (Levél a hitveshez). Távtlat- és térképező erejével döbbenetes és lírai hatásokat egyaránt kitűnően érzékeltet. (Mondd mit érlel...) Különös figyelemre tartanak számot színes Ady-metszetei, hisz közhiedelem, hogy Ady „illusztrálhatatlan”, s így minden kísérletet rendkívüli érdeklődéssel fogadunk. Az Ady-metszetek is arról győztek meg, hogy Józsa János a magyar könyvillusztrálásnak máris egyik avatott mestere.

Szűj Rezső

Halottsiratók

LEGJOBBAN A TERMÉSZETTUDOMÁNYOS ÉS A FILOZÓFIAI KÖNYVEKET KEDVELEM

„Nagy kényelem a megnyugvás hitünkben,
Nemes, de terhes önlábunkon állni.”

Madách: Az ember tragédiája

Az unalom az ember leghatalmasabb ellensége a bánat mellett. Olyan az, mint a betegség: gyógyítható. Okos ember nem várja meg, hogy unatkozzék, a bölcs ember sohasem unatkozik. Különbözőségünk abban is megnyilvánul, ki hogyan védekezik ellene: az egyik így „üti agyon” az unalom óráit, a másik úgy, de nagyon ritka az olyan ember, aki ne venne néha könyvet a kezébe.

Az olvasás, a könyvek élvezése a kulturált élet szépségei közé tartozik. Van különbség olvasó és nem olvasó között? Határozottan van! Aki nem szokott olvasni, idő és tér tekintetében a maga kis szűk környezetének rabja; élete megszokott módon folyik, néhány barátjával, ismerősével érintkezik, és csak azt látja, ami közvetlen szomszédságában történik. Nincs szabadulás ebből a börtönből. Abban a pillanatban megváltozik minden, mihelyt könyvet vesz a kezébe: azonnal más világba lép, és ha a könyv jó, íróját mint régi ismerőst fedezheti fel, akivel olyan dolgokról beszélgethet, amiről az olvasó is sokat gondolkodott. Az ilyen könyv jó. Az pedig, hogy szabad időnkől két órát más világban tölthetünk el, és gondolatainkat elterelhetjük a közvetlen jelen gondjaitól, olyan kiváltság, amelyet irigyelhetnek a maguk testi börtönébe bezárt emberek. Az ilyen környezet-változás lélektani hatása az utazáshoz hasonló.

Az olvasás színesíti gondolkodásunkat, és sajátos stílust ad beszédünknek. Az ember nem azért olvas, hogy elméjét fejlessze, mert mihelyt elméjének fejlesztésére kezd gondolni, vége az olvasás gyönyörűségének. Az ilyen ember azt gondolja magában: el kell olvasnom Shakespeare-t, el kell olvasnom Dante-t, és akkor művelt ember leszek. Szerintem ez az ember soha életében nem lesz művelt. Egy este kényszeríteni fogja magát, hogy elolvassa Az ember tragédiáját, és úgy teszi le a könyvet, mintha rossz álomból ébredne, egyetlen haszna az lesz a dologból, hogy elmondhatja: olvastam Az ember tragédiáját. Aki kötelességérvényből olvas el egy könyvet, annak fogalma sincs az olvasás művészetéről. Mindent csak a maga idejében! Ha valakinek gondolkodása és belső szükséglete nem jutott el addig a pontig, hogy bizonyos re-

mekművet elolvashasson, az a remekmű csak keserű ízt hagy maga után.

Ezért a válogatást tekintem minden olvasás kulcsának. A válogatás egyéni dolog, akárcsak étel dolgában. Az evés leghigiénikusab módja végre is az, ha azt esszük, amit szeretünk, mert akkor nyugodtak lehetünk emésztésünk felől. Olvasásban éppen úgy, mint ételben: ami az egyiknek étel, a másiknak méreg.

Magam részéről nyugodtan állíthatom, hogy mindig azt a könyvet olvastam végig, ami érdeklődésemnek meg is felelt. 1962-ben azonban furcsa dolog történt velem. A Szabó Ervin Könyvtár 28-as (Újpest) fiókja műszaki fejtörőt indított 10 kérdésből. Akkor már országsszerte rendeztek ilyen versenyeket, kulturális intézetekben, rádióban, a tv-ben. Mi lenne, ha én is indulnék ezen? A második kérdés különösen felkeltette figyelmemet. Sosem hallottam a kibernetikáról, de megkaptam a kérdés egyik mondata: „Gondolkoznak-e a gondolkodó gépek?” — Kíváncsian merültem el az erről szóló anyagban, olyannyira, hogy a könyvtárban található forrásmunkák sem voltak elegendők, jó pár könyvet kellett vásárolnom. Így többek között Nemes Tihamér: Kibernetikai gépek c. könyvét is. E könyv olvasásakor újabb (számomra) ismeretlen tudomány tárult fel előttem: a hiradástechnika, az információelmélet. Ez a tudomány létezett azelőtt is, de csak most vettem róla tudomást. Nemes Tihamér könyve kapcsán szükséges volt logikai könyveket is tanulmányoznom, mert logikai gépek szerkesztéséről is szó volt benne. Meg kellett ismerkednem a matematikai logikával is. De tanulmányoznom kellett filozófiai, pszichológiai munkákat is, hiszen a tudatról, az emlékezetről, a gondolkodásról a szakkönyv többet tud mondani. Ez sem volt elég! Az egész kibernetikának a lényege a kibernetikai gépek, berendezések vezérlése, az elektronikát is tanulmányoznom kellett, és hogy teljes legyen a kép, betetőzésül a matematikai apparátus sem hiányozhat. Fel kellett elevenítenem a matematikai ismereteimet, de nemcsak a tízes számrendszerben; a kibernetikai berendezések „nyelve” a kettes számrendszer: vagy van impulzus, vagy nincs, és ezt a kettes számrendszer tökéletesen

„beszéli”. Neumann János önreprodukáló automatája meg egyenesen fantasztikus távlatokat nyit meg, de nem értek egyet egyesek túlzott borúlátásával, mely szerint a gép majd „legyőzi” az embert. Ez sohasem fog bekövetkezni. És éppen így sohasem fog a gép „úgy” gondolkodni, mint az ember; a gondolkodást az teszi gondolkodássá, hogy életjelenségekkel kapcsolódik össze. Az emberi gondolkodás folyamatában elsőrendű szerepe van a tudatnak; csak az emberi idegrendszer sajátos vonása ez, amely megkülönbözteti minden más élőlénytől. A gép csak azt tudja, és azt fogja tudni végrehajtani, amire a tervezők, a matematikusok programozzák. — E bekezdés elején arról írtam, hogy furcsa dolog történt velem 1962-ben. Nos, az volt a furcsa, hogy én sohasem akartam műszaki dolgokkal foglalkozni, mert kedvenc tárgyaim a filozófia, a matematika és a fizika voltak ezelőtt is, és lám, ahogyan elmélyedtem a kibernetika tanulmányozásában, úgy ágazott szerte az új tudomány a régi szaktudományok felé. És ez nincs is más-képp: a régi ismeretekből épülnek fel az újak.

Vajon így van-e ez más tudományágnál is? Már a kibernetika előtt foglalkoztam az atomfizikával. Ez is olyan új területe a fizikának, amit az én időmben még nem tanítottak a gimnáziumban, hiszen akkoriban, 1932-ben fedezték csak fel a neutront. Pedig nem szeretek értelenül körülnézni a világban — az atomkorszak küszöbén. Így talán érthető érdeklődésem az atomfizika iránt, amelyről valljuk meg őszintén: az utcán járó-kelő ember nem sokat tud. Én annál többet akarok erről tudni!

A huszadik századig az emberiség az atomot oszthatatlannak vélte, azt gondolta, az atom az anyag legkisebb építőköve és íme: századunkban az atomot elemi részecskékre osztják; protonból, neutronból és elektronból épül fel minden anyag atomja, csak az egyik atom többet, a

másik kevesebbet tartalmaz ezekből. A Fényes—Nagy: Mikrofizika és Marx György: Túl az atomfizikán c. könyveim kívül még több atomfizikai könyvet vásároltam, hogy minél átfogóbb képet nyerjek a témáról. Táblázatok tüntetik fel, hogy az elemi részecskék kutatása során eddig mintegy harminc elemi részecskét ismerünk már. Tehát átfogóbb kép helyett egyre szélesedő perspektíva tárul fel a kutató előtt. Itt már kivülkölök az anyag tulajdonságainak kimeríthetlensége. Ennek helyes értelmezéséhez viszont nem elegendők a szerzők különféle álláspontjai. A modern természet-tudományok filozófiai problémáit többféleképpen lehet értelmezni. Maguk az atomfizikai jelenségek sem mindig egyértelműek a kísérletezők előtt. Hogy a jelenségek közül milyen filozófiai következtetést vonnak le, az függ az illető filozófiai nézetétől is. Hogy ebben eligazodjak, ismét vásároltam egy pár filozófiai könyvet, és tanulmányozni kezdtem a Kossuth Könyvkiadónál 1963-ban megjelent Egyetemes filozófiatörténetet, Walter Holtscher: *A természettudományos világnézet* (Gondolat, 1961) és a *Marxista filozófia alapjai* (Kossuth, 1961) c. könyveket, majd később az Akadémiai Kiadónál 1962-ben megjelent *A modern természettudományok filozófiai problémái* címmel az 1958 októberben Moszkvában filozófusok és természettudósok részvételével megtartott össz-szövetségi tanácskozás teljes anyagát tartalmazó könyvet. Én szeretem az ilyen könyveket, mert nagyon érdekelnek. Leginkább *A marxista filozófia alapjai* c. könyvet tanulmányoztam. Nagy izgalommal olvastam, hogy az elemi részecskék az anyag minőségileg sajátos fajtái, nem egymástól elszigeteltek, megmerevedettek, változatlanok, hanem megfelelő feltételek mellett egymásba alakulnak. Tehát ezek az anyagi objektumok nem is olyan abszolút egyszerűek, de nem is összetettek, bár bonyolult szerkezeti felépítésük van. Van az oszthatóságnak minőségi határa, ezen túl a még apróbb részecskékre való felosztás művelete fizikailag értelmetlen: ugyan elképzelhetjük magunknak egy molekula felét, egy atom negyedét, vagy egy elektron ötödét, de ilyen részek a természetben valójában nincsenek.

Az elemi részecskék értelmezésén kívül azonban sokkal nagyobb horderejű és átfogóbb jellegű ismeretet merítettem a marxista filozófiai alapjaiból. Ez a könyvtette tudatossá bennem a dialektikus materialista világnézetet.

Csáky Vilmos

a Kohó- és Gépipar háromszoros kiváló dolgozója, a 28. sz. Szabó Ervin Könyvtár olvasója.

Könyvtári könyvek

bekötése a legszebb kivitelben, a legjobb minőségben, a legrövidebb határidővel

Kun Zoltán

könyvtári könyvek bekötésére specializált könyvkötészetben.

EGER,

ALKOTMÁNY-UTCA 7.

TELEFON: 16-30

K Ö N Y V E K R Ó L

Ideológia-politika

Ernst Fischer

**A FIATAL NEMZEDÉK
PROBLÉMÁI**

Gondolat, 252 old. 13,50 Ft (Ajánlott)

„Az életnek önmagában véve nincs értelme, csak tendenciái vannak. Értelmes csak akkor lehet, ha értelmet adunk neki.” — Ernst Fischer, a kiváló osztrák marxista filozófus és költő mondja ezt könyvében, s ez a gondolat alaptétele a kötetnek: hogyan válhat a mai fiatalság élete széppé, tartalmassá és mi akadályozza meg, hogy azzá váljék? A kapitalista országok ifjúságáról beszél, de sokszor utal a szocialista országokra is, hiszen az elmondott tünetek közül több — ha kis mértékben, más okokból és más távlatokkal — nálunk is felüti a fejét. Mégis, mint utolsó fejezetében kifejti, a megoldást az „európai szintézistől”, a szocialista országokból jövő hatásoktól várja. Könyvében tárgyalja nemcsak a nyugati fiatalok, de a felnőttek problémáit is, azonban ezeket is az ifjúság szemszögéből nézve, hiszen amit az idősebb generáció fásultán elvisel, az a felnővők számára, kik az életet tökéletesebbnek szeretnék, kik a *jobb*, vagy legalábbis a *más* reményével indulnak, egészen eltérő színezetet kap.

Melyek tehát ezek a problémák?! Az író, mielőtt részletezné őket összehasonlít. Irodalmi példákon, gazdag költői idézetekkel mutatja be a nemzedékek harcát, melyet Goethe Wertherje óta folytat minden korszak ifjúsága. (Úgy véli, a feudalizmus bukása óta vívja meg ezt a küzdelmet minden felnővő nemzedék, és — vitatható, egyéni gondolat! — szerinte ez a harc a haladás záloga.) A jelenhez érkezvén a költő szavai jutnak eszünkbe: „... atyáink mindig robotoltak, hogy lenne enni kevés kenyérük...” — nos, a fiaik is robotolnak, ha rövidebb is helyenként a munkaidő (külön munkákat vállalnak, túlóráznak), hogy legyen autójuk, kis házuk, és szívükben az önállóság illúzióját melengetik: benzinkút, tyúkfarm az álmok netovábbja. De amíg az atyáknak eszményeik és osztályöntudatuk, érzelmeik és lelkesedésük volt, a fiataloknál közömbösség a divat,

„s végül a Semmi birtokába veszi őket”. „Kötődés nélküli ifjúságnak” nevezi Ernst Fischer a mai fiatalokat, kiket a szórakoztató ipar kliséi formálnak sablonná, kiknél „a gondolatok helyébe mozgóképek ültek”, kik még a szerelmet is eldologiasítják, s a barátságot sem ismerik. Könnyen bomló csoportokba tömörülnek, és mindössze két útjuk van: vagy konformista, pénzhajhászó nyárspolgárok lesznek, vagy cél nélküli lázadó, mindenből kiábrándult „dühös” ifjak, kiknek agresszivitása jóra, rosszra egyaránt felhasználható...

Mindezek legfőbb okának az *elidegenülést* tartja (a munkában a munkamegosztás következményeként, a szórakozásban az unalom, a fejetlen tudat miatt), s a korszerű, nagyvárosi életforma hozta elszemélytelenedést, mely a kétségbeesett magány-érzést termeli; s végül a dolgok mögött az elbürokratizálódott, túl-intézményesített kapitalista társadalom árnyát vázolja fel.

Hangsúlyozza, hogy nem az átlagost, hanem a tipikust ábrázolja: nem a számszerű többséget, hanem azokat, kik jellegzetes bélyeget nyomnak a korra.

A gondolatgazdag, sokszor megdöbbentő, sok tételében vitatható kötet minden, korunk társadalmi és filozófiai problémáján töprengő olvasó számára izgalmasan érdekes, de azoknak, akik — mint szülők és pedagógusok — fiatalok sorsáért felelősek, nélkülözhetetlen.

Bozókya Éva

**TANULMÁNYOK A MAI
FALURÓL**

Kossuth, 1964. 252 old. 24 Ft (Ajánlott)

A szerzők közül *Erdei Ferenc* a mezőgazdasági népesség felszabadulás utáni alakulásáról, *Hegedűs András* a mai falu és a falusi munkaviszonyok szociológiai vizsgálatáról, *Mód Aladárné* a parasztság létszámának alakulásáról, a mezőgazdasági népesség jövedelméről és fogyasztásáról, *Kiss Albert* a falusi fiatalság társadalmi és foglalkozási elhelyezkedéséről, továbbtanulásáról, valamint munkahelyi viszonyairól, *Zsarnóczai Sándor* az agrár-értelmiség helyzetéről, továbbá — *Csizmadia Ernővel* és *Wirt Adámmal* közösen — a falu politikai viszonyairól, a parasztság politikai tudatának vizsgálatáról írt tanulmányt. Két évtized óta ez az első

vállalkozás, amely a szociológia módszereivel, a valóság felderítésének szándékával látott a kérdések vizsgálatához.

A könyvnek a könyvtárüggyel és könyvvásárlással kapcsolatos elgondolkotató adatai most széles körrel ismeretlik meg a könyvtárosok számára már nem új tényeket, melyek az 1961. év statisztikai felmérésén alapulnak. A szerzők, Szántó Miklós és Fukász György azt is vizsgálják, hogy a könyvtárak falusi olvasói közül milyen a valóban paraszti és nem-paraszti olvasók aránya. Ugyanis a könyvben világosan felméri a falusi népesség rétegződését is. Ennek eredményeképpen megtudjuk, hogy a községek lakosságának kb. már csak egyik fele dolgozik paraszti munkakörben, a másik fele nem. A vizsgálódást a munkakörváltások, kétlakosság, stb. megnehezíti. „Vajon az iskolázottság különböző fokain állók, a könyvvásárlók és kölcsönzők, mozilátogatók, rádió-előfizetők összlétszámának is fele-felet jelentik-e, vagy pedig más, s ha igen, milyen arányban osztoznak ezekben a számokban a községek paraszti és nem paraszti lakosai?” A kérdésre a szerzők nem válaszolnak.

A szerzők hivatkoznak a Központi Statisztikai Hivatal „a családok kulturális kiadásai” című kiadványára, amelynek megállapítása szerint a paraszti háztartások a többi háztartás kulturális célra fordított kiadásainak csak 30,8%-át, tehát még egyharmadát sem fordítják a kultúrára s belőle a könyvvásárlási tétel még a 10%-ot sem éri el. Ennek oka nem az alacsonyabb jövedelemben rejlik, hiszen a nagyobb jövedelmű paraszti családok kulturális kiadásai is mélyen alatta maradnak a legrosszabb jövedelmű nem-paraszti családok művelődésre fordított kiadásainak.

A szerzők szerint a paraszti és nem-paraszti réteg kulturális színvonala közti különbség „viszonylagosan nem csökkent, hanem növekedett”. E megállapítás súlyát még fokozza az, amit itt nem érintenek a szerzők (noha más vonatkozásban megírják), hogy a falu népessége fogy, mert *másfélmillió ember*, az elmúlt 15 éven elköltözött faluról.

De nemcsak az elvándorlás, hanem a gyermekáldás ijesztő mérvű megcsappanása is mérlegelendő a viszonyok értékelésénél. Minél kevesebb a gyermek, annál kisebbek a neveltetési költségek s mégsem emelkednek a kulturális kiadások.

Végso következtetésül a szerzők helyesen állapítják meg, hogy a mezőgazdasági lakosság körében a kulturális igények felkeltése fontos feladat.

Sz. R.

Szépirodalom.

Szerb Antal

A KIRÁLYNÉ NYAKLÁNCA

Magvető, 359 old. 27 Ft (Ajánlott)

Az Ancien Régime, a XVIII. sz-i, forradalom előtti királyi Franciaország egyik nagy botrányáról szól a könyv. Az 1780-as évek elején két párizsi ékszerész soha nem volt méretű és értékű gyémánt-nyakéket készített, éppen csak vevő nem akadt rá. Egy lecsúszott arisztokrata, Jeanne de la Motte grófné fejébe vette, hogy megvéteti valakivel, s az üzleten ő is keres. Elhitette Rohan bíborossal, hogy Marie Antoinette királyné titokban érdeklődik iránta, s az így vérmes reményekre buzdított Rohan hajlandó volt részletfizetésre megvásárolni az ékszer a királyné helyett, aki majd visszafizeti neki a több mint másfél millió fontot. A titkos tárgyalások, levélhamisítások, álhűs légycsapatok, félreértések és intrikák szinte végjátéki sorozatának az lett a vége, hogy Rohan nem tudott fizetni, kiderült, hogy a királyné nem tudott semmiről, meg sem kapta a nyakláncot (Jeanne és férje darabokra szedve eladta), aztán per, börtön, száműzetés... De a bűnügyi história politikai súlyt kapott azáltal, hogy valaki feltételezte a királynéről: titkos szerelemre kapható, sőt netán megvásárolható.

A botrány jelentőségét a történészek abban látják, hogy mindennél jobban leplezte a rezsim romlottságát, a királyság intézményének erőtlenségét, forradalomra érett voltát. Ilyen értelmezéssel többen is feldolgozták a történetet, s tulajdonképpen Szerb Antal sem mélyítette el ezt a felfogást, csupán a maga szavaival és a maga korának fogalmaival mondta el. *Esszét* írt, és írói alkata kitűnően érvényesült ebben a műfajban. Nem lép fel a tudományos ítékezés és fölfedezés igényével: egy nagyon művelt, szellemes líterátor beszél itt arról, amit az ügyről és a korról tud, s úgyszólván mindenről, ami ezzel kapcsolatban eszébe jut. Személyes véleményét közli, kötetlenül. Ez a vélemény a két háború közötti szellem-történeti szemlélet jó néhány jegyét viseli magán (pl. egy megállapítása: „a cárizmus is rossz lelkiismeretbe bukott bele”), s ezt sem egyértelműen. mert Szerb egyetlen-értésében és bírálatában egyaránt néha oly ironikus, mint aki az ellenkező véleményre is hajlik; szellemessége olykor szellemeskedésbe csúszik át, — mégis ritka élvezetes és nem utolsó sorban hasznos, ismereteket közlő olvasmányt nyújt

a kiadó a könyv újbóli kiadásával. (Ilyen művekkel kellene pótolni a sokszor és legtöbbször joggal bírált életrajzi regényeket.)

A kötet nagyon ízléses, könyvészeti színvonalát a korabeli metszetek csak emelik; de nem úgy a sok nyomdahiba. A központozás gyakori hiánya, egy-két névelírás még csak szépséghiba, de olyan csúnyaság is elkerülte az illetékesek figyelmét, hogy az egyik szereplő a római Angyalvár „fogja” — ti. foglya — volt (343. old. utolsó szava).

L. O.

Vas István

NEHÉZ SZERELEM

Szépirodalmi, 418 old. 24 Ft

Lírai önéletrajz ez a könyv, egy lírikus életrajza, költőé, aki miután versek sokaságában vallott magáról és a világról, most, pályája delelőpontján, visszatekint élete tájaira, költészete forrásvidékeire, és a próza művészetének simább tükrén vetíti elénk mindazt, ami verseiben csilámló szín, villanó fénytörés volt. Élete egy szakaszának emlékeit már korábban felidézte, az *Elveszett otthonokban* (1957); a mostani kötet egy nagyszabásúra tervezett önéletrajzi mű első darabja.

Vas István prózája rögtön elárulja az olvasónak, hogy költő írta; nem mintha erőltetett poétai cícomát fitogtatna; költői fogantatásáról nemes hangvétele és intellektuális gazdagsága vall. A könyv első lapján 1929 bécsi telére emlékezik, a szokatlanul nagy hidegben is szakadatlan hóesésre, mely apokaliptikus tájjá varázsolta az osztrák főváros utcáit, és gondot okozott a tüzelő s az élelem beszerzésében; költői képek és olyan prózai szavak, mint *krumpli, konzerv, Gerngross áruház, szociáldemokrata*, vegyülnek Vas István mondataiban, és éppen e különös találkozások adnak sajátos művészi veretet, izgalmas szint prózájának.

Vas István pesti polgárcsaládból indult el a költészet meredek és kanyargós útjára, s ez az elindulás csak elszakadás lehetett: megtagadása az apai világnak, keresése új eszményeknek, és mennyi küzdés, sőt mennyi naív botlás árán! Az emlékezés alaphangja a gyengéd irónia: az érett tapasztalaté, mely tudja, hogy az ifjúkori zendülésekben mindig van valami nosztalgikusan szép, és mindig van valami megmosolyognivaló.

Egy kamaszlelek belső köréből indul ki az emlékezés, de hamarosan történelmi tájakra ér: Kassák, Gaál Gábor neve, irodalomtörténeti nevezetességű folyóiratcímek bukkannak fel lapjain, s az önéletrajz mind inkább korrajzzá szélesül, a

húszas-harmincas évek krónikájává, melynek intellektuális izgalmi, sokféle szellemi és politikai lehetősége között egy ifjú keresi költészetének szavait s önmagát, szerelmét s boldogságát.

- á -

Száva István

ARANYKEZŰ JÁNOS

Magvető, 452 old. 23 Ft

Aranykezü János ismert, sokszor meg is írt embertípus: megszállott kereső, elvakult és elvadult fukar, aki egyetlen ki-elégülését a vagyonygyűjtésben találja; családja, alkalmazottai rabszolgák, de maga is az, rabja pénzének és szenvedélyének. Száva úgy ad új szintet a típus ábrázolásához, hogy háborús körülmények között börtönbe zárt — valójában véten — emberek közé viszi hőseit, aki azután csak fokozatosan lepeződik le jóhiszemű társai előtt. A börtöncella összeszokott, egymást megúnt mikroközössége örömmel fogadja János érkezését, amikor azonban hosszú történetei szerzési „hőstetteiről”, majd pedig tettei is megmutatják igazi természetét, javíthatatlan höröcsög-voltát, a zárkaélet kényszerű testközelségében megnehezedik vele az együttélés.

Az olvasó számára sajátos feszültséget ad a történetnek — mely a második világháború befejezésének küszöbén játszódik — hogy mi tudjuk, amiről a cellatársaknak csak nagyon bizonytalan sejtelmük van, Aranykezünek pedig sejtelmé sincs: időközben az ön- és közveszélyességig fukar vagyonygyűjtő számára elérkezett a nagy kudarc. Furcsa ellentmondás, hogy a regény felszabadulás után, Magyarországon játszódó fejezetei, melyekben e kudarc teljesen nyilvánvalóvá válik (bár maga János ezt még nem ismeri be), valahogy már feleslegesek. Beteges hajlamú lányának szerepeltetése pedig erőltetett.

Száva az egyhangú-egyforma börtönnapok leírását a regény nagyobb részében érdekessé tudja tenni, pár tucat szürkébb oldal és sematikus ízű eszmefuttatás azonban elmaradhatott volna. Aranykezü János alakja életteli, a többiek jóval halványabbak, bizonytalan körvonalúak.

Zárójelben hadd jegyezzük meg, bár ez a regény lényegét kevéssé érinti, hogy a mű hősei, jőpár hónappal az 1945 májusi fegyverletétel előtt francia hadifogolytáborból próbáltak megszökni, ezért kerültek francia börtönbe. Jó lett volna felfedni, hogyan kerültek magyar katonák francia fogságba ily korban? S miért kockáztatták a szökést? Magyar és francia

csapatok fronton nem álltak szemben egymással, a végső felbomlás pedig, amikor, a harcok befejezése után, mégis találkoztak, csak az utolsó hetekben következett be.

L. I.

Federico Garcia Lorca

VÁLOGATOTT MŰVEI

Európa, 814 old. 39 Ft

A 98-asok nemzedéke jelentette a spanyol irodalmi megújulás első szakaszát. Nevük is jelképes: Spanyolország 1898-ban veszítette el Kubát, utolsó amerikai gyarmatát, s a mozgalom neve is arra utal, hogy szakítani kell minden hagyománnyal. Az új nemzedékre már nem hat az aranykor dicsősége, sem a közvetlen elődök klasszikus-romantikus iránya. Soraikban olyan írók vannak, mint Unamuno, Ibanez, Machado, a Nobel-díjas Jiménez, s mozgalmuk valóban megújulást jelent. A következő nemzedék, amely „háborúsnak” nevezi magát, tulajdonképpen az ő műveiket folytatja, s közöttük találjuk a modern spanyol irodalom egyik leg többet idézett költőjét, Federico Garcia Lorcát.

Mindössze 38 évet élt; az első között esett Francóék áldozatául. Rövid életéből két évtized jutott az irodalomra, a mű azonban, amit maga után hagyott, még mennyiségre is nagy. Lírai költemények, tanulmányok, s drámák, köztük olyan remekléis, mint a Bernarda háza, minden oldalról megmutatják kivételes erejét, tehetségét. Jelentősége és nagysága mégis elsősorban az összhangban van: a spanyol népköltészet és modernség, az új áramlatok befogadása és a népi hagyomány szerves egységet alkot művészetében. Költészete maga is a spanyol élet foglalata: románcok, cigány átköltések, népdalfeldolgozások hozzák közel hozzánk Hispánia népét. De mindezek mellett ott van Lorca verseiben a modern ember nyugtalansága; a népi hatás mellett könnyű felismerni benne a modern irodalmi áramlatok lecsapódását is.

Nálunk Radnóti ismert verse óta vált népszerűvé, hisz neve egybeforrott a spanyol szabadságharcral. Műveinek első válogatása azonban csak 1957-ben látott napvilágot nálunk. Az akkor kiadott Torreádorsíratónál most egy sokkal teljesebb Lorca-kötet jelent meg, többszáz verssel, kilenc színművel s néhány tanulmánnyal, köztük a Gongóráról szóló szép írással. Az új kiadás legnagyobb érdeme azonban az, hogy a fordítások egy hányadát jobbakkal pótolta a kötetet összeállító Andrés László, s a két kiadás néhány versének egybevetése mindennél többet mond a minőségi különbségről,

bizonyítva azt is, hogy mennyire szükség volt az új kiadásra. Ez a könyv méltón mutatja be Lorca egész világát, nemcsak azzal, hogy tartalmazza legfontosabb műveit, hanem azzal is, hogy jó, az eredetihez leg többször méltó átültetésben tolmácsolja Lorcát.

A népes fordítógárdából csak a legjobbakat említjük meg, mindenek előtt Weöres Sándort, akihez Lorca világa talán legközelebb áll, vele együtt Illyés Gyula, Jékely Zoltán, Nagy László, Németh László, Somlyó György, Timár György, Vas István és Végh György végezte a legtöbb s legértékesebb munkát, a kötet válogatójával, Andrés Lászlóval együtt Tolnai Gábor a korábnál teljesebb tanulmányban mutatja be Lorcát, viszont helyesnek tartottuk volna, ha a jegyzetek a nálunk szinte teljesen ismeretlen spanyol verstanról is tartalmaznak valami útbaigazítót, így könnyebb lenne nem egy vers formai megértése.

Az új Lorca-kötetet elsősorban az irodalomban jártasabb olvasóknak ajánlják könyvtárosaink, de azt se tévesszék szem elől, hogy színdarabjai közül néhány, főleg a népi ihletésűek, esetleg gazdagíthatják falusi színjátszóink műsorát is.

Csán yi László

William Faulkner

SÍRGYALÁZÓK

Magvető, 230 old. 21,50 Ft (Törzsanyag)

A nemrég elhunyt, Nobel-díjas író az amerikai realisták közt sajátos írói temperamentum és szinte misztikus táji költőtség jellemzi. Az USA közép-déli vidékének társadalmi és faji ellentétéktől feszülő szenvedélyeit tükröző írásaiiban öszszeszövedő sorsokat tárt elénk, amelyeknek szálai minden művét laza egységbe fűzik.

Regényeinek általában bűnügyi magvuk van. A „Sírgyalázók”-ban is gyilkossággal vádolnak egy öreg félvért, akit a környező falvakból becsődült, tömeg meglincselni készül. Két fiú és egy öregasszony vállalkoznak a félvér ártatlanságának bizonyítására; sírfeltörés, hullarablás, újabb gyilkosság és hullacsere bonyolítja a cselekményt, melynek végén a vádlott kiszabadul és a szadista tömeg megszegyenülten szétoszlik.

A regény egyik fő motívuma a babonás félelemből és bűntudatból fakadó faji ellentét, amely még azokat is megbénítja, akik elvileg tagadják — a másik, hogy a gátlások bozótjában csak a gyermek és az öreg képes az igazságnak utat törni. Nem az értelem győz tehát, hanem a gyermeki naivitás. A bűntét felőrli a bűntudat és összeroppantja a megszegyenülés. A bűn-

tudatnak Faulknernél nincs erkölcsi jellege; a bűnöst az gyöttri, hogy tévedett és hiába igyekszik görcsösen igazolni magát, érzi, hogy vannak akik átlátnak rajta. A tudatosnak és tudatalattinak ezt a pesszímista-romantikus értékelését azonban enyhíti az a minden írásából sugárzó hit, hogy a jónak, igazságnak szinte emberfeletti dinamikája van, ami a kis emberek vágyaiban és öntudatlan szolidaritásában érvényesül.

A regényt olykor elgondolkoztató kitérések törik meg divatos hóbortokról, amerikai intézményekről, a nőkről, ártalmassá vált hagyományok elevenségéről. Fanyar szavait egy nagybácsi szájába adja, kinek hangja úgy vonul át a könyvön, mint lázas rapszódián egy mély, tiszta fuvolaszó.

Faulkner gondolatai elemi erővel, szertelenül áradnak. A helyzetek kiélezésében, rikoltó hatáselemek, misztikus rémületek és fejbevágó költői képek szeszélyes adagolásában olykor trükkös szándékosságot érzünk. Az éles lélektani érzékkel konstruált cselekményt néha annyira túlfeszíti, hogy mondanivalóját csak nehezen tudjuk kihámozni. Írói eszközei különös szuggesztivitást adnak műveinek. El kell ismernünk Faulkner kezében tartja az olvasót, gyöttri, játszik vele. Benne egy nehezen érzékelhető írói tisztelünk, a könyv törzsanagyjelzését ezért vitathatónak tartjuk, de minden érett, igényes olvasó figyelmébe ajánljuk.

Birkás Géza

Fomenko

A FÖLD EMLÉKEZETE

Európa, 325 old. 19,50 Ft (Törzsanagy)

Az 1950-es évek legelejének egyik zimankós telén a Don menti Korenovszkij faluban lakodalmat ültek. Javában tartott már a mulatság, ünneledten vígadtott a kicsinyke falu apraja-nagyja, amikor váratlan vendég érkezett, Orlov, a kerületi párt végrehajtó bizottság elnöke és közölte a kolhoz elnökjével, hogy a falut sürgősen át fogják telepíteni a cimlai víztároló építése miatt a kopár sztyeppre, a jövőendő tengerpartra. Ezzel az izgalmas eseménnyel kezdődik Fomenko regénye.

Az író ezzel a regénnyel jelentkezett néhány évvel ezelőtt a szovjet irodalomban. Amikor a regény megjelent, nemcsak az olvasók figyeltek fel Fomenkora, hanem a kritika is. Úgy emlegették, és joggal, mint Solohov tanítványát, művét a „Csendes Don” mögé helyezték. „A föld emlékezete” egy nagyszabására tervezett ciklus első kötete és benne az író komoly művészi felkészültséggel azt mutatja be: hogyan fogadja a falu népe az áttelepítés hírért, hogyan bonyolódnak az események.

egészen addig, hogy az emberek megtagadják az áttelepülést.

A gyorsan pergő, fordulatos cselekmény a személyi kultusz utolsó éveiben játszódik. A lélektelen, hamis frázisokkal teli, emberidegen bürokrácia gépezete látszólag szilárd még, ám a mélyben már forr, buzog valami. Új folyamat indul meg, mely (efelől az író nem hagy kétséget az olvasóban) végülis diadalmaskodni fog.

Az esemény — a falu áttelepítése — óriási vihart kavarr és a feltámadó emberi szenvedélyek: kapzsiság, düh, kishitűség, igaz pátosz, forradalmi akarás szinte elemi erővel csapnak össze a regény lapjain. Húsbába-vérbe, életbevágó, emlékeket tépázó ez az áttekintés, apák, fiak és testvérek vérével áztatott a föld, mit el kellene hagynia a falu népének. A falu emberemlékezet óta lent, a biztonságos, meredek dombhátak oltalma alatt élt, a parti erdők és ligetek fáival szinte körülbugyolálva, jó földdel megáldva.

De a mérleg másik serpenyőjében ott az óriási építkezés: a cimlai víztároló, melyért érdemes áldozatot hozni, hiszen bőkezűen fizeti majd vissza. A falu lakóinak nagyobb fele tudna hinni, bízni és lelkesedni, de a módszer, ahogyan az illetékesek a nagy ügyet intézik, bizalmatlan, kételkedő, fásulttá teszi őket is. Az Orlovok, a rossz típusú, a néptől elidegenült, aktagyártó, parancsolgató vezetők nem tudják emberközelbe hozni a célt, mert nem más az nekik, csak frázisok és számok összekuszált halmaza. A falu dolgos lakossága pedig nem más, mint összeírandó porták, telkek, házak és ólak rubrikába kényszerített végösszege. A jófűlű olvasó kihallja a regényből: ha nem Orlov és társai, hanem a Konkinok és Golikovok, az új típusú, emberekért élő és dolgozó vezetők irányítanák teljes joggal az áttelepülést, nem kerülne sor annak megtagadására.

Fomenko regénye egyike azon kevés írásműveknek, melyek a falusi lakosság, a kolhozok dolgozóinak életéről ad hírt, megrázó művészi erővel, történelmi sodrású cselekményben. Olyan kort és olyan eseményeket idéz, melyeknek tanulmányozása hasznos és elgondolkoztató.

Dorogi Zsigmond

Csinigiz Ajtmatov

ÉLETVESELYBEN

Európa, 462 old. 25 Ft (Törzsanagy)

Ajtmatovot eddig is a fiatalabb szovjet írónemzedék tehetséges tagjaként tartották számon — igazi művészi erejéről azonban ez a mostani elbeszélés gyűjtemény ad először képet, legalábbis magyar

nyelven. A Lenin-díj méltó teljesítményt jutalmazott: Ajtmatov írásai mélyek, sodró erejűek, hatalmas költőiséggel zengenek, megtisztító erkölcsiséget sugároznak.

Íhletője a szűkebb szülőföld, Kirgizia — ez az „exotikusnak” is bátran nevezhető vad tája a végtelen Szovjetországnak, — szívós, kemény, nagyszívú emberekkel. Ajtmatov ide ássa be magát, bizonyítva közben azt is, hogy vérbeli író számára nincs oly eldugott szelete a népeletnek, ahonnan ne térhetne meg felrázó, egyetemes érvényű tapasztalatokkal. Nagy témája: hogyan, milyen gyötrelmes metamorfózisokkal nő ki a rideg parasztból, a korlátozatlan sztyepp-emberből, a végtelen puszta fiaiból a szocialista ember.

Ez az író egy-két oldal után szétoszt minden olvasói gyanakvást: az egyszerű, csiszolatlan emberek életéből hatalmas és izgalmas irodalmat teremt. Elbeszélései egyetlen nagy sorsmotívumot zendítenek fel: valamilyen egy életre szóló erkölcsi megrázkódtatás, nagykorúsító tapasztalat dűl fel hősei életét, hogy aztán a szív viharainak múltával csöndes, derűs bölcsességet és helytállást találjon meg a megkínzott értelem.

Ajtmatov úgy képes írni ezekről az emberekről, hogy odaláttatja mögéjük a szovjethatalom kulturális és erkölcsi szervező, nevelő akaratát: a szocialista élet egésze őket sem engedí megmaradni a régi szinten, az ösztönélet emberséget tépő szertelenségeiben — el kell indulniuk a fejlődés, a kiteljesedés kapaszkodói felé. Legszembetűnőbb jellemzője: az erkölcsi fűtöttség, s a szinte már romantikus pártosz az élet szépségének, nagyszerűségének kimeríthetetlenlensége láttán.

A kötet legjobb írása, a sorban utolsóként olvasható „Anyaföld”, bizonyos remekmű: méltó párja, ikerdarabja Solohov „Emberi sors”-ának; s felemelő megörökítése egy kirgiz paraszttárszony életútjának a szocialista forradalomtól a nagy honvédó háború befejezéséig. E csúcsponthoz egészen közelre emelkedik „Az első tanító” — annak szimbolikus erejű és érvényű története, hogy onnan, az élet milyen mélységeiből hová emelkedett fel a szocialista nemzetiségi- és művelődéspolitikai jóvoltából az elmaradt kirgiz nép. Ajtmatov nem tér ki a szocialista társadalom emberének érzelmi bonyodalmai és ellentmondásai elől sem: a „Piros kendős kis topolyám” és az „Életveszélyben” az egyéni sors kiszámíthatatlan buktatóit örökíti meg elégikusan-vígasztaló bölcsességgel. Nem csalódnak ezekben az elbeszélésekben azok sem, akik az izgalmas cselekményt kedvelik.

Horváth Zsigmond

Íjűségi irodalom

A SZORIA-MORIA PALOTA

Móra, 400 old. 38 Ft (Törzsanyag)

Az orosz, román, a török és több más nép meséi után az északi népek mesekincséből is megjelent egy kötetre való. A gyűjtemény olvasgatása közben először a válogatás egyoldalúsága tűnik fel. Az olvasó hiába keresi a jókedvre derítő tréfás és állatmeséket, — amelyekben közvetlenebbül, kevesebb áttétellel tükröződik a valóság, — nem találja. A kép pedig, amit az északi népekről a mesék olvasása közben megformálunk, akkor lenne hiteles, ha sokszínűségben mutatná meg mesekincsüket.

A könyv első oldalain finn rokonaink meséit olvashatjuk. A Kalevala csodálatos világa elevenedik meg Ilmarinen szerelmes történetében és Fagally Antti pohjolai kalandjaiban. A könyv is mutatja, hogy a Kalevala történeti mesében és dalban egyaránt éltek, a mese és a dal egymást alakította, formálta. A finnek lelki arculata, képzeletvilága ezekben a történetekben villan fel a legjellemzőbben.

A norvég mesék közt találjuk a nagy ibseni témát, az élet értelmét kereső Peer Gynt mesei megformálását. Ősi képzeteket őriznek az „Eddá”-ból való mesék is, az istenek fejedelmével, Odinnal, fiával Thorral és más mitológiai alakokkal találkozzunk lépten-nyomon. A többi norvég mesében is erősebben él az ősök hiedelme, mint a szomszédjainak mesében, egyik-másik mese alig jutott túl a babonás történet fokán.

A svéd és lapp mesékből a mi paraszteszünkkel rokon témák ragadnak meg bennünket. „A tetű bőréből varrott pruszlik” című svéd, vagy „A fiú, aki az ördög-nél szolgált” című lapp (és még többet is idézhetnék) mesék motívumai kisebb-nagyobb eltéréssel nálunk is előfordulnak. Az egyezések minden esetben a különbözőségeken keresztül jutnak kifejezésre, a régről hozott szellemi kincset formálta, alakította minden nép a maga arculatára. A lapp rénszarvaspásztorok, a finn paraszttok a norvég halászok más és más viszonyok közt éltek, az életforma feltétlenül alakította, meghatározta meséiket, ennek ellenére igazi értékeiket nem különbözőségükben, hanem azonosságukban, az örök emberi tartalom megszólalásában látjuk.

A dán mesék közt talán Ekke Nekken történetei a legjellemzőbbek. A mese törvényeinek megfelelően ezekben a mesékben is a gyengék győznek az erősek

felett, az egyszerű törpék a gonosz óriás felett. A gyengék az erősek ellentétében többszörös áttétellel a társadalom osztály-ellentétei tárulnak fel, ezért nevelőhatásúak. A művészi átdolgozások fejlesztik a gyermekek esztétikai ízlését, nyelvi kultúrátságát, a magyar mese-nyelv fordulatainak alkalmazásával és a népmesék rokonvonásait is hangsúlyozzák.

Kass János finomvonalú rajzaiból hiányzik az érzelmi telítettség, olyasformán szépek, mint ahogy szép a gonosz tündér is, fagyosak, mint az ablakon a jégvirág, nem fakasztanak nevetésre, és nem fokozzák szomorúságunkat, a mesék teljesebb átélését nem segítik elő.

Bácsi B. Sándor

Tudomány

Jánossy Ferenc

A GAZDASÁGI FEJLETTSÉG
MÉRHETŐSÉGE ÉS ÚJ
MÉRÉSI MÓDSZERE

Közgazdasági és Jogi, 325 old. 61 Ft

A közgazdasági irodalmat olvasgató szakemberek és érdeklődők Jánossy Ferenc könyvét lapozgatván rendkívül értékes munkát vesznek kézbe. Már maga az igényes és jelentős témaválasztás, a gazdasági fejlettség mérése is figyelmet kelt. A téma fontosságának és időszerűségének bizonygatására aligha kell sok szót vesztegetni. Ez a két rendszer versenyéből, továbbá a gazdasági együttműködés feladataiból egyaránt adódik. Emellett már az első sorok olvasása után kiderül, hogy nem szokványos szakmunkával állunk szemben. Jánossy művét első mondatától az utolsóig az olvasóval való szinte személyes kapcsolat, az olvasó meggyőzésének szenvedélyes vágya emeli a „szabványos” művek fölé.

A munka fő tartalma egy új mérési módszer kidolgozásának ismertetése, mellyel adott országok gazdasági fejlettségi fokát határozzák meg. Az új módszer lényege, hogy a gazdasági fejlettségi fok meghatározására természetes gazdasági mutatókat alkalmazzák (számszerűen 16-ot, továbbá kiegészítő mutatókat) ezek átlagolása, valamint kvalitatív értékelése alapján bizonyos hibahatárok között egyetlen mutatószámban fejezi ki a gazdasági fejlettség szintjét. A módszer a fejlett országok gazdasági fejlettségének összehasonlítására alkalmas, a gazdaságilag elmaradott országok vizsgálatánál nem alkalmazható. Az elvi bevezetés, a

módszer és a korlátozó feltételek bemutatása után külön figyelmet érdemel a Magyarországgal foglalkozó fejezet, valamint a 47 ország adatait közlő táblázatos és grafikon-anyag.

A kétségkívül igen érdekes eredményekhez a szerző viszonylag egyszerű eszközökkel, szinte kézenfekvő módon, ugyanakkor szellemes megoldásokkal, bizonyult matematikai apparátus alkalmazása nélkül jut el.

Földi Tamás

Szemesetterjesztés

Léo Taxil

SZÓRAKOZTATÓ BIBLIA

Kossuth, 352 old. 45 Ft (Törzsanyag)

A materialista tudomány és felvilágosító irodalom akkor küzd hatásosan a vallásos tévhitek ellen, ha megcáfolja tételüket, és megmagyarázza létrejöttük s elterjedésük történelmi, társadalmi körülményeit, például bebizonyítja a Bibliáról, hogy nem isteni kinyilatkoztatás műve, hanem emberi elmék munkája, telve a régi századok fogyatékos természetismertébből és szorongásából eredő képzelődésekkel.

Léo Taxil (1845—1907) nem ezt az utat választotta. A Biblia emberi eredetének kimutatása és a téma tudományos fejtegetése helyett csupán gúnyolódik: élcelődő megjegyzésekkel kíséri a bibliai történeteket. Ezekben ellentmondásokat, képtelenségeket találni persze nem nehéz; de legalább is kérdéses, hogy a Léo Taxil módjára megírt könyv betöltheti-e felvilágosító rendeltetését, hiszen ahol hiányoznak a tudományos érvek, ott aligha lehet szó meggyőzésről, márpedig mi más az efféle irodalom célja? Léo Taxil könyve elszórakoztatja azt, aki nem hívő; de nehezen fog bárkit is megszabadítani vallásos szemléletétől. Egy népszerű tanulmány a Holt tengeri tekercekről, melyek kétségtelenné teszik, hogy a keresztény vallás emberi képződmény, jobban elgondolkozhat valakit, aki még nem szakított vallásos hiedelmeivel, mint Léo Taxil akárhány szellemeskedése és könyvének (az 1897. évi első francia kiadásból átvett) szatírikus illusztrációi.

A bibliai legendák, a keresztény mitológia képzetei évszázadok alatt mélyen beivódtak az európai műveltségbe, és az irodalom és a művészetek igen sok klasszikus alkotása nem érthető ismeretük nélkül. Aki Dante, Zrínyi, Michelangelo, Bach remekműveit érteni akarja, nem

nélkülözheti ezeket az ismereteket. Nagy szükség volna tehát olyan könyvre, amely a bibliai történeteket hitelvi köntösükből kibontva, világi szellemben, mint mitológiát adná elő népszerű módon, megőrizve belőlük a közműveltséghez tartozó elemeket, elutasítva minden vallásos értelmezést. Léo Taxil Szórákozató bibliája, sajnos, nem ilyen könyv.

— y

Mátyás Ferenc

KÖLTŐK ÉS PARASZTOK

Magvető, 328 old. 17,50 Ft (Ajánlott)

Az író utinaplónak nevezi könyvét, amit csak némi megszorítással fogadhatunk el. Különösen, ha a műfaj olyan klasszikus és művészien megformált alkotásaira gondolunk, mint Petőfi és Goethe útinaplói. Sokkal inkább a riport, a kulturális krónika megjelölése illene rá. A *Költők és parasztok* kapcsán egy másik könyv jutott eszembe, egy tankönyv, amit a régi magyar iskolákban használtak és az volt a címe: *Hármas Kis Tükör*. Ez a könyv megynként mutatta be az ország életét, minden fejezet végén versben foglalta össze a fontosabb tudnivalókat. A hasznosság az, ami miatt Mátyás Ferenc könyve kapcsán, a *Hármas Kis Tükör* eszembe jutott. Nála persze több hely jut egy-egy tájegység bemutatására. Ugyanakkor szűkíti is vizsgálódási körét azzal, hogy kizárólag a művelődési—irodalmi életre figyel. Könyvének igazi értékét azonban ugyanaz adja, ami a hajdani *Hármas Kis Tükör*-nek, a hasznosság.

A könyv közel húsz önálló írást, két év utazásairól szóló beszámolót foglal magába. Az író a bevezetőben —, ahol kissé fanyar hangon emlékezik vissza könyvtárosi éveire — maga vall könyve céljáról: „Elhatároztam, hogy elindulok az ország zergugaiba, s tollam alá gyűjtöm tapasztalataimat, útinaplót írok, feljegyzéseket készítek a falvakban és vidéki városokban megbúvó irodalmi hagyományokról... Érettebb fővel fölcsapok. szociográfusnak, és műszám kezét fogva benézek az emberek házába, lelkébe, s kikutatom, van-e művelődési hajlamuk, hogy irodalmi ismereteiket gyarapítsák.” Ennek megfelelően az egyes írások valójában két rétegből gyúródnak egybe: egyrészt elmondják az emlékhelyekhez tapadó irodalmi tudnivalókat, másrészt megvizsgálják, hogy ezek az irodalmi hagyományok hogyan élnek tovább a mai emberek emlékezetében, s szólnak a vidék általános kulturális—művelődési—irodalmi életéről. Egyszerre

kap tehát az olvasó tömör kis irodalomtörténeti portrékat és friss, mai kulturális fölmérést. Ezzel a módszerrel olyan új nézőpontot visz az irodalmi hagyományápolásba, amit ebben a műfajban a leg-sikeresebb alkotások is — gondoljunk például a Hatvany Lajos szerkesztette kitűnő *Beszélő házak* és *Beszélő tájak* című kiadványokra — nélkülöztek.

Múlt és jelen, irodalomtörténet és mai kulturális körkép egymást erősítve, egymást magyarázva van jelen ezekben az írásokban. A hasznossági cél munkál a szerzőben akkor is, amikor az örömmel elkönyvelt és lelkesen dicséret eredmények mellett a tennivalókra is rámutat, kritikái megjegyzéseket tesz, s az arra illetékesek lelkiismeretét ébresztgeti. Az élet gyors változásai miatt néhány adata bizonyára elévül majd, Mátyás Ferenc könyvének igazi értéke azonban marandó: nemzeti irodalmunk szeretetére tanít, és rádöbbsent annak a kulturális munkának a megbecsülésére, amely napjainkban iskolákban, könyvtárakban, művelődési házakban stb. folyik.

A részleteiben már irodalmi folyóiratokból ismert könyv legjobb fejezetei a *Költők a Szent király városában* című esztergomi körkép és a vitát kavaró *Madách tragédiája Csesztvén*. A pontos adatok lelkiismeretes kutató munkáról, a számos költői megfigyelés, az érzékletes képek, a meg-megszilánó személyes hang költői tehetségről vallanak.

T ü s k é s T i b o r

Szauder József

OLASZ IRODALOM — MAGYAR IRODALOM

Európa, 464 old. 23,50 Ft

A szerzőt e cikkgyűjtemény összeállításában főképp a világirodalmi ismeretek bővítésének és mélyítésének szándéka, az olasz—magyar irodalmi kapcsolatok erősítésének vágya vezette. Ennek megfelelően a tanulmányok egyik része olyan olasz irodalmi jelenségekkel ismereti meg az olvasót, melyek egyetemes értékűek, s eddig még alig érdekelték különösebben a magyar irodalomtörténetírást, mint az olasz korareneszánsz költők, továbbá Goldoni, Pellico, Nievo alakja. Hat cikk: Petrarca, Boccaccio, Lorenzo de' Medici, Poliziano, Ariosto és Machiavelli túlnyomórészt az újabb olasz irodalomtörténetírás eredményeinek összefoglalása, mely Russo, Sapegno és mások művein alapul.

A tanulmányok másik része összehasonlító irodalomtörténeti studiumokból áll, szerény hozzájárulásként ehhez a ná-

lunk most ismét fellendülőben levő kutatómódszerhez. Ezért a szerző nem mellőzte néhány olyan régebbi írását sem, mely még a fölszabadulás előtt követelte a hatások kutatásának szigorúbb, objektívebb megalapozását (A magyar—olasz tanulmányok mérlege 1942—43), vagy amelyek a marxista szemléletű értékelés bevezetésében játszottak kezdeményező szerepet pl. a Petrarcáról vagy Gramsci Croce értékeléséről szólnak.

A magyar irodalom és olasz irodalom kapcsolatait illetve az olasz irodalomnak a magyarra tett hatását — a szerző élesen elkülöníti a kapcsolat- és hatásvizsgálatokat — mutatják be az olyan tanulmányok, mint Dante első magyar fordítása, Dante összes műveiről szólnak, vagy Faludi Ferenc és Itália viszonya, Csokonai és Metastasio kapcsolata. A kötet komoly tudásról tanúskodó anyagát a szerző sokszor nehézkes stílusban adja elő.

Katona Jenő

Rónay György

A KLASSZICIZMUS

Gondolat, 297 old. 23 Ft (Ajánlott)

Rendkívül olvasmányos könyv. Mind a bevezető tanulmányt, mind a kitűnően — sok szempontból kitűnően — összeválogatott szemelvényeket szinte úgy olvassa az ember, mint egy jó regényt, nemcsak tudásvágyból fakadó érdeklődéssel, hanem a szöveg nyújtotta izgalmossal.

Rónay György — majd minden bekezdéséből újra és újra kiderül — nagyon sokat tud tárgyáról, alaposan és sokoldalúan ismeri, amiről beszél. De ez talán nem is erénye — végtére ismernie kell, aminek ismertetésére vállalkozott. Igazi erénye a közlés módja, hogy nagyképszerűség és leereszkedés, tudálékosság és minden gügyögés és üresjárat nélkül a csevegésnek csupán a látszatát kelve sokoldalúan érteti és érezteti meg a klasszicizmus fogalmát, a történeti és társadalmi körülményeket, melyek életre hívták, lényegét, hatását és irodalomtörténeti szerepét. És — legalább is, ami a klasszicista irodalmat illeti — még megkedveltetéséhez is hozzájárul.

A klasszicizmus — legalább is így érzem — a ma emberétől a legtávolabb álló stílustörekvés. Oly annyira, hogy azokat a szerzőit, akik igazán népszerűek — Molière, La Fontaine — a köz tudat nem is tartja klasszicistának. A klasszicizmus — nem egyszer ókori írók félreértéséből fakadó — rideg fegyelme, merev szabályai, hűvös rendje ma inkább taszít, mint vonz, mert úgy véljük —

vagy inkább csak úgy érezzük? —, hogy az élet bonyolultsága aligha szorítható beléjük. Talán érdeme Rónay könyvének, hogy megérteti — sőt bebizonyítja — hogy ezek a formálisnak tűnő szabályok a nagy íróknak nem béklyóik voltak, hanem életelejük. Ezen kívül még unalmasnak elkönyvelt szerzőket is felfedezett és vaskalaposoknak tartottakról észrevéteit, hogy milyen sokat és érdekeset tudtak a művészet lényegéről.

Z. V.

Horváth Árpád

A VÉGTÉLEN VILÁGEGYETEM

Gondolat, 266 old. 18 Ft (Törzsanyag)

Horváth Árpád könyvei változatos stílusban mutatják be egy-egy tudományág történetét, legújabb eredményeit (Csillagnéző, Az óra regénye, A dinamó regénye, A tüzesgép stb.). Legutóbb megjelent könyve — A végtelen világegyetem — a csillagászati alapismereteket tartalmazza s ennek kapcsán az űrrepülés és űrkutatás eddigi történetével, várható eredményeivel is foglalkozik. A csillagászat megismerése hozzátartozik korunk emberének a műveltségéhez. Az emberiség hosszú kutatás eredményeként ismerte meg a Föld, a Naprendszer helyét és mozgását a világegyetemben. A szinképelemzés segítségével bebizonyosodott, hogy a láthatatlan kicsiny és a szinte végtelenül hatalmas világ ugyanazokból az anyagokból épül fel, tehát anyagilag egységes. A világegyetem igen bonyolult s nem lezárt, mozdulatlan világ; örök mozgásban, fejlődésben van. Az ember csak az anyagi világ törvényeinek teljes megismerése útján lehet úrrá a természet erői felett.

A csillagászat történetét és legújabb eredményeit is ismertető könyv négy részből áll. Az első az általános tudnivalókat foglalja össze; a gravitációval, a Föld forgásával, a naptár és a csillagászat kapcsolatával, távcsövekkel, időmérőkkel, az égitestek anyagának meghatározásával foglalkozik. Beszámol Giordano Bruno, Galilei, Kepler, Newton, Eötvös Loránd és mások korszakalkotó felfedezéseiről, munkásságukról és az igazságért vívott küzdelmeikről. A második rész a Naprendszer tagjait vizsgálja, felsorolja legfontosabb adataikat, tulajdonságaikat és egymásra gyakorolt kölcsönhatásukat. Ismerteti a Naprendszer keletkezését, a katasztrófa elméleteket és a magyar csillagászat történetét. A könyv harmadik része a végtelen világegyetem felfedezését, a csillagok anyagával és távolságukkal összefüggő kérdéseket tár-

gyalja, a Tejútrendszerrel, a csillagok fajtáival és a más égitesteken lehetséges élet problémájával ismerteti meg az olvasókat. Végül a negyedik részben az űrhajózással, mesterséges holdakkal, űrállomásokkal s az űrkutatás várható jövőjével foglalkozik.

A *Családi Kiskönyvtár* sorozatában megjelent könyv csak a legfontosabb alapokat adja meg, s felkelti az olvasók érdeklődését részletesebb, a csillagászat tudományával magasabb fokon foglalkozó könyvek iránt. A könyv tehát azoknak az olvasóknak a számára készült, akik még csak ezután kívánnak csillagászattal foglalkozni.

Rubóczky István

Aba Iván

HOGYAN MŰKÖDIK

Táncsics, 190 old. 13,50 Ft (Törzsanyag)

Mindennapi életünket el sem tudjuk képzelni gépek nélkül. A háziasszony munkáját porszívó, padlókeféző, villanytűzhely, olajkályha, mosó- és szárítógép teszi könnyebbé, a sötétséget izzólámpák, fénycsövek izzik el, nevünkét töltőtollal, golyóstollal írjuk alá, ismerőseinket telefonon hívjuk fel, az időt óra mutatja, élményeinket fényképezőgép, filmvetítő segít megörökíteni, nagyobb útjainkra autót veszünk igénybe, szabad óráinkban rádió, lemezjátszó szórakoztat... Ezekkel és hasonló gépekkel találkozunk mindennél, használjuk őket, de igen gyakran még csak sejtelmünk sincs arról, hogy működésük milyen elven alapul, pedig ez egyre jobban hozzátartozik az általános műveltséghez. A mai felnőttek jórésze minderről keveset tanult az iskolában. Aba Iván ezen a műveltségbeli hiányon akar segíteni.

Nem ad a gépekről részletes leírást, hanem csak *működési elv*üket ismerteti, miként fűt, hűt és világít a villanyáram, hogyan alakítja át a mikrofon a hangot, hol és miért áll meg a lift, mi nyomja át a vizet a kávéfőzőn... A rövid, lényegessre rámutató magyarázatokat az is megérti, aki semmiféle műszaki, matematikai vagy fizikai ismerettel sem rendelkezik. Mellékesen sok hasznos tanácsot kapunk arra vonatkozóan, hogy milyen módon lehet csökkenteni gépeink üzemköltségét és növelni élettartalmukat.

A *Hogyan működik?* elolvasása után azon csodálkozunk, hogyan lehet az, hogy csak most jutott eszébe valakinek a megírása.

A könyvecskét *tréfás ábrák* díszítik, de közülük sok erőltetettnek hat, és a tartalom megértését kevésbé mozdítja elő.

Vértesy Miklós

Berkovits Ilona

**ZICHY MIHÁLY ÉLETE
ÉS MUNKÁSSÁGA**

Akadémiai, 381 old. 150 Ft

Zichy Mihálynak (1827—1906) ma inkább élete, mint művészete tarthat számot az érdeklődésre. Stílusa már a maga korában is elavult volt: miközben az európai festészet nagyjai (nálunk Szi-nyei-Merse Pál) forradalmasították látásmódunkat, fölfedezték a napfény titkát és a szabad természet addig ismeretlen színeit, Zichy Mihály irodalmias vagy allegorikus témák szolgálatába állította kitűnő rajzkészségét, oly módon, hogy nem egyszer az ízlés tiltakozását kelti fel, még akkor is, ha egyébként haladó politikai mondanivalót fejez ki.

A haladásért Zichy Mihály különös körülmények között emelt szót. Bécsi mestere, Waldmüller ajánlására Szentpétervárra került, hogy egy nagyhercegnőt rajzolni tanítson, később a cár udvari festője lett, s élete nagy részét, néhány éves párizsi, pesti, bécsi, velencei megszakítással, Oroszországban töltötte. Feladata az volt, hogy megörökítse az udvari élet, a cári vadászatok eseményeit. A zsarnok festője azonban, amikor nem megrendelésre, hanem ihlete parancsára dolgozott, a zsarnokság elleni tiltakozását, békevágyát, az elnyomottakkal való együttérzését fogalmazta meg képein.

Berkovits Ilona gondosan összegyűjtötte Zichy Mihály életének emlékeit (bár az oroszországi forrásokból csak közvetve merített), és színes képet rajzol küzdelmeiről. Ebben nagy segítségére volt a művész fennmaradt levelezése, melyből bőségesen idéz; könyvének legérdekesebb részei ezek a lapok (bár nem teszik fölöslegessé Zichy Mihály leveleinek nagyon is kívánatos teljes kiadását). A hőse iránti rajongás azonban túlzásokra ragadta a szerzőt: egyrészt-kellő alap nélkül Csernisevskij hívének, céltudatos forradalmárnak teszi meg Zichy Mihályt, másrészt a valóságosnál nagyobb értéket tulajdonít művészetének, s hogy ezt tehesse, nem is törekszik arra, hogy párhuzamba állítsa nagy kortársaiéval. Ezért tárgyalása megengedhetetlenül egysíkú, nem adja meg az olvasónak a szükséges esztétikai mércét.

A könyv kétszázötvenkét képmelléklete alapos kutatás eredménye, s mivel Zichy Mihály inkább grafikai, mint kolorista tehetség volt, a fekete-fehér műnyomatokból is jól megismerhetjük művészetét.

— r

Titus Livius

A RÓMAI NÉP TÖRTÉNETE A VÁROS ALAPÍTÁSÁTÓL

Európa, 419 old. 36 Ft (Ajánlott)

A reneszansz századaiban megerősödött olasz polgárság ősokeket keresett magának s ezeket az ókori rómaiakban vélte megtalálni. Sorra divatba jöttek a latin írók. A reneszansz első nagy szelleme, Petrarca annyira beleléte magát az antik irodalomba, hogy leveleket írt kedvenceihez: Ciceróhoz, Senecához, Liviushoz. Az utóbbinak történetírói megbízhatóságát is vizsgálat alá vette. Barátja, Boccaccio is nagy figyelemre méltatta Liviust: harmadik és negyedik könyvét olaszra fordította.

A reneszansz és a humanizmus szellemi mozgalma nem állott meg az országhatároknál. Hozzánk is eljutott s vele a Livius történetírói munkássága iránti érdeklődés is. Vitéz János és tanítványa, Mátyás király olvasták és idézték. A Mátyás udvarában élt Bonfini „Hungaricarum Rerum Decades” című műve szerkesztésében, szöveghasználatában liviusi példákat követ. Bonfini az utánzásban annyira ment, hogy alakjai szája Liviusra emlékeztető szónoklatokat ad s Mátyás családját azonosította a Corvinusok római nemzetiségével. Történetíróink egy része (pl.: Istvánffy, Szamosközy, Szalay László) is sokat tanult Liviusról, akit egyébként századok óta olvastatnak iskoláinkban.

Az Európa Könyvkiadó tehát magyar kulturális hagyományt követett azzal, hogy Livius világhírű munkájának a római múlt első századait ismertető első négy könyvét a nemrég elhunyt Kis Ferencné gördülékeny, élvezetes fordításában megjelentette. 35 könyv maradt fenn e műből, de a latin író kiválósága a 350 oldalnyi magyar fordításból is kiviláglik.

Livius nem oknyomozó történetíró, kritikai szelleme fogyatékos s ezért forrásait nem válogatja meg eléggé, hadászati, jogi ismeretei hézagosak, hatása mégis rendkívüli. Livius köztársasági érzelmű volt, de a császárságot megalapító Augustus kortársaként szabadságvágyát a közéletben nem élhette ki. Erre csak irodalmi működése adott alkalmat. Nem sokat törődve a múltra vonatkozó dokumentumokkal, úgy írt, ahogy azt felfogása megkívánta.

Moralizáló szemléletének megfelelően Róma nagyságának forrását az ősokei erkölcsi kiválóságában, hanyatlásának okát pedig az erkölcsi kötelék lazulásában látta. Róma történeti küldetésében szinte vallásos hittel bízott. Ez a szellem beleillett az augustusi „kulturpolitikába”, s így a római irodalom aranykorának leg-

nagyobb prózaírója nem nélkülözte a császár megbecsülését. A mű szelleme és esztétikai erői (világos szerkezete, szép stílusa, érdekfeszítő epizódjai) halhatatlanságot biztosítottak szerzőjüknek, aki a mai ember számára is sok érdekeset tud mondani, különösen azért, mert a lefordított könyvekben az osztályharc jól kiemelkedik.

A könyvet kísérő utószóban Borzsák István széles kitekintésű előadásban tájékoztat a Livius előtti római történetírásról s a szerző írói sajátosságairól, valamint irodalomtörténeti helyéről.

Ritók Zsigmond tanulmányos jegyzetéhez csak annyit tennénk hozzá, hogy a földrajzi helyneveknél hasznos lett volna a mai elnevezéseket is feltüntetni.

A könyv méltán tart számot a történetészek, a társadalomtudomány művelőinek s az antik irodalom kedvelőinek érdeklődésére.

Tassy Ferenc

Zádor Mihály

K A P O S V Á R

Műszaki, 317 old. 76 Ft

A magyar városok műemléki számbavételére, építészeti nevezetességeinek leírására két kiadónk két sorozata vállalkozott: csaknem tíz esztendeje jelennek meg a Képzőművészek Kiadó *Magyar műemlékek* című sorozatának kötetei (Sopron, Esztergom, Szekesfehervár, Eger, Debrecen, Szeged, Kőszeg, Szombathely, Keszthely), illetve a Műszaki Kiadó *Városképek-műemlékek* sorozatába foglalt művek (Veszprém, Pécs, Pápa, Szentendre, Vác, Szeged, Kecskemét, Miskolc). A kettő közül a Műszaki Kiadó tűzte ki a nagyobb célt, mert nemcsak történeti összefoglalásra és a városkép történeti-esztétikai elemzésére, a műemlékek leírására törekszik, hanem a műszaki jellegű városanalízisre is. Ennek megfelelően kötetei terjedelmesebbek, nagyobb anyagot ölelnek fel.

A *Kaposvár* című munka még többet óhajt elérni, mint az említett sorozatok: kísérletet tesz arra, hogy a várost nemcsak mint építőművészeti alkotást, hanem mint építészeti együttest és mint emberi közösséget is egyszerre vizsgálja, nyomon kísérve a gazdasági-társadalmi és kulturális fejlődés hatását az építészeti igényekre illetve azok teljesítésére. A szerző nagy levéltári és irodalmi anyag felhasználásával igen tartalmas, gazdag anyagú művet alkotott, amelyet a város „építészettörténeti monográfiájának” nevez.

Zádor Mihály kaposvári születésű: a város iránti szeretete lépten-nyomon átüt

a történeti-mérnöki feldolgozás szakszerű sorain. A műemlékekben nem gazdag város bemutatásában igen nagy szerepet juttatott az építészeti fejlődés leírásának, következtetéseivel a várossal érzelmi kapcsolatban nem állók számára is érdekessé teszi a kötet tanulmányozását. A „Kaposvár” kiülög eltér a bevezető sorainkban említett két városképi sorozattól, ezeknél díszesebb kiállítású, amiben bizonyára része van a várossá nyilvánítás 250. évfordulójáról megemlékező Kaposvár támogatásának, a városi tanács áldozatkészségének is. Kár, hogy a kötet lektorai között nincsenek helyi kutatók, noha az ilyen, nagyszabású összefoglalás adatainak ellenőrzésében elsősorban rájuk lehetne támaszkodni.

Gerő Gyula

Bibliográfiák

Fekete Dezső

TIZENÖT ÉV
BÁCS-KISKUN MEGYE
KÖNYVTÁRAINAK
ÉLETÉBŐL (1945—1959)

Sok megyei könyvtárunkban máig sincs olyan szorgos helyismereti tevékenység, mint amilyen az egykori járási, most községi könyvtárban, Bácsalmáson folyik. A Vörösmarty Könyvtár vezetője, Fekete Dezső elkészítette a község 1945—1957 közti éveinek, majd a Tanácsköztársaság megyei kiadványainak bibliográfiáját, most pedig — sajnos: öt éves késéssel — a megye könyvtárainak másfél évtizedes fejlődését dokumentáló bibliográfiát bocsát közre. *Mintaserűen alapos, szorgalmas munka*, anyagát — ez még mindig nem természetes sok bibliográfiában — az időrend fonálán adja, s különösen növeli értékét, használhatóságát gazdag, „belterjesen” kimunkált mutatórendszer.

Két részből áll: csak 28 tételt tesz ki az „önálló művek” csoportja (ez a voltaképpen bibliográfia, amely a könyvtárak kiadványait tartalmazza), a többi, majd ezer tételt, repertórium (újabb, nem szabatos műszóval: „cikkbibliográfia”) adja: ez a könyvtárakról írott hírlapi, folyóiratbeli cikkeket sorolja föl. Bizonyára gyarapította volna az anyagot az *Élet és Irodalom*, illetve az *Irodalmi Újság* és főként a *Művelt Nép* földolgozása is. Az annotációknak nem a legszerencsésebb módszere a szögletes zárójeles kiegészítés: csak egy-két szó, főként tulajdon- vagy földrajzi név esetében célszerű,

hosszabb szöveg beszúrása zavaró. Főlegesen volt *Bács* betoldása a megye elé, hiszen ez mindenütt magától értődő. Néhány helyen elkelt volna utalás, hogy miért minősül a tétel helyinek (pl. 402), vagy hol történt a címbeii esemény (546, 547). Az utóbbiról ugyan a mutatóból kideríthettem, hogy bajai tárgyú, de ennek a tételből is ki kellene tűnnie. Annotációt pótolhatna utalás (vö.) más tételszámokra: pl. kölcsönösen utalni lehetne a másikra az 569. és az 576. tételnél, azután a 728. és a 772, 773, majd 827. számoknál: ezek ui. vitacikkek. A bibliográfiában az ismertetéseknél elég lett volna a repertórium megfelelő tétel számára (pl. 945, 946) utalni. A névmutató nem vett tudomást néhány föloldott betűjeles szerzőről (Deák Sándor 688, Gerő Zsoltné 944), s még néhányat — főként a megyei lapok cikkeiben — megfejtethett volna.

A 120 lapos könyvecskét — mindössze száz példányban — a KMK házi sokszorosítója a már megszokott ízléses, szép kivitelben állította elő. Milyen jó lenne, ha ebből a házi műhelyből kifejlődhetne a magyar könyvtárak önálló kiadója, amely vállalni tudná minden arra érdemes könyvtári kiadvány, bibliográfia előállítását! S milyen jó lenne, ha Fekete Dezsőnek nemcsak az inkább könyvtáros belügynek számító mostani munkáját segítette volna napvilágra, hanem a *kutatóknak, nevelőknek, állami és pártvezetőknek egyaránt váde mecum-ot jelentő helyismereti bibliográfiáit* is hozzáférhetővé tenné!

Péter László

Kósa Győző

A BUDAPESTI
MŰSZAKI EGYETEM
KÖZPONTI KÖNYVTÁRÁNAK
FOLYÓIRATÁLLOMÁNYA

Tankönyvkiadó, 188 old.

A Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának periodika-feldolgozási módszere példamutató, ezért a módszere alapján összeállított művet minden könyvtárosnak, de különösen a periodikákkal foglalkozó könyvtárosoknak ismerniük és használniuk kell napi munkájukban.

A 2538 folyóiratot tartalmazó kiadvány két részből áll. Az első részben betűrendben sorolja fel az egyes folyóiratokat. A második rész a közreadó testületek betűrendes mutatója. A katalógus kizárólag a könyvtár állományában ténylegesen meglevő anyag adatait tartalmazza. A folyó-

iratok életében bekövetkezett változásokat, az egyes folyóiratok közötti összefüggéseket egy helyen, egymás mellett közli, tehát a teljes összefüggésrendszer egy helyen történő feltáráásával valóban nyomtatott katalógust ad az érdeklődők kezébe és nem nyomtatott cédulakatalógust (amit gyakran tapasztalhatunk a külföldi lelőhelyjegyzéknél!). A folyóiratokat mindig első címük, illetve az állományban meglévő első címük alatt veszi fel, és címükön írja le; a testületi szerzős címeleírást mellőzi, a testületek nyilvántartását a katalógus leíró részétől elkülönítve, közreadói index formájában közli a kötet végén. A címek betűrendje mechanikus, az állomány felsorolása részletes, az „Állomány” szó után szögletes zárójelben a folyóirat raktári jelzete következik.

Kósa Győző magasfokú bibliográfiai igényességre törekvő, műgonddal összeállított és szerkesztett munkája páratlanul minősíthető az eddig megjelent magyar-katalógusok sorában. Véleményem szerint Magyarországon ilyen jellegű kiadvány még nem látott napvilágot. A kötet értékes tájékoztató eszköze a hazai és külföldi kutatóknak és könyvtárosoknak.

Néhány kritikai észrevétel:

A kiadvány, bár a megjelenés helyét pontosan közli, származási országjelzést nem ad, a kötet második részében viszont az amerikai helynév mellett csak rendszertelenül tünteti fel az államot. Ez az egyébként kitűnően szerkesztett munka egyöntetűségének rovására megy.

A katalógus adatszolgáltatása 1960 decemberével zárul, emiatt már a megjelenés pillanatában (1963 november) nélkülöztük a tájékoztatást az elmúlt időszakban (3 év!) megjelent új, és címüket változtatott kiadványokról, noha ez a tájékoztatás a műszaki folyóiratok esetében különösen fontos lenne.

Sebő Zoltánné

KÉT SZLAVISZTIKAI BIBLIOGRÁFIA

A szlávisták Moszkvában megtartott IV. nemzetközi kongresszusának egyik határozata a különböző könyvtárakban, archívumokban fellelhető szláv kéziratok és nyomtatványok felkutatását tűzte ki célul.

E határozat nyomán indult meg a Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen és az Egri Tanárképző Főiskolán a szláv nyelvű és szláv vonatkozású könyvek bibliográfiájának összeállítása. A már publikált munkák jó segítséget jelente-

nek a szlávistáknak és a szlávokkal foglalkozó történészeknek.

Dr. Gottesmann Dorottya, a debreceni egyetem könyvtárosa értékes és nemzetközi viszonylatban is számottevő bibliográfiájában* Debrecen és Sárospatak Ref. Kollégiumának szláv anyagát közli 1850-ig.

A műveket a szerzők — avagy szerzőhíján a cím első szava — szerint betűrendben sorolja fel, a két református kollégium anyagából 118-at, a Debreceni Egyetemi Könyvtárból 154-et. A füzetek végén közli a nyelv megoszlást: a legtöbb cseh és szlovák, szerb—horvát és egyházi szláv, lényegesen kevesebb a lengyel, orosz és ukrán.

Más elvek szerint adja közre *Pallagi Béláné* és *Zbiskó Ernőné* az Egri Főegyházmegyei Könyvtár szláv anyagának egy részét.**

Az Egri Tanárképző Főiskola Évkönyvének VIII. és IX. kötetében jelentették meg eddigi gyűjtésük eredményét, jelezvén, hogy a befejező részt valószínűleg az évkönyv X. kötetében adják közre. Ez a széttagoltság nehézkessé teszi a bibliográfia használatát. Ajánlatos lenne a munka befejezése után külön is megjelentetni a bibliográfiát, mégpedig valamely szláv nyelven, vagy németül, mint *Dr. Gottesmann Dorottya*. A bibliográfia használata a magyarul nem tudó szlávisták számára nehéz, mivel a megjegyzéseket magyarul közlik. Főlegesen a címek magyarra fordítása is, amivel némely helyen találkozunk, hisz a bibliográfia szakemberek számára készült, nem népszerű ismertetőnek.

Az egriek nem névsorban közlik a műveket, hanem tárgyak szerint először a szláv nyelveken írott könyveket adják, utána a nyelvtani vonatkozásúakat, végül a szlávokkal foglalkozó, különféle nyelveken (leginkább németül) írott könyveket. Talán helyesebb lenne az anyagot névsorban közölni, és végül foglalni össze a tárgykör szerint. *Dr. Gottesmann Dorottya* munkájában viszont szívesen látnánk tematikai összefoglalót is a nyelvek szerinti összefoglalás után.

A bibliográfiák szép és jól kiválogatott illusztrációkat, címlapokat is közölnek.

Balogh Béláné

* *Dr. Dorothea Gottesmann: Slawische Bücher in den Bibliotheken der Reformierten Kollegien in Debrecen und Sárospatak bis 1850. Debrecen, 1962.*

Slawische Bücher der Universitätsbibliothek in Debrecen bis 1850. Debrecen, 1963.

** *Pallagi Béláné—Zbiskó Ernőné: Az Egri Főegyházmegyei Könyvtár szláv anyagából. Egri Tanárképző Főiskola.*

Könyvtári kiadványok

FEGYIN életét és munkásságát mutatja be a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár „Írói arcképvázlatok” sorozatának második füzeté. Három főrészből áll, az első Konsztantyin Fegyin ön-életrajza, a másodikban részletes ismertetéseket közöl Fegyin regényeiről, elbeszéléseiről és tanulmányairól, a harmadik, bibliográfiai rész a Fegyvről szóló magyar irodalom és művei magyar kiadásának jegyzékét tartalmazza. A szép kiállítású sorozat szerkesztői az előző, kevésbé sikerült kísérlet után most tartalmában és szerkesztésében is kifogástalan bibliográfiával lepték meg a könyvtár olvasóit. (—)

TERMELŐSZÖVETKEZETI kézikönyvtárak összeállításához adott ki ajánló jegyzéket a szombathelyi Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár. A füzet célja az, hogy a legfontosabb általános művek mellett a jelenleg legjobbnak ítélt összefoglaló jellegű szakkönyvek megvásárlására hívja fel a figyelmet. 57 mű adatait tartalmazza. (—)

A FŐVÁROSI Szabó Ervin Könyvtár tájékoztatót adott ki, melyben a központi könyvtár szolgáltatásait és működését ismerteti olvasóival. A tetszetős, illusztrált füzet a kerületi fiókkönyvtárak jegyzékét is közli. (—)

A BUDAPESTI könyvtárügy úttörőinek életét és munkásságát ismerteti Remete Lászlónak a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár alapításának 60. évfordulója alkalmával megjelent füzeté. Szabó Ervin, Braun Róbert, Dienes László, Madzsar József, Pikler Blanka és Soltiné Szigeti Gabriella portrévázlata eredetileg a Könyvtáros, illetve az Élet és Tudomány hasábjain jelent meg. (—)

GYARAPODÁSI jegyzéket adott ki az 1962-ben beszerzett könyveiről a Pesterzsébeti Vasas Művelődési Ház, a híres „Csili” könyvtára. A katalógus a szép-irodalmi műveket annotációval, az ismeretterjesztő és szakkönyveket annotáció nélkül sorolja fel. Különös

érteme a szép kivitel: a füzet mélynyomással készült, oldalait írói arcképek teszik változatossá. (—)

MATEMATIKAI nyelvészet és gépi fordítás a Szovjetunióban címmel bocsátotta közre Papp Ferenc tanulmányát az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ. A kötet függelékében Kulagina: A nyelv egy halmazelméleti modelljéről és Melcsuk: A magyarról oroszra történő gépi fordítás szabályainak ismertetése — c. munkáját is tartalmazza. (—)

A SZOVJET tudományos és műszaki tájékoztatási szervek vezetői és dolgozói számára a VINTI által rendezett továbbképző képesítő tanfolyamok előadásainak programját és tantervét adta ki az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ. A fordításgyűjtemény közreadása haszonnal járhat a műszaki tájékoztatás hazai fejlesztése és a szakmai képzés megteremtésére. (—)

A világ legnagyobb könyvtárai a múlt század elején

A Magyar Tudós Társaság (Akadémia) folyóirata, a *Tudománytár*, 1836-ban érdekes cikket közölt *Legnagyobb s leghíreseb könyvgyűjtemények a régi és újabb időkben* címmel. Jellemző a könyvtárak akkori állapotára, hogy soknak nagyságáról csak hozzávetőleges becslések adatai állottak a cikkíró rendelkezésére. A XVIII. század vége felé a párizsi királyi könyvtárnak félmillió kötetet tulajdonítottak; amikor 1791-ben pontos könyvszámlálást hajtottak végre, kiderült, hogy állománya csak 153 000 kötet. A British Múzeum kétszázezerre becsült gyűjteményéről is megállapították, hogy nem több, mint 65 000 darab. Ilyen tapasztalatok alapján — mondja a cikkíró — nyilvánvalóan túlzottnak kell minősíteni azokat a régi híradásokat, melyek szerint a hellén kori Alexandria városának könyvtára 200 000 kötetből, a kairói kalifáké pedig 1 600 000 kötetből állt. A cikk megírásának idején, a legvalószínűbb adatok szerint, a következő volt a könyvtárak sorrendje: 1. Párizsi királyi könyvtár (626 000 kötet), 2. Münchener királyi könyvtár (540 000), 3. a cári könyvtár Pétervárott (432 000), 4. a dán királyi könyvtára Koppenhágában (410 000), 5. a bécsi császári könyvtár (284 000). Ezután a berlini, a pekingi, drezdai, göttingai, londoni, oxfordi stb. könyvtárak következnek (valamennyi több mint 200 000 kötettel). A kor tizenkét legnagyobb könyvgyűjteménye — a göttingai egyetemi könyvtár kivételével — mind királyi vagy egyéb uralkodói intézmény volt.

(L.)

Részletek az Edélnyi Járási Könyvtárból. Cikkünket l. a 475. oldalon (MTI Foto — Birgés Árpád felv.)

Ára: 4,— Ft

A Debreceni Megyei Könyvtár épülete. Alsó képünkön a könyvtár újjáalakított szabadpolcos kölcsönzője (A FÉNYSZÖV 10. sz. műtermének felv.)

„INDEX” 25449